

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: Společenské vědy

Ideologické přesvědčení a interpretace dějin:
Reflexe normalizace v závislosti na postoji vůči režimu

Pavel Tomáš Řehák

Kraj: Královéhradecký

Hradec Králové 2014

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: Společenské vědy

Ideologické přesvědčení a interpretace dějin:

Reflexe normalizace v závislosti na postoji vůči režimu

Ideological Persuasion and Interpretation of History:

Reflection of Normalization Depending on Citizen Attitudes Towards
Regime

Autor: Pavel Tomáš Řehák

Škola: Gymnázium J. K. Tyla

Tylovo nábřeží 682, 500 02 Hradec Králové

Kraj: Královéhradecký

Konzultant: PhDr. Jan Květina

Hradec Králové 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval samostatně a použil jsem pouze podklady (literaturu, rozhovory) uvedené v bibliografii vložené v této práci SOČ.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V dne

podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce PhDr. Janu Květinovi za odborné vedení, podnětné připomínky a rady, které mi výrazně pomohly ke vzniku této práce. Další poděkování patří subjektům, na jejichž rozhovorech jsem práci stavěl, paní PhDr. Tatianě Lankašové, CSc., paní Jarmile Kepplové a panu Bc. Františku Stárkovi.

ANOTACE

Práce se zabývá ideologickým přesvědčením a interpretací dějin, zachycuje reflexi normalizace v závislosti na postoji vůči režimu. Je založená na orální historii, která je aplikována formou detailně zaměřených rozhovorů se třemi pamětníky. Na základě jejich výpovědí na položené otázky jsem zpracoval hlavní textovou část, která obsahuje vlastní slova, citace a parafráze a konstruoval odpovědi na hypotézu práce. Součástí této práce je i příloha, která obsahuje celé rozhovory s respondenty.

Klíčová slova: středoškolská činnost; společenské vědy; ideologická přesvědčení, interpretace dějin; reflexe normalizace

ANNOTATION

This study aims to provide an enquiry into the relationship between ideological beliefs and interpretation of history which is documented by perception of the so called "Normalization era" in Czechoslovakia depending on an attitude towards regime. The main method used for our survey was oral history, which was conducted in a way of three interviews with contemporary witnesses. Their statements about the key issues from the past were decisive for the evaluation whether one can call the interpretation of Czechoslovakian history as ideological. These key issues are focused mainly on the questions of family background, the 1968 events and the Velvet Revolution.

Key words: political science, history, ideology, interpretation of history, Normalization, Czechoslovakia, KSČ

Obsah

Úvod	6
1 Hlavní část práce	9
1.1 Vliv sociálního prostředí a životních událostí na politické přesvědčování	9
1.1.1 Život paní Lankašové	9
1.1.2 Život pana Stárka	13
1.1.3 Život paní Kepplové	19
1.2 Reflexe Pražského jara 1968	25
1.2.1 Pražské jaro paní Lankašové	25
1.2.2 Pražské jaro pana Stárka	26
1.2.3 Pražské jaro paní Kepplové	27
1.3 Postoj respondentů k výuce moderní historie	28
1.3.1 Paní Lankašová – postoj k výuce moderní historie	28
1.3.2 Pan Stárek - postoj k výuce moderní historie	29
1.3.3 Paní Kepplová - postoj k výuce moderní historie	30
1.4 Příčiny Sametové revoluce – dle interpretací respondentů	31
1.4.1 Interpretace r. 1989 - dle paní Lankašové	31
1.4.2 Interpretace r. 1989 - dle pana Stárka	37
1.4.3 Interpretace r. 1989 - dle paní Kepplové	39
2 Závěr	41
2.1 Časová osa – srovnání	41
2.2 Výsledky šetření	46
2.2.1 Shrnutí problematiky – klíčové otázky práce	46
2.2.2 Šetření, část I.: Vliv sociálního prostředí a životních událostí na politické přesvědčování	47
2.2.3 Šetření, část II.: Reflexe Pražského jara 1968	49
2.2.4 Šetření, část III.: Postoj respondentů k výuce moderní historie	50
2.2.5 Šetření, část IV.: Příčiny Sametové revoluce – dle interpretací respondentů	51
3 Přílohy	53
3.1 Rozhovory se subjekty	53
3.1.1 Rozhovor s paní Lankašovou	53
3.1.2 Rozhovor s panem Františkem Stárkem	66
3.1.3 Rozhovor s paní Kepplovou	78
4 Bibliografie	83

Úvod

Za hlavní cíle této práce lze označit porovnání názorů různých sociálních skupin na veřejné dění v 80. letech a na samotný průběh Sametové revoluce v závislosti na ideologickém přesvědčení a míře politické participace těchto subjektů. Průzkum bude v této souvislosti prováděn formou detailně zaměřených rozhovorů se třemi pamětníky, jejichž výběr bude přizpůsoben výše zmíněnému záměru studie. Zvolené osobnosti budou proto reprezentovat tři hlavní sociální skupiny na základě klasifikace dle vztahu občanů vůči komunistickému režimu, tak jak ji vytvořila a později zpopularizovala Jiřina Šiklová:¹ 1) první respondent reprezentuje aktivního člena Komunistické strany před Sametovou revolucí, který navíc své členství neukončil ani po roce 1989, v důsledku čehož lze politický postoj označit za principiální a nikoli pragmatický 2) druhým respondentem, který zosobňuje názorové schéma disentu, je signatář Charty 77 3) třetí respondent zastupuje tzv. „šedou zónu“, jedná se tedy o osobnost, která se za minulého režimu do politiky nijak neangažovala.

K sepsání této práce mě vede zájem o historii, a to především historii moderní, která je mi jakožto mladému člověku pro svou aktuálnost a vztah k soudobému dění poněkud bližší. Mojí snahou je zachytit a interpretovat výše popsanou problematiku, čímž bude možné přispět k výzkumu stále ještě ne zcela detailně probádaných otázek reflexe normalizace ze strany československých občanů, přičemž výsledky této práce by mohly být rozvíjeny dalšími zájmovými skupinami i jednotlivci, kteří se tímto tématem budou zabývat. Krom toho je třeba zdůraznit, že studie si neklade za cíl pouze srovnání různých pohledů na období minulého režimu, ale usiluje rovněž o stanovení míry, ve které se ve výkladu moderních dějin ze strany laické veřejnosti zrcadlí ideologické, respektive politické stereotypy. Z toho důvodu je práci možné chápat jako kombinaci historických a politologických přístupů ke zkoumání minulosti.

Jako subjekty jsem vybral výše zmíněné osoby z důvodu zastoupení hlavních sociálních skupin dané doby. Důvodem výběru počtu tří lidí je fakt, že při plném středoškolském studiu není možné disponovat kapacitami, díky nimž by výzkum mohl být veden kvantitativní formou, tedy tak, aby došlo ke sběru maximálního množství dat od různých respondentů, z nichž by byly následně zpracovány typické postoje dané

¹ Šedá zóna Jiřiny Šiklové. ŠIKLOVÁ, Jiřina. *Novinky.cz* [online]. 2004 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/43752-seda-zona-jiriny-siklove.html>

skupiny opírající se právě o široký rozsah pamětníků. Z toho důvodu byla zvolena kvalitativní analýza rozhovorů, jejímž cílem není získat statistických dat ve smyslu určení počtu lidí, kteří v dané době smýšleli určitým způsobem, ale pochopení tří odlišných lidských příběhů v závislosti na jejich vztahu vůči režimu a předpokládané odlišné interpretace historických událostí. I proto doufám, že má práce rozšíří, respektive nastolí v tomto oboru další důležité téma, na něž se později budou moci další „badatelé“ odkazovat a doplňovat ho o další podstatné informace. Řazení subjektů v této práci je čistě náhodné a nesouvisí s diskriminací nebo s mým vlastním ideologickým přesvědčením.

Respondentem prvním, který reprezentuje aktivního člena Komunistické strany Čech a Moravy, je paní Lankašová. Byla vybrána, protože působí v Hradci Králové, kde já osobně studuji, což velmi usnadnilo realizaci rozhovoru, přičemž svou roli sehrála i skutečnost, že se v mém okolí nevyskytuje příliš aktivních komunistů a paní Lankašová s rozhovorem nad velmi ožehavým tématem ochotně souhlasila. Respondentem druhým je signatář Charty 77, pan Stárek, kterého jsem osobně znal. Paní Kepplová, která zastupuje třetího respondenta, je moje příbuzná a byla vybrána čistě náhodně primárně pro apolitičnost svých postojů.

Kdo jsou tázaní a co se o nich píše v publikacích? Zde je stručný souhrn několika informací, které jsem o subjektech shromáždil z veřejně dostupných zdrojů. Neuváděl jsem zde vše, protože jejich životopisy popisují oni sami ve svých rozhovorech. Ty naleznete v přílohách. Cílem těchto příspěvků tedy není charakterizovat jejich osobní život, což bude provedeno dále, ale srovnat, do jaké míry jsou o respondentech dostupné informace veřejné.

PhDr. Tatiana Lankašová, CSc. „*Nejprve pár osobních údajů. Jsem svobodná a přesvědčená single. Absolvovala jsem základní vzdělání v Čechách, gymnázium na Slovensku a vysokou školu včetně vědecké přípravy v Rusku, takže o sobě tvrdím, že jsem pologramotná ve třech řečech. Nyní vykonávám své třetí povolání v životě, nejprve jsem dvanáct let učila filozofii a etiku na Lékařské fakultě UK v Hradci Králové, odkud jsem byla odejita pro své členství v KSČ. Pak jsem se téměř sedmnáct let živila novinářinou jako redaktorka Haló novin a nyní třetím rokem plním funkce instruktora ÚV KSČM, což je v podstatě manažerská funkce na úrovni kraje. Vším, čím jsem byla, jsem byla ráda.*“²
(Lankašová, 2012)

Paní Lankašová cituje zjevně záměrně J. Nerudu, což dokládá, že se pokládá za představitele inteligence. „*Vším, čím jsem byl, byl jsem rád*“ – J. Neruda

Bc. František Stárek³

Zkušenostmi Františka Stárka, narozeného v roce 1952, jsou činnost v československém undergroundu; činnost Charty 77; redakce, výroba, distribuce a konspirace v samizdatu; a v souvislosti s tím i jeho věznění v 70. a 80. letech 20. století. V roce 1996 vystudoval Právnickou fakultu Masarykovy university v Brně, obor státní správa. Jeho profesní curriculum:

1979 – 1990 – Vydavatel a šéfredaktor časopisu Vokno

1990 – 2007 – Vedoucí pracovník kontrarozvědky (ÚoÚD, FIS, FBIS, BIS).

F. Stárek vlastní webovou stránku www.cunas.cz

(Ústav pro studium totalitních režimů, 2008-2014)

Jarmila Kepplová

O paní Jarmile Kepplové nebyl na internetu ani v jiných zdrojích publikován žádný článek. V této práci zastupuje „šedou zónu“ a je pro ni typickým subjektem.

² LANKAŠOVÁ, Taťána. Kandidátka č. 13 pro krajský volby - PhDr. Taťána LANKAŠOVÁ, CSc. *KSČM Hradec Králové* [online]. 2012 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z:

<http://www.kscmhk.cz/view.php?cislocclanku=2012080003>

³ O nás, Organizační struktura, Odbor zkoumání totalitních režimů, Bc. František Stárek)* 1952). ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 2008-2014 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/frantisek-starek>

1 Hlavní část práce

1.1 Vliv sociálního prostředí a životních událostí na politické přesvědčování

Cílem této kapitoly je nalézt v rozhovorech s pamětníky odpověď na otázku, z jakých podnětů mohlo vycházet ideologické přesvědčení těchto subjektů a které sociální prvky v jejich životě toto přesvědčení utvářely. V návaznosti na to se lze oprávněně ptát, zda se tyto jejich postoje postupem času měnily, či naopak upevňovaly a pokud bude možné vysledovat některou z těchto tendencí, je opětovně třeba pokusit se rozhodnout, zda k tomu docházelo v důsledku prostředků ze strany států, či ze změny vnitřního přesvědčení.

1.1.1 Život paní Lankašové

Paní Lankašová byla jediným dítětem svých rodičů, kteří byli dle jejích slov vojáky z povolání. Ti se jí mohli i přes své pracovní povinnosti plně věnovat, a tak jí poskytnout ty nejlepší dostupné možnosti a zázemí pro kvalitní výchovu a studium. Z rozhovoru můžeme vyčíst, že vojenský charakter rodiny je zřetelný v přesunech jejího zázemí, neboť ačkoliv původním domovem paní Lankašové byla česká část Československa, kde studovala na základní škole, dále již absolvovala Slovenské gymnázium a Sovětskou Lomonosovovu universitu, kde studovala filozofii. Je tedy doktorka filozofie Karlovy university a kandidátka věd Sovětského svazu.

Její rodinné prostředí bylo ovlivněné vojenskou morálkou a vojenským životem. Stěhování po Československu bylo spojené se službou rodičů, kteří dle nařízení, které jim bylo dáno, museli měnit stanoviště. To utvářelo podmínky pro dostudování a ve vývoji paní Lankašové ještě těžší a mohlo jí to výrazně zvýšit odhodlanost ke studiu, protože dle dosažených úspěchů to nevzdala. Zde by se dalo použít okřídlené úsloví „co tě nezabije, to tě posílí“ a dle mého názoru to paní Lankašovou mohlo posílit dost.

Neboť sama říká, že poté, co se rodina přestěhovala do Humenného na východním Slovensku, kde absolvovala celé gymnázium a odkud odešla do Moskvy, tak sice díky vojenskému životu rodičů, potažmo rodiny, na to byla zvyklá, ale první rok na tomto gymnáziu byl pro ni velmi krušný. Takže i když byla dříve jedničkářka, na Slovensku to byly čtyřky a první pololetí na propadnutí. Nejdříve nebyla schopná se učit ve slovenštině, ale poté přišel zlom, když jazyk zvládla a vyznamenání nakonec měla. Byly tam prý

zajímavé momenty a jako rodina žili trochu uzavřeně, protože kolem nich žil spíše útvar a pár lidí v jejím věku. Kamarády si našla nové na Slovensku.

Podmínky na Slovensku mohly být jakousi přípravou na podmínky v tehdejší Sovětském svazu, kam později odešla studovat vysokou školu. Musela opustit vždy místo, na které si začala teprve zvykat a opustit své kamarády. Posílení bych hledal v odhodlání se, i přes podmínky, které s sebou přineslo stěhování, naučit nový jazyk a ve schopnosti adaptace životního stylu na konkrétním místě. Dále v pravděpodobnosti, že přátele si nemohla hledat na moc dlouhou dobu a ve větší míře se musela obejít bez nich, neboť s sebou si je při stěhování brát nemohla a tudíž tato přátelství mohla snadno upadat.

Univerzita v Moskvě patřila k nejlepším universitám Sovětského svazu. Dokládá to článek na oficiálním webovém serveru této školy, který popisuje, že v dnešní době, stejně jako v celé její historii zachovává hlavní úlohu centra vzdělání a výzkumu a její studenti dosahují již tradičně nejvyšších akademických standardů.⁴ (University, 1997-2014)

A dodnes je nejlepší universitou Ruska, což dokazuje Šanghajský server pro hodnocení universit, kde k roku 2013 obsadila v celosvětovém měřítku 79. místo.⁵ (Consultancy, 2013)

Jak sama paní Lankašová řekla:

„Lomonosovova universita je universita světového řádu, tzn., že tam národnostně je mix celého světa, v podstatě počínaje latinskou Amerikou, přes USA, Francie, atd. s tím, že ta filozofická fakulta je organizována, a ono to platilo i o ostatních fakultách, naprosto jinak a ta metoda učení je taková, že se setkáváte se zdroji. ... Naučí vás v podstatě pracovat se zdroji, vytvářet si vlastní názor...“ Byla to škola spíše pro ideologicky a spíše politicky angažované a členství v KSČ bylo jakousi vstupenkou ke kariéře, což byl velmi pádný důvod k angažování.⁶ (Marjanko, 2013)

⁴ History of Moscow University, Mocsiv University today. UNIVERSITY, Lomonosov Moscow State. *Lomonosov Moscow State University* [online]. 1997-2014 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://www.msu.ru/en/info/history5.html>

⁵ Academic Ranking of World Universities 2013, Ranking. CONSULTANCY, ShanghaiRanking. *Academic Ranking of World Universities* [online]. 2014 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://www.shanghairanking.com/ARWU2013.html>

⁶ Diskuse, Vedoucí úloha KSČ. MARJANKO, Bedřich. *Blog.idNES.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: http://blog2.idnes.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A131129_382214_blogidnes&razi=vlakno

Pokud byli členové rodiny aktivními komunisty, neměli problémy se stranou a ta neměla problémy s nimi, tak byl konkrétně paní Lankašové kádrový „štit“ čistý a bez problémů mohla studovat v SSSR. Ale být v této zemi a studovat takovou universitu i obor mohlo být velice žádoucí pro upevnění jejích postojů v rámci Komunistické strany a pro formování jejího přesvědčení. Protichůdným důkazem proti takovému tvrzení jsou slova paní Lankašové, která říká, že studovala specializaci dialektický materialismus, protože to bylo nejméně postižené politikou. Chtěla dělat filozofii, filozofii jako obor, ale nechtěla slyšet jen prázdné politické projevy, které byly vyžadovány. Vždy se to prý dalo obejít. V disertaci měla jen jednu větu z citace sjezdu a to bylo dle jejího názoru jediné zpolitizované téma, které využila. Držela si takový postoj v životě i dále, a když učila lékařskou etiku, tak první, co říkala studentům, bylo, ať zapomenou na to, že jim někdo bude vyprávět morální kodex budovatele komunismu, který považovala za pouhou frázi.: *„My se totiž budeme učit, jak ta morálka ve společnosti funguje a jak funguje v lékařském prostředí. Vztah mezi lékařem a pacientem a mezi lékaři navzájem.“* Jak sama říká, přistupovala takto ke všemu. Tato slova dokládají, že její přesvědčení nebylo kariéristické, ale skutečné. Chápe marxistickou filosofii jako odhalování pravdy a pomoc lidstvu, nikoli jako prázdné fráze. Za prázdné fráze totiž označuje politický rozměr komunismu, včetně projevů.

Podle doktory Lankašové ji někteří kolegové nemají v lásce a paradoxem je, že naopak nachází lepší a příjemnější společnou řeč s jinými členy politických stran. Je schopná se bavit i s ostatními bez ohledu na jejich politickou příslušnost, respektive ideologické přesvědčení, což znamená, že je schopná rozlišovat mezi veřejnou a soukromou rovinou, v níž se zjevně nenechá zarputila ovlivňovat svým světonázorem. Tuto skutečnost lze považovat za další aspekt, který poukazuje na to, že jí nejde jen o členství o straně, ale o obhajobu určitých myšlenek, které považuje za správné. I když dříve byla v nomenklatuře krajského výboru KSČ, tak na ni věčně přicházely anonymy, které ji udávaly, že špatně vykládá a má postoje, jaké má, (nevykládá hesla a politické nepravdy, ale naopak, atp.) a měla s tím velké problémy. Ty byly dokonce i kádrové, protože jí například pět let partajní orgán držel aspiranturu, kterou měla dohodnutou. Ministerstva to nakonec pod „nátlakem“ Moskvy přehodnotila. Uvádí k tomuto i historku, která zachycuje překvapení vedoucího katedry v Moskvě, když přijede až o 5 let později: *„pět let drželi aspiranturu, kterou jsem měla dohodnutou a jenom taková pikantní historka, že když jsem přijela do Moskvy po těch pěti letech, po absolvování, tak mě*

přivítal vedoucí katedry: „No Tatiano, kde jste se flákala do té doby? My už tady máme vaše materiály 5 let. Já říkám: „“ (A zdvihne ruce a pokrčí ramena na náznak toho, že neví). Jo, takže ministerstva reagovala tak, že ten souhlas partajního orgánu je jenom formalita a odeslalo všechno do Moskvy, kde teda čekali, kdy se ráčím dostavit a já jsem pět let čekala na souhlas.“

Chápe minulý režim de facto tak, že jí „házet klacky pod nohy“. Podstatné je (viz výše), že její pohled není pohledem partajníka, ale přesvědčeného komunisty.

Z rozhovoru můžeme v souvislosti s otázkou ohledně vztahu rodičů vůči komunistickému režimu vyčíst, že ač to byli vojáci, tedy součást loajálního represivního aparátu, tak na začátku 80. let měli pocit, že je něco ve státě špatně. Například z toho důvodu, *„že po roce 68. se uzákonil kádrový monopol KSČ a to znamená, že v podstatě každý kariérista do té strany vstoupil, jen proto, aby měl flek,“* přiznává paní Lankašová, což ostatně považuje za největší chybu ve vývoji této strany. Tato slova nám opět dokládají její ryzí přesvědčení, odpor ke kariéristickému komunismu a uznávání pouze pravověrných komunistů. Pokládal jsem při této příležitosti otázku, na níž odpovědi respondentů mohou být velice užitečné a to konkrétně v tomto případě: *„Jaké byly Vaše důvody, které Vás vedly k oblibě režimu a vlastně až k politické činnosti?“* Doktorka Lankašová na to reagovala odmítnutím, že by se její postoj vůči režimu dal označit jako obliba: *„Prostě jsme v takovém režimu žili a podstatné je, jak se lidé rozhodli, že v tomto režimu budou žít.“* Dále říká, že do strany nevstoupila proto, aby mohla učit: *„Zjistila jsem, že to je světonázor, který funguje v přírodních vědách, stejně tak i ve společenských vědách, bohužel ale, marxismus jako takový, nefungoval v socialistických zemích, protože byl zdeformován Stalinem. Z Lenina byly vytahány záležitosti a dá se vykládat jako katechismus.“* Myslím, že zde je vystihnout názor velmi pečlivě a hlavně přesvědčivě. Je to znovu doklad jejího marxistického vzdělání, protože chápe komunismus jako promyšlený filosofický názor, nikoli jako dogma, jako prázdné fráze a hesla.

V této části jsem v případě paní Lankašové zpracoval veškeré podstatné informace, související s podstatou formování jejích názorů, přičemž k vyhodnocení těchto postojů, jejich vlivu na interpretaci historických událostí a srovnání s ostatními pohledy dojde až v závěru práce.

1.1.2 Život pana Stárka

byl jedním ze dvou dětí, bratrů, kteří žili s rodiči na statku. O ten však přišli s komunistickým převratem a následnou kolektivizací přišli. Hodnoty jejich rodiny byly založeny na křesťanské víře, konkrétně katolictví. Otec pana Stárka i jeho starší bratr byli vězněni za názory, které se vládnoucí straně nelíbily (bližší informace pro tuto práci jsem nezjistil) a v jistém smyslu slova lze předběhnout a konstatovat, že i jeho boj proti komunismu zavede do vězení. Již tyto zkušenosti mohly jeho silný protikomunistický postoj logicky upevnit. Studium na základní škole pro něj bylo celkem bezproblémové a přijetí na střední školu také, protože se zrovna opomínal kádrový systém.

To se dělo v důsledku postupného uvolňování a související události a procesu zvaném Pražské jaro v roce 1968. Důvodem tomu byly liberalizační kroky KSČ a snaha veřejnosti požadovat více, než jí nabízel Akční program. V téže době začal vyvíjet svou činnost Klub angažovaných nestraníků KAN, který usiloval o zrovnoprávnění nekomunistů s komunisty a odstranění tzv. kádrového stropu, který „nestraníkům“ bránil v uplatnění. Tyto požadavky se staly pro další vývoj klíčovými.⁷ (Vondrová, 2008)

Vysoká škola ho v této době ale už nečekala a začal pracovat. Mohl se na školu snadno dostat, protože ta v té době zoufale sháněla uchazeče, ale protože nedostal doporučení ze střední školy, kvůli kádrovému materiálu, znamenalo to zákaz dalšího studia. To s sebou přinesla tvrdá doba normalizace. Do jeho života začaly vstupovat pozice a role, které se režimu nelíbily, protože byly brány jako prostředky, které pobuřují společnost proti KSČ. Z rozhovorů lze vyčíst i další informace o jeho životě, který se dle toho odvíjel i po roce 1989, tyto detailní vhledy však nejsou pro tento výzkum tolik potřebné, a proto jsou k nahlédnutí v příloze.

František Stárek vypráví, že v době kolektivizace jeho rodiče přišli o statek a nuceně odešli do pohraničí, kde jeho matka sehnala pracovní místo coby pomocná síla na mytí nádobí, a otec jezdil s koňmi. Stýskalo se jím až do konce života na chvíle, kdy byli soukromými zemědělci. Sice nebyli žádní kulaci, ale i přesto o svůj malý statek přišli. Tato skutečnost dokládá, že pojem kulak byl uměle zkonstruovaný a nejednalo se o objektivní zhodnocení velkostatkářů, ale o účelovou šikanu proti nekomunistům bez

⁷ Pražské jaro 1968. VONDROVÁ. *Akademický bulletin - oficiální časopis Akademie věd ČR* [online]. 2008 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2008/4/04/prazske-jaro-1968.html>

ohledu na rozměr pozemku. Zde vidíme jednu z nespravedlivých kapitol začátku vládnutí komunistického režimu u nás, kdy nastala doba kolektivizace.

O kolektivizaci v Československé republice se dočteme, že to byl program združstevňování zemědělské výroby, který byl vyhlášen na IX. sjezdu KSČ v roce 1949 a byl postupně uskutečňován v padesátých letech. Dne 23. února 1949 byl přijat zákon o JZD a cílem bylo učinit ze svobodných rolníků státní zaměstnance, kdy v rámci likvidace selského stavu byli tito rolníci připraveni o vlastnictví půdy. Pokud se objevil odpor, komunistický režim reagoval represemi jako např. nezákonným postihem nebo přesídlením rodin. Jen v Čechách bylo dle dostupných zdrojů vysídleno 1629 rodin. Od roku 1990 se tento stav procesem privatizace napravován.⁸ (Pavel Zvěřina, 1999 - 2014)

Podobný osud čekal všechny soukromníky, podnikatele, továrníky a jim podobné. Zde, ač jejich soukromý majetek nebyl zrovna tak velký, tak o něj i přesto přišli. Pro Františka Stárka mohla už jen tato skutečnost vzbudit odtažitost od politického režimu.

Za další zlomový moment v životě pana Stárka je třeba označit skutečnost, že jeho otec v šedesátých letech zemřel a matka brala jen tak zvaný vdovský důchod a sirotčí. Měli tedy velmi chudý příjem. V roce 1968 měl štěstí, protože to byl rok, kdy končil základní školu a hlásil se na střední. V období zvaném Pražské jaro se kádrové materiály zanedbávaly, a tak neměl problémy s přijetím na střední školu. Na střední škole se zapojil do hnutí středoškoláků, které bylo v době tzv. normalizace v 70. letech, zakázáno a majetek tohoto hnutí pohltit nově vznikající svaz mládeže. Zlepšení kádrového materiálu dosáhl tím, že byl jedním z funkcionářů této organizace, tohoto svazu. Také patřil mezi lidi, kteří na škole organizovali studentskou stávku a vyvěsili prapor za Jana Palacha.

Pražské jaro definuje učebnice dějepisu jako snahu o společenskou a hospodářskou reformu, tzv. socialismus s lidskou tvář. Počátek roku 1968 znamenal krizi v KSČ. Následně byl odvolán prezident Antonín Novotný. Novým tajemníkem se stal A. Dubček, který byl členem reformního křídla. Nový akční plán měl znamenat demokratizaci, pluralitu názorů, zvýšení pravomoci podniků a federalizovat ČSSR. Novým prezidentem je L. Svoboda. V tomto procesu je také obnoveno skautské hnutí a vzniká Klub angažovaných nestraníků, KAN a také K231, který tvoří političtí vězni.

⁸ Kolektivizace, komunistické uspořádání zemědělské výroby. ZVĚŘINA, Pavel a Daniel RŮŽIČKA. *Totalita* [online]. 1999 - 2014 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kolektivizace.php>

SSSR u nás odmítá takové reformy a domácí neostaliniisté píší tzv. zvací dopis do Moskvy. Chtějí zabránit „kontrarevoluci“. Dne 21. srpna 1968 proběhne vojenská intervence 5 armád Varšavské smlouvy. Naše vláda se rozhodne neodporovat. Byla unesena a nucena podepsat Moskevský protokol, kde odsouhlasila zásah a pobyt okupačních vojsk. Zavázala se „normalizovat“ situaci. Tím skončil reformní vývoj.⁹ (Ševčík, 2008)

Smrt jeho otce byla přitom ztrátou, která mohla znamenat ztrátu důležité hodnotové opory v životě. Procházet základní školou bez rodiče je těžká věc a mohlo se stát, že přišel o pevnou oporu a základy, na kterých mohl stavět. Menší problémy, jako například tzv. „boj o dlouhé vlasy“ začal mít již na základní škole a díky tomu mohl ohrozit své přijetí na střední školu, což se nakonec nestalo. Možnost odrazit se od rodinných základů a od domova klesla a vše by dál nesla jen matka. On se však začal prosazovat a to mu, jak sám říká, zůstalo celý život. Rád začal vést různé akce a spolky. Byl sice jedním z funkcionářů Svazu mládeže, ale i tak se uměl zapojit do činností, které mu ku prospěchu nebyly, například již zmíněné vyvěšení praporu na památku Palacha. To vedlo k tomu, že na vysokou školu nedostal doporučení. Od roku 1970 ho dle jeho vlastních slov Státní bezpečnost považovala za jakéhosi vůdce mládeže. Připravoval časopis, který se jmenoval UNDERGROUND magazín. Ten měl teritoriální působnost na severu a západě Čech. Tento projekt propojil s projektem Ivana „Magora“ Jirouse – na základě jeho dosavadního časopisu společně začali připravovat vlastní časopis, který se měl jmenovat Plastic People in the Sky. Také organizoval všechno, co bylo potřeba, když někde hrála hudební skupina, tedy propagaci, ale utajenou. Zorganizoval v Přešticích čtení ze zprávy o třetím českém hudebním obrození Ivana Martina Jirouse. Za to byl v procesu se skupinou Plastic People of the Universe v roce 1976 uvězněn na půl roku.

Informace o této skupině a procesu nalezneme na adrese www.plasticpeople.cz/historie.

Citace z webových stránek: „*Skupina se nedala přimět k ústupkům a kompromisům tehdejšímu režimu, což je připravilo o profesionální licenci a přivádělo*

⁹ Hlava S: Poválečné Československo, Kapitola 3: 50. a 60. lét - Pražské jaro 1968. ŠEVČÍK, Ladislav. *Historie lidstva* [online]. 2008 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://www.ucebniice-dejepisu.ic.cz/1703-povalecne-ceskoslovensko-padesata-a-sedesata-leta-prazske-jaro-1968.php>

stále více komplikací s úřady. Systematická perzekuce vyvrcholila v roce 1976 uvězněním několika členů.“¹⁰ (Universe, 2009)

Toto vše okazuje, že byl stále ve vedoucích nebo aktivních pozicích v rámci disentu a následné problémy s bezpečnostními složkami byly potom samozřejmostí.

Další události jsou tomu velmi podobné a potvrzují předešlé informace. V roce 1977 podepsal Chartu a v roce 1978 se rozhodl, že bude pokračovat v tom, co měl připravené již před tím. Nový časopis dostal jméno Vokno a byl jejím šéfredaktorem a vydavatelem. Vydávání časopisu Vokno a aktivity kolem Českého UNDERGROUNDu ho přivedly opět do vězení. Pokusili se o zorganizování festivalu v Trutnově, který byl sice rozeznán, nicméně jeho tradice trvá do dnes. Nakonec byl odsouzen v roce 1989. Propuštěn byl na základě amnestie týden po revoluci. Jeho reakce na otázku, zda si vzpomene, jak ovlivňoval jeho studium na základní škole komunistický režim, byla: „*No, já si zejména vzpomínám na boje, které jsme vedli o dlouhé vlasy. To byl stálý boj ve škole, protože já nevím proč, asi že to bylo západní. Prostě to komunismus nesnášel a to nebyla doba normalizace. To byly šedesátý léta, o kterých se hovoří jako o liberálních, že byly jako ke konci liberální. Ještě v šedesátém šestém probíhaly pogromy proti dlouhým vlasům. Stríhali lidem násilně vlasy a ve školách taky.*“ Boje o dlouhé vlasy. Dnes je jen těžké si představit, že by tak nepodstatná věc mohla být chápána jako politický nebo ideologický špatný postoj. Ale za minulého režimu byla tato image považována za projev amerického dekadentního způsobu života, lze říci, že se jednalo o určitý symbol svobody. Mít dlouhé vlasy znamenalo mít vlastní svobodu. Svobodu v nesvobodné zemi, kde byly takové svobody potlačovány. Můžeme vycházet ze slov pana Stárka a říci, že 60. léta byla liberální? Těžko říci, neboť samo slovo liberální je možné chápat ve více rovinách, v každém případě je třeba připustit, že ne všechny oblasti veřejného života byly uvolněny. Cílem státních funkcionářů nebylo rozpustit vedoucí úlohu KSČ v Československu, ale z pohledu většiny lidí se vše zdálo a nasvědčovalo tomu, že režim směřuje k výrazné a trvalé proměně. Dokládá to například tento článek:

„Cílem reformistů bylo provést plánovanou hospodářskou reformu – odstranit starý systém, který ztělesňoval prezident Novotný a další uvolnění společenských poměrů

¹⁰ Historie, souhrn. UNIVERSE, The Plastic People of the. *The Plastic People of the Universe* [online]. 2009 [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://www.plasticpeople.eu/historie.html>

– jednalo se o reformu zevnitř, vše bylo pod kontrolou KSČ“ „Akční program KSČ – upřesnění podoby, stanovení cílů i způsobů provádění reformy“ „Reforma získávala své odpůrce: konzervativci nechtěli připustit přeměny ve vedení KSČ – liberálové chtěli dosáhnout skutečné demokracie, kam akční program nesměřoval.“¹¹ (unknown, -)

K postupnému uvolňování došlo a vrcholem bylo období Pražského jara v roce 1968, ale byla šedesátá léta opravdu liberální? Včetně roku 1968? Jak řekl pan Stárek (výše), tak můžeme posoudit 60. léta jako neliberální, protože např. stále probíhaly pogromy proti dlouhým vlasům (1966) a až samotné Pražské jaro, které přineslo na krátkou dobu reformy a akční plán, tak se stalo liberálnější.

Dále pan Stárek popisuje svůj náhled na normalizační každodennost, přičemž vypráví, „že kdo tenkrát nebyl blízko rock'n'rollu, nesbalil ani jednu holku. Kdo neměl džíny, také ne. To bylo téměř povinné. Jim se hlavně líbila ta muzika.“ Motivaci celého UNDERGROUNDu tedy můžeme spatřovat v tom, že „jen“ chtěli svobodně a poklidně hrát a poslouchat hudbu, která se jim líbila, bez cíle tím provokovat stranu nebo se plést do politických záležitostí, i když tím vším nakonec nesouhlas vyjadřovali. Motivací je v tomto případě i určitá forma frajerství. Cíl ukázat se holkám a předvést se. V souvislosti s tímto jevem jsem tedy položil otázku: „Takže hrát rock'n'roll a mít dlouhé vlasy jste bral jako protest proti...“ „My jsme to brali jako něco našeho, co se nám snaží brát. V tom byl ten antagonismus.“ Pan Stárek potvrzuje, že šlo o osobní svobodu a o soukromí, do kterého příslušníci státní moci zasahovali. Nejen, že komunismus bral pod ideologickou záštitou osobní vlastnictví, ale zasahoval téměř až do intimity člověka.

Další otázka na pana Stárka směřovala k tendenci objasnit roli vzorů a výchovy ve formování jeho ideologického přesvědčení: „Můžete říci, že se na vaší výchově nějak projevovalo to, že byli váš otec i bratr věznění? Říkala vám matka, že byste měl radši mlčet nebo že určité věci se na veřejnosti neříkají?“ Z odpovědi lze usoudit, že role výchovy byla založena na ignoraci a popření strachu z vězení a činů, pokud byly tyto činy z pohledu pana Františka správné anebo měly základy v jeho úsudku: „Tohle jsem nikdy neslyšel, naopak moje máma mě spíše chápala, to co dělám. Věděla, že když to chci dělat, tak přes to nejede vlak. Že svoje názory nudu stejně prezentovat, jak budu chtít a že budu

¹¹ 29.3.1. PRAŽSKÉ JARO 1968. NEZNÁMÝ, Autor. *Dějepis - maturitní otázky* [online]. - [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: <http://dejepis-maturitni-otazky.blogspot.cz/>

dělat, co budu chtít. Nikdy se mi v tom nesnažila zabránit. Takové to drž se při zdi a nic se Ti nestane, na to se v naší rodině nehrálo.“

Pro zachování komparativní roviny výzkumu byl na pana Stárka rovněž směřován dotaz týkající se obliby režimu – podobně tedy jako v případě paní Lankašové pouze s opačně očekávaným pólem reakce: *„Co se vám konkrétně nelíbilo na režimu?“* Jeho odpověď byla upřímná a prostá, avšak přinesla další užitečné informace: *„Já si myslím, že je to dobrá otázka, protože ten vztah se vyvíjí. My jsme si trochu nadechli v tom 68. svobody. Takže jsme měli nějakou šanci něco srovnávat a když přicházela ta normalizace, když přicházel ten 70., tak nám všechno jenom brali. Přestaly hrát kapely, které jsme měli rádi. Nesměly se číst knížky, z knihoven vyřadili knihy, které jsme rádi četli, prostě najedou ta normalizace byla tím represivním momentem, který nám vzal, a cítili jsme prostě tu aroganci moci, jak na nás kašle.“* Dále říká, že z těchto důvodů byli mladí opozičně naladěni. Nezajímala je politika, ale politika byla tím, co jim bránilo být sami sebou: *„Začalo se z různých důvodů kolaborovat. Vždy se takoví jedinci najdou. Režim vábničky dával. „Půjdeš na školu; dostaneš byt; až se oženíš, dostaneš něco, když něco, ...“ Komunistům stačila loajalita. Stačilo, když někdo předvedl, že to je ochoten říct. Ale stačilo, když se lámal v pase.“*

V tomto smyslu bychom si měli povšimnout i velmi objektivního a střízlivého vnímání Charty ze strany pana Stárka, jímž se rozhodně nesnaží vykreslit tzv. chartisty v přehnaně adoračním světle: *„Charta vyrostla na procesu proti skupině Plastic People, kdy do vězení šlo 22 lidí, včetně pana Stárka. Lidé, kteří dělali nějakou svoji muziku a vůbec neměli zájem o politiku a o nějaký politický boj. Byli to lidé svobodomyšlní, ale možná, že by těm komunistům ani neškodili. Protože, kdyby je nechali, tak by si dělali to svoje, ale ta totalitní moc musela a chtěla mít vše pod kontrolou a něco, co se vymykalo jejich kontrole, tak to bylo pro jistotu kriminalizováno.“* Tato slova nemusí být snad již dále komentována, neboť jejich obsah byl již vícekrát rozebrán při interpretaci myšlenek pana Stárka, z nichž schopnost velmi střídmeho a kritického hodnocení reality vyplývá. Pro zhodnocení Charty je ovšem jeho výpověď velmi přínosná, protože dokládá, že osobní postoj nemusel být bojem proti režimu, avšak může položit základy odhodlání, které vedou k nesouhlasu, který je potvrzen podepsáním Charty. Co přesně disidenti pohledem pana Stárka chtěli, říká výstižně tato věta: *„My chceme, abyste to, co jste si uzákonili, aby se to dodržovalo, a my budeme ti, kteří budou hlídat, jestli se to dodržuje.“*

Odkazuje na podepsání Helsinských dohod, které do právního systému včlenily „Třetí koš“, který obsahoval lidská práva, svobodu shromažďování.

„V dlouhodobé perspektivě byl právě Závěrečný akt začátkem konce vlády komunismu nad východní Evropou. Přihlášení se komunistických zemí k dodržování lidských práv totiž znamenal vznik skupin dožadujících se jejich faktického plnění v rámci jednotlivých zemí.“¹² (Ešner, -)

1.1.3 Život paní Kepplové

Jarmila Kepplová se narodila v Ústí nad Orlicí a v tomto městě v Pardubickém kraji, kde studovala i pracovala, žije dodnes. Otec byl prodavačem a matka tovární dělnicí, ale v době narození paní Jarmily a její sestry Evy nepracovala, neboť byla na mateřské dovolené. Její přístup vůči veřejnému dění lze označit jako velmi pasivní ve většině oblastech. Buď se o politickou situaci aktivně nezajímala, anebo o ní ani nevěděla. Neměla žádný problém s přijetím na základní a střední školu ani s následným studiem. Na školu vysokou přihlášku ani nepodávala. Sice mohla, ale nechtěla. Informace o svém životě a souvisejících událostech podala paní Kepplová jasným způsobem do té míry, kam sahaly její znalosti o situaci, přičemž jak již bylo naznačeno, o většině věcí jen slýchala. I proto ovšem zastupuje typicky svou skupinu, tedy tzv. šedou zónu.

Její hodnocení vlastního života za minulého režimu začíná tím, že „v *padesátých letech a to konkrétně v roce 1952, když jsem nastoupila do textilní školy, tak to byla ta nejhorší léta a třeba celé září a říjen jsme jezdili na brigády.*“ Tato slova můžeme dále rozvinout. Nemyslím si, že označuje dobu jako nejhorší proto, že místo školy jezdili studenti pracovat a pomáhat na brigády. Většina lidí obecně zastává názor, že 50. léta byla pro československý stát nejhorším obdobím, co se represí ze strany režimu týče. Začínala tu sílit moc komunismu a projevy s tím spojené. Největší část politických procesů probíhala právě v tomto období, a i proto mohou být tato léta označována jako velmi krutá éra totalitního režimu. Na jejich počátku v Sovětském svazu stále pevnou rukou vládne J. Stalin a dle jeho vzoru první prezident dělnického původu Klement Gottwald. Společnost v tomto období nezažívala nutně ekonomické problémy, které se v souvislosti s kolektivizací a zestátňováním projeví až později.

¹² Helsinský proces a KBSE. EŠNER, Jan. *Studená válka* [online]. - [cit. 2014-02-28]. Dostupné z: http://studena.valka.cz/helsinsky_proces_a_kbse.htm

Kolektivizace byl proces, v jehož rámci byli soukromí zemědělci zbaveni půdy a zařazeni do kolektivního hospodářství. Program takového združstevňování zemědělské výroby byl postupně uskutečňován během 50. let. V únoru 1949 byl přijat zákon o JZD (jednotné zemědělské družstvo), jehož cílem bylo učinit ze svobodných rolníků zaměstnance státu a v rámci likvidace selského stavu je připravit o vlastnictví půdy. Kolektivizace narazila na odpor těchto rolníků, avšak komunistický režim reagoval represemi jako např. nezákonným postihem, šikanováním a také přesídlováním rodin. Kolektivní hospodářství tak porušilo Ústavou zaručené soukromé vlastnictví a nakonec se ukázalo stejně jako nedostatečně výnosným.¹³ (Zvěřina, a další, 1999 - 2014)

Po politické a sociální stránce byl komunistický režim nejtvrďší právě v padesátých letech. Doba, kdy lidé zapojení soukromým vlastnictvím a půdou do procesu výroby, přišli o vše a leckteří si kvůli tomu sáhli i na život. Na samém počátku padesátých let i v průběhu této doby se tak dělo i z politických důvodů.

Mezi nejznámější jména zastupující můžeme zařadit JUDr. Zdeňka Marjanka. Ten byl vyšetřován v souvislosti s přípravou procesu Dr. Prokopa Drtiny, bývalého ministra spravedlnosti a tajemníka národně socialistické strany, který se pokusil o sebevraždu, a v dalších případech. Byly to případy, kde nemohla být Marjankovi přisouzena jakákoliv vina. Přesto v roce 1949 ve vazbě zemřel, kdy za neobjasněných okolností měl spáchat údajně sebevraždu. Bylo to v době, kdy se mechanismus výroby procesů teprve rodil.¹⁴ (Tomek, 1999 - 2014)

V této době byly pronásledováni a zavíráni politické elity, duchovní – církevní hodnostáři a katoličtí intelektuálové, váleční piloti, vysokoškolští profesori a studenti – budoucí československá inteligence, dokonce i vedoucí představitelé komunistické strany a v podstatě kdokoliv, kdo byl „nepříjemný“.¹⁵ (Národní knihovna ČR, 2012)

Z projevu Klementa Gottwalda a Ladislava Kopřivy, který zazněl na zasedání ÚV KSČ 24. února 1950, se krom jiného dozvídáme, že i slabí a kariéristé jsou bezpečnostním

¹³ ZVĚŘINA, Pavel a Daniel RŮŽIČKA. Kolektivizace, komunistické uspořádání zemědělské výroby. *Totalita* [online]. 1999 - 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kolektivizace.php>

¹⁴ TOMEK, Prokop. 50. léta, počátky represe - masová nezákonnost. *Totalita* [online]. 1999 - 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/50/50_01_001.php

¹⁵ Hledání nepřítelů - politické procesy v Československu. NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR. *Politické vězni* [online]. 2012 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.politictivezni.cz/politicke-procesy-v-ceskoslovensku.html>

rizikem. A kdo tedy zůstává zcela mimo podezření? Ladislav Kopřiva, ministr národní bezpečnosti: „Kdokoliv může být označen buď za „slabého“ nebo „kariéristu“.“¹⁶ (Tomek, 1999 - 2014)

Dá se usoudit, že paní Kepplová do politické situace tolik neviděla, ale 50. léta dodnes vnímá jako to nejtemnější období komunismu u nás, přičemž zůstává otázkou, zda k tomuto hodnocení dospěla na základě osobní zkušenosti, či pod vlivem obecně přijímaného obrazu dějin.

Paní Kepplová v této souvislosti uvádí, že ona sama problémy se studiem neměla, ale její spolužačky, ač se učily dobře, tak nebyly přijaty na žádnou školu, protože jejich rodiče byli živnostníci nebo to bylo z náboženských důvodů. Zde je vidět, že paní Kepplová reflektuje politický vliv na studium. Pokud se režimu nelíbilo soukromé vlastnictví a živnostnictví a na stejné straně například náboženské vyznání (přičemž dřív či později přibylo spousta dalších důvodů a prohrěšků), tak z toho nemuseli nutně nést problémy pouze rodiče, ale nejvíce mohlo působit a ovlivňovat, pokud bylo jejich dětem znemožněno vystudovat a sehnat kvalitní práci ve kvalitním oboru. Většina zdravě myslících rodičů si samozřejmě přeje, aby jejich děti byly úspěšné a dokázaly vybudovat úspěšnou kariéru. Nebýt ve straně a hlásit se k věcem, které režim považoval za nežádoucí, znamenalo, že se na vás společnost bude „dívat skrze prsty“. Pro vizi úspěšné budoucnosti potom nemusí být tak špatné hlásit se ke straně.

Při posuzování formativních vlivů na míru politických postojů paní Kepplové, je třeba zdůraznit, že původ jejich rodičů byl dělnický. Pro tu dobu tedy velmi příznivé vyhlídky na společenský vzestup. Příhodné pro dobu bych lépe definoval tak, že tu příležitost mohla využít vládnoucí politická strana. Otec byl prodavačem, jak bylo napsáno výše, a babička byla podomní domovnice. Později obdržela přidělenou trafiku, kde ale pracoval její syn, otec paní Jarmily. Její matka pracovala v továrně. Její rodiče se později hlásí ke straně. Pročteme-li detailně vyprávění paní Jarmily o životě během jejího mládí, zjistíme, že zde vůbec není zmíněna informace o politických souvislostech: „*Já jsem nastoupila, to tenkrát byly umístěnky, když se vyšlo ze školy a do Ústí nebylo nic a tak jsem šla do Letohradu, chtěla jsem co nejbliž. Tam jsem dělala asi rok a čtvrt a tam*

¹⁶ TOMEK, Prokop. 50. léta, Kdo byl pronásledován - zasedání ÚV KSČ 24. února 1950. *Totalita* [online]. 1999 - 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/50/50_01_005.php

jsem byla jako manipulantka, to znamená všechno možné, i výplaty a sklad a takové věci a chtěla jsem do Ústí a jak jsem dělala tu diplomku, to jsem měla v Perle 1 a jako konzultant tam byl vedoucí výroby a ten mi říkal, že kdybych něco někdy potřebovala, tak za ním můžu přijít. Tak jsem toho využila a šla jsem pracovat tam, jenže v kanceláři žádné místo nebylo, tak jsem asi rok dělala kontrolu na stavech a pak se uvolnilo místo, tak jsem tam dělala mzdovou účetní a to vlastně bylo, že jsem se v té době i vdala a šla jsem na první mateřskou. Chodilo se také hodně na brigádu, v té práci. To bylo kolem toho 60. roku. Všichni chodili pomáhat JZD“. Lze tedy konstatovat, že nejspíše chápe svůj život i společnost apoliticky ve smyslu jak se věci měly, tak se měly a takové byly. Přitom celou část nebo většinu jejího života se tolik věcí dělo jen pod kontrolou a ovládním politické situace stranou KSČ.

V souvislosti s předchozí odpovědí paní Kepplové má následná otázka směřovala na pojem Perla, kdy paní Jarmila reagovala, že se jednalo o textilní závod: „...*ted' už vlastně žádná Perla vůbec neexistuje. Tady v Ústí už žádný textil není a ani ta škola není a ted' je to nějakou umělecko-průmyslová škola, i když měla skoro sto let existence, tak ted' už není.*“ Nabízí se úvaha taková, že potažmo po celé republice dnes téměř žádný velký textilní průmysl není. Republika oděvy ani textil téměř neprodukuje a většina věcí je dovážena ze zemí, jako jsou Spojené státy nebo Čína, nebo jsou vyráběny za nízké náklady v Indii, Vietnamu či v dalších státech jihovýchodní Asie a následně prodávány na vietnamských trzích v České republice.

„Během socialistického zřízení se dříve menší textilní závody spojovaly do velkých textilních komplexů. Po roce 1989, kdy došlo ke ztrátě východních trhů, nebylo možné tyto komplexy udržet, proto docházelo k zániku celé řady závodů a posléze k obnovování výroby v menších závodech. V současné době čelí toto odvětví velmi silné konkurenci výrobků z asijských zemí“¹⁷ (Hajduch, 2010)

Z důvodu rozpadu Východního bloku a následné vlny globalizace se dá očekávat, že země, ve kterých primární ekonomickou stránku tvoří produkty a služby, jako je textilní průmysl, ale i jiné, se po takové vlně přestanou zaměřovat na danou oblast. S tím se pojí i otázka kapitalismu a s ním souvisejícího otevřeného trhu, který není uměle řízen,

¹⁷ HAJDUCH, Ondřej. Zpracovatelský průmysl II ČR, Textilní a oděvní průmysl. *Geografický web* [online]. 2010 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.hajduch.net/cesko/zpracovatelsky-prumysl-2>

jenž je po roce 1989 samozřejmostí a přichází v prvních vlnách po otevření hranic. Můžeme tvrdit, že slova paní Jarmily se dají považovat za kritiku kapitalistického vývoje ekonomiky po roce 1989? Patrně ano, neboť ačkoliv to paní Kepplová explicitně neříká, z jejích slov o absenci průmyslu a školských institucí lze vyčíst určitý sentiment a tedy i přesvědčení, že tržní systém volného a otevřeného obchodu nemusí být ten nejlepší jen proto, že na něj spoléhá většina států světa. Komunismus přeci zajišťoval práci, výrobní jistoty a udržení tradic.

Moje následující otázka se týkala toho, jak tehdejší situace ovlivňovala její studium na základní a později na střední škole. Když budu paní Kepplovou citovat: *„Tak samozřejmě začínal pionýr. Já jsem nebyla, dlouho, až nějak v té 9. třídě jsem se také přihlásila, ale ten rudý šátek jsem nikdy neměla, ale když jsem šla do práce, tak všichni svazáci, tak teda svazák jsem taky byla. Se mohlo být svazákem asi do těch 26 let. Takhle nějak to bylo a ROH (Revoluční odborové hnutí), to byl každý. To by se i divně dívali a potom také Svaz přátel Sovětského svazu a i do Svazu žen, tam na té jedničce nás do toho také někdo nacpal, abychom měli nějakou činnost a člověk nemohl couvnout. Ještě CO. To je Civilní obrana a do Červeného kříže, i když jsem nebyla moc ráda. Ale to jsem byla svobodná. Když jsem se vdala a měla děti, tak jsem po práci někde nemohla někam chodit.“* Jak je vidět, chápe účast ve všech vyjmenovaných organizacích jako normu. Není důležité, k čemu slouží a jsou určeny a zda s nimi člověk souhlasí. Normální je účastnit se. Dělá to téměř každý, každý v okolí. Přesně taková věc charakterizuje šedou zónu.

V tomto rámci je žádoucí uvést i dvě související otázky, které řešily vztah jejich rodičů ke KSČ a zda vyplývaly nějaké výhody z členství v KSČ. Ve většině případů tomu tak bylo, což dokládá například odpověď pana Stárka: *„Režim vábničky dával. „Půjdeš na školu; dostaneš byt; až se oženiš, dostaneš něco, když něco, ...“ Komunistům stačila loajalita. Stačilo, když někdo předvedl, že to je ochoten říct. Ale stačilo, když se lámal v pase.“*

A rodiče paní Kepplové ve straně byli (viz výše), přičemž vystoupili až z důvodu věku, respektive stáří. Odpověď paní Jarmily v záležitosti angažovanosti rodičů mi přišla zcela lakonická. Vůbec se nad jejich důvody nezamýšlí a nemá tendence to řešit. Není podstatná ani účast rodičů ve straně, ani častokrát obecně známé motivy vstupu do KSČ: *„Výhody si myslím, že žádné. To si nemyslím, ale tenkrát vlastně lidi nějak tomu věřili a vstupovali do té strany.“*

Dvakrát projevenou pasivitu můžeme vyčíst ze dvou výňatků z odpovědi na položenou otázku, jak na vás působila tehdejší situace / režim a jaké byly vaše postoje: „...*před tím byla válka, tak nevíš, jaké to je ve svobodném světě, tak nevím, brali jsme to, jak to přišlo, ... tak jasně, že kluci, kteří měli tu praxi z továrny nebo byli starší, tak měli větší rozhled a mluvili proti režimu. To jo, to je jasné, ale to jsme se na to dívali jinak, abychom se vším souhlasili. Nikde se to nedalo vykřikovat.*“.

Také o okupaci Československa ze strany vojsk Varšavské smlouvy se dozvěděla náhodou, protože potkala po cestě do nemocnice lidi, kteří byli vyděšení nebo plakali – tyto souvislosti budou v práci ještě dále rozvedeny. Politiku paní Kepplová neřešil a neřeší, o veřejných věcech se dozvíдалa výhradně z poslechu rádia, k čemuž ji vedlo jednak to, že nezbývala jiná možnost sdělovacích prostředků, anebo oboje zároveň s faktem, že je typickým člověkem, který se nechá volně unášet dějinami. Od druhé světové války, přes nástup komunistické strany k moci, obsazení vojsky v roce 1968 a později i Sametové revoluce.

Z jiné části rozhovoru se od ní dozvídáme informaci, že: „*každý musel k volbám, a kdyby nešel, tak by se na něj divně koukali a poznamenali by si to. Kdo nešel na 1. máje do průvodu, tomu nebyl zaplacen svátek a podobné věci.* Později se k této poznámce vyjádřím.

I v dalších odpovědích na otázky vyjadřuje paní Kepplová nezájem o politickou situaci a chybí jakýkoliv hlubší postoj k historickým událostem.

1.2 Reflexe Pražského jara 1968

Kapitola Reflexe Pražského jara má za cíl v rozhovorech pamětníků nalézt rozdíly v interpretacích tzv. Pražského jara a vpádu vojska Varšavské smlouvy z roku 1968.

Lze vysledovat závislosti jednotlivých názorů na politickém a ideologickém přesvědčení? Dalším úkolem je zjistit, zda tento rok na respondenty působil kladně, záporně, nebo neutrálně a jestli můžeme nalézt odpověď na otázku, do jaké míry znamenal rok 1968 změnu v jejich životě.

1.2.1 Pražské jaro paní Lankašové

Nejprve je potřeba zdůraznit to, jakým způsobem přemýšlí paní Lankašové v době komunismu a nejen v ní o pojmu svobody: „... *ale prosím vás, já teď slyším o tom, že nikdo nemohl říct to, co si myslí, mohl, ale musel na tom trvat, nesměl být zbabělý. Musel počítat s následky...*“ Vidíme zde zajímavé pojetí slova svoboda. Plyne z toho tedy to, že svobodu říct, co chcete a co si myslíte, máte vždy, i když za to budete perzekvován. Musím říci, že to je pro mě osobně poměrně zvrácená představa, neboť de facto vede k naprostému obsahovému vyprázdnění pojmu. Později se budeme významem svobody a jejím chápáním ze strany zkoumaných subjektů zabývat.

Na otázku, jak vnímala rok 1968, paní Lankašová odpovídá, že „divně.“ Rodina paní Lankašové bydlela v Milovicích, což byla velká základna naší Československé armády u Prahy a ta vojska, která tenkrát přišla, tak tam před tím byla na cvičení. „*Byli to mladí kluci a tak i jistým způsobem zajímaví.*“ Tam se přihodila ještě jedna příhoda:

„*My jsme v době vstupu byli na chalupě na dovolené a rádiu docházeli baterky, nevěděli jsme vůbec, co se děje, naši říkali, no přijde telegram – vojáky budou stahovat a otec říkal: „Kašlu na okupaci, jdu natírat štít!“ a jak byl zřejmě rozrušený, tak nám z toho štítu spadl a rozdrtil si pravačku, zápěstí, takže my jsme odjížděli o dva, tři dny později se zafačovanou rukou, kterou mu doktoři ještě několikrát lámali a rovnali a naštěstí mu to úplně dali do pořádku, protože Jilemnická nemocnice, kam ho odvezli, na to byla specialista na horách, takže mi jsme dorazili do Milovic a zjistili jsme, že v podstatě dostat se do kasáren, to bylo mimo sídliště, znamená projít kordónem tanků a teď si vás přebíraly věže, jak jste procházeli, jako bylo to dost nepříjemný, ale abych řekla pravdu. Mně bylo patnáct a v tu dobu letěli Beatles a v kině filmy, tak to pro mě byla větší událost než okupace. Ale pro rodinu to mělo následky hlavně takové, že byla máma*

odvolána na východní Slovensko.“ Zde paní Lankašová projevuje apolitický postoj, vzhledem k věku, což by nebylo tak překvapující, ale je to dost zvláštní vzhledem k tomu, nakolik ostatní věci v celém rozhovoru naopak vnímá politicky.

Dále potom uvádí, že rok 68 byl rokem bouřlivým a že zde existovala snaha zlikvidovat bipolární svět. Sjednotit ho. Vrcholila válka ve Vietnamu, a protože byly těžké ztráty, objevilo se hnutí hippies atp. a tohle všechno se odráželo i zde: *„Pamatuji, jak jsem byla sympatizantka hnutí hippies. V Praze tenkrát. Jak jste byli oblečení, chodilo se na boso. Dlouhé rozpuštěné vlasy a sem tam kvítek.*“ Tento postoj je tedy jakousi druhou stránkou paní Lankašové, která je jinak ideologicky velmi odhodlaná. Je vidět, že v mládí, ještě před nástupem na střední školu nebo v době jejích prvních ročníků byla bezstarostná, o politické prostředí se příliš nezajímala, čímž netvrdím, že by byla vůči politice zcela apatická, ale spíš si užívala život jako každý jiný teenager v jejím věku. Sympatizuje s hnutím hippies, poslouchá Beatles, atd. Takže rozdíl se projevují až ve vyšším věku a jsou podnícené ne tolik výchovou, ale studiem, nasbíranými zkušenostmi za dobu života a ten hlavní výběr cíle se tvoří teprve zde.

1.2.2 Pražské jaro pana Stárka

František Stárek mluví o roce 1968 často a tak je žádoucí vypreparovat ty informace, které nám mohou posloužit k ověření, do jaké míry je jeho líčení této události ovlivněno jeho ideologickými postoji. Připomeňme, že bratr pana Stárka byl *„mužem roku 1968. Byl v něm velmi aktivní a seděl za to na začátku normalizace.*“ A pro toto téma se příhodně dá dosadit odpověď na otázku, který moment ve svém životě – pomineme-li konflikt kvůli dlouhým vlasům – vnímá pan Stárek jako první, při němž se dostal do otevřeného střetu se státní mocí: *„já si myslím, že to byl rok 68. To bylo, když přišli Rusáci, a mně bylo 15 nebo 16 a jaksi začali jsme se bouřit a nejen ve škole, ale celkově. Třeba v Teplicích byli demonstrace hlavně kolem toho hokejového utkání v 69., kdy jsme porazili Rusáky 2x a vyvolalo to národní vzednutí pýchy, a když v Teplicích rozbili okna Ruský komandatuře a přijeli obrněné transportéry a začali nám střílet nad hlavami z kulometů... Tak zlobili jsme už tehdy, Byly jsme mladí, politicky neangažovaní, ale angažovaní ve prospěch země. Měli jsme to poměrně jednoduché. To byly oni a my.*“ U pana Stárka si můžeme všimnout, že byl v podobném věku jako paní Lankašová a že se také odkazuje na mládí. Tento čas a následná normalizace zastihla a poznamenala i jeho bratra. Bere svoji účast jako nepolitickou, ale důvodem bylo dobro a prospěch země. Zajímavé může být, že nejen pan Stárek, ale i většina lidí se domnívá, že ten, kdo přišel a kdo nás

okupoval, byli Rusové. Československo bylo okupováno armádami Varšavské smlouvy, které tvořilo hned několik států, ale dalo by se usuzovat, že toto špatně definované nebo protiruské vyjádření vzniklo z faktu, že Sovětský svaz byl tím řídicím střediskem Východního bloku a hlavní komunistickou mocností, přičemž ruské etnikum tvořilo jeho ústřední a nejpočetnější část – pro československou veřejnost proto v mnoha případech pojmy „sovětský“ a „ruský“ stále splývají. Jako druhotná věc to mohlo vzniknout z povědomí o velmoci, veliké rozloze a ohromné armádě Sovětského svazu, která mohla tvořit většinu okupantů Československa, ale jak jsem zmínil, Sovětský svaz je sám tvořen nejen Ruskem a s okupací pomohly i další armády okolních států Československa.

1.2.3 Pražské jaro paní Kepplové

vzpomíná: *„My jsme vlastně večer ani nic nevěděli. Já jsem to zjistila, když byla moje dcera Romana malá, tak jsem s kočárkem do jeslí a zdálo se mi to divné, lidi byli nějakí divní, Pak jsem s někým mluvila, myslím cestou a zrovna jsem měla jít k zubařovi a vím, že tam ty sestry úplně brečely a byly z toho úplně vedle a já jsem tenkrát, protože jsem měla dvě děti, dcery. Jednu dvou letou, Romanu a druhá pěti letá, Soňa, tak jsem tenkrát nedělala v kanceláři, dělala jsem v provozu, protože jsem s nimi byla často doma. Byl puštěný hodně rozhlas, moc se nepracovalo a každý poslouchal, co se děje a vím, že se podepisovaly nějaké petice, skoro každý den. Na ulici byla nějaká psaná hesla a KOVOSTAV měl naše vlajka s černou páskou. A z našich oken jsme viděli až k letišti a tam byly tanky. Bylo to období strachu. Bála jsem se. Připomínalo mi to konec války, protože jsem si to ještě pamatovala, i když mi bylo osm, ale i tanky a neklidná doba, tak mi to připadalo divné.“* Nejdříve se z této výpovědi dozvídáme, že se paní Kepplová o okupaci informovala docela náhodou. Opět politiku neřeší. Poslouchá rádio, a to je hlavní zdroj informací. V první části tedy mluví o nevědomosti. Všimla si jen divného chování lidí, se kterými přišla do styku. Poté se zaměří na domácnost a opět továrnu. Vyplývá z toho nakonec to, že o všech zprávách kolem okupace se dozvídá hlavně z rádia a že továrny mohly mít ze smutku černou pásku na vyvěšené státní vlajce. Pak se tedy opět vrátí k tomu, že už podobnou věc zažili, a to na konci války. Takovým symbolem pro to vše pro ni byly tanky. Ale ve výsledku, ač měla strach, tak doba byla prostě divná. Zvláštní. Můžeme tedy opět říci, že je to typický člověk, který se nechá volně unášet dějinami.

1.3 Postoj respondentů k výuce moderní historie

Všichni respondenti dostali stejnou otázku. Tu jsem do práce zařadil proto, že tu existuje bohužel často se opakující skutečnost v podobě nestihnutí důkladného probrání moderních dějin, hlavně české, potažmo československé historie osobně považují za jednu z největších slabin současné výuky dějepisu, neboť dle mého názoru se jedná o důležitější části vývoje společnosti pro současnost, než je například důkladné probírání pravěkých dějin v podobě vývojových fází člověka apod. Dříve či později dojde k tomu, že naše historie se rozšíří ještě více ve spojitosti s událostmi ve 21. století a některé složky proto budou muset být obsahově zmenšeny. Ale určitě to zatím nebudou dějiny 20. století. Zároveň jsem v létě 2013 viděl televizní anketu, kde se ptali mladých lidí v letech studia na gymnáziu a vysoké škole, zda ví, co se v roce 1968 stalo. Odpověď by měli znát, a to nejen proto, že je na toto datum vzpomínka v kalendáři, ale místo toho byli schopni říkat: „nevím“ nebo mluvit o úplně jiných událostech. Je potřeba v tomto směru více vzdělávat. Mou snahou je na to poukázat a z odpovědí respondentů vytvořit vysvětlení tohoto jevu a případně vytyčit následné řešení do budoucna.

Stává se, že dnes se ve školách do moderní Československé historie důkladně nezachází a nestihá se. Měl by být podle Vás kladen větší důraz na vzdělávání studentův tomto směru? Cílem je tudíž zjistit, jaký je postoj respondentů k výuce moderní historie a opět, zda lze vysledovat souvislosti mezi důrazem na výuku a politické přesvědčení.

1.3.1 Paní Lankašová – postoj k výuce moderní historie

Paní Lankašová svou odpověď uvádí větou: „*Ono je pohodlnější to nestihnout, co si budeme vyprávět.*“. Dále mluví o tom, že to jsou citlivé otázky, protože: *rok 68 je jednak rokem, na který máte dva diametrálně odlišné výklady a stejné to je na rok 89, konec konců i na sedmdesátá léta. Bylo to zvláštní doba i ve světě a tam je ten světový kontext velmi důležitý. Například hnutí hippies, studentské bouře v Sorbonně. Byl to bouřlivý rok a byla tu snaha zlikvidovat bipolární svět. Sjednotit ho. Vrcholila válka ve Vietnamu a ty traty byl těžké, načež se objevilo to hnutí hippies, atd. To vše se zde odráželo.*“

Je zde vidět, že bere v potaz důležitost propojení všech těchto událostí. Něčím podobně významným se stal později pro celý svět rok 89 a přelom osmdesátých a

devadesátých let, přičemž paní Lankašová vliv těchto událostí dává do souvislosti s rokem 1968. Pro vyučující dějepisu jsou to často citlivé otázky. Pokud jsou starší, museli dějiny interpretovat trochu jinak než po Sametové revoluci v důsledku tlaku režimních osnov. Nyní by učitelé měli vzdělávat o historii a o komunistické společnosti bez subjektivního přístupu, ať už sami osobně uznávají jakoukoliv ideologii. To tedy znamená, že by se nemělo stát, že probíraná látka bude zkreslená nebo přeskočená proto, že se pedagogovi komunistického přesvědčení nelíbí, jak například určitá témata stavějí do špatného světla Sovětský svaz a naopak podporují USA, anebo přirozeně naopak, pokud by se učitelé s výrazným proamerickým postojem například nechtělo vykládat válečné zločiny USA ve válce ve Vietnamu. V tomto ohledu lze říci, že paní Lankašová chápe problémy stíhat výuku moderních dějin ze strany učitelů jako záměr, což značí o tendenci vnímat výuku historie jako snahu o ideologickou manipulaci a zjevně stále vychází z toho, že zuří boj mezi kapitalistickou a marxistickou interpretací dějin.

1.3.2 Pan Stárek - postoj k výuce moderní historie

František Stárek na položenou otázku odpovídá: *„Já si myslím, že moderní dějiny jsou docela podstatný se učit, protože moderní dějiny nejsou o tom, že budou vědět datum, kdy byl založen Řím nebo kdy byla bitva na Piavě, ale moderní dějiny promlouvají do dneška. Co se stalo během posledních sto let, tak to má stále odraz v současné chvíli a podle toho se formují názory a politické postoje. Nejenom mladých lidí, ale taky protože se stýkají se staršími generacemi, tak také z toho můžou analyzovat, proč ty lidi mají takové a jaké postoje. Co oni zažili, co oni mají za sebou, co viděli na vlastní kůži a když to ti mladí vědí, tak je to pro ně výhoda a kdo říká, že to nepotřebujeme, tak to je špatné.*

Dále pokračuje, že: *„v edukativním procesu je zde mezera, protože jak se začíná právě od prvobytně pospolných společností, tak moderní dějiny přicházejí na řadu někdy ke konci, před maturitou a to už studenti řeší úplně jiné věci.“*

Tato slova potvrzují můj názor. Tato mezera pak vzniká a je to špatný zvyk. *„Moderní dějiny promlouvají do dneška“*, a proto je velmi důležité je poznat a žít s nimi jako výstrahou do budoucna. Umět spojit znalosti a vědět co, jak a proč je důležité.

1.3.3 Paní Kepplová - postoj k výuce moderní historie

Paní Kepplová podává úplně jinou odpověď: „*To jo, ale někdy si myslím, že třeba v televizi, když dávají například „Vyprávěj“, tak mi to nepřipadá, že to je úplně autentické. Myslím si, že je něco zkreslené a myslím si, že jsou možná lepší starší filmy a tam spíš. Ty novodobé se mi nezdají a třeba to Ucho nedávno dávali. Rozhodně jo a na těch filmech se dá něco získat.*“

Zde je vidět opět velmi střízlivý přístup, paní Kepplová v podstatě vůbec nevyjádřila, zda považuje výuku moderních dějin za podstatnou a pokud ano, tak proč. Mluví zde jen o alternativních možnostech, jak získávat informace ze vzdělávacích, ale i zábavných médií. Vyplývá z toho jen to, že z filmů a dokumentů můžeme získat nějaké obohacení v tomto směru. Položil jsem tedy další doplňující otázku: „*A ve školství? Myslíte, že by se to mělo víc učit? Vím, že se to často nestihá?*“ Paní Kepplová odpověděla: „*Ano, protože pak nikomu toto datum nic neříká.*“ a vyjádřila se jen k datu. Chápe historii jako založenou na datech? Pokud ano, tak je jasné, že ji nezajímá ani ta historie, ani politická situace. Proplouvá takto životem, kdy, pokud se něco mělo stát, tak se to stalo a pokud se něco má stát, tak se to stane. Její život to výrazně nemění a politika do něj výrazněji nezasahuje.

1.4 Příčiny Sametové revoluce – dle interpretací respondentů

V této části se budu zabývat ne zcela zodpovězenou otázkou, respektive otázkou, která může mít více odpovědí, a to, co bylo příčinou Sametové revoluce? Cílem není otázku zodpovědět a uzavřít, ale přispět do tématu s dalšími možnými příčinami. Ty se pokusím nalézat v odpovědích respondentů a dle jejich interpretací dále vyjádřit. V souvislosti s těmito interpretacemi budu zkoumat, zda jsou jejich případné rozdíly opřeny o odlišnou ideologickou pozici tázaných subjektů.

1.4.1 Interpretace r. 1989 - dle paní Lankašové

Hned po představení paní Lankašové v rozhovoru u ní můžeme nalézt podstatný životní zlom, který je třeba dávat do souvislosti se Sametovou revolucí: „*V roce 89 jsem odjela těsně před revolucí, nebo převratem, řekněme tomu jakkoliv, na před obhajobu. Načež jsem obhájila v Moskvě bez problémů. Bez problémů jsem odjela tam i zpět.*“ Vrátila se tedy s tím, že před sebou měla samozřejmou a solidní kariéru, protože měla být hned na jaře jmenována docentkou a převzít oddělení filozofie ústavu marxismu-leninismu. Nakonec však bylo vše úplně jinak. Sametová revoluce jí zastavila kariéru. Její výkony a studijní výsledky byly úctyhodné, což bych tvrdil na základě jejího líčení a kariérním růstu, kterým procházela, avšak po návratu do Československa po Sametové revoluci neměla kde působit, neboť Ústav marxismu-leninismu a jemu podobné instituce byly zrušeny. Je také zajímavé si povšimnout, že paní Lankašová v tomto kontextu nepovažuje Sametovou revoluci za revoluci, ale vnímá ji spíše jako převrat – později bude rozvedeno proč.

Další situace, kterou zde uvedu, neboť zdařile ilustruje ambivalentní postoje paní Lankašové vůči režimu, je založena na události v jejím životě, kdy měla být poslána do Moskvy, ale ne na školu, na kterou sama chtěla, proti čemuž se ohradila a stanovila si podmínky. Nebála se jen tichého protestu, ale jak sama říká: „*Ježiš, to byl řev a pak jsem si už neškrtila. Čtyři roky jsem si neškrtila, až pak přišla ... přišla kontrola z ústředního výboru: „Jak to, že tady máte aspiranty, kteří neodjeli?“ Protože se neplnil plán aspirantur v Sovětském svazu, takže jsem najednou ze dne na den vyjela.*“ Přiznává tedy byrokracii, korupci a nefunkčnost režimu.

Rodiče byli vojáky z povolání, avšak dle slov paní Lankašové nezneužívali výhody, které měli, což naučili i ji. Zde je třeba zdůraznit další přiznání, dokumentující prohnitost režimu: „*Tam třeba bylo zvykem, že všichni pracovníci aparátu, pak tajného,*

chodili nakupovat maso, kterého byl nedostatek, zadem, páč řezník jim to připravil, aby neměl problémy. No a jediná máti stála frontu s „textilačkama“, takže jako chápete, proč ten přístup takový byl a totéž táta. V životě si od nikoho ni nezval. V životě, i když byly ty tendence ho trošku korumpovat, protože tu potřeboval synáček odklad, tu potřeboval vyjednat modrou atd. a tomu podobně, takže ty snahy korumpovat ho tam byly, ale nikdy nekývnul a byli to čestní lidé a já si jich vážím.“

Velmi zajímavým postřehem je pasáž, v níž paní Lankašová ostře polemizuje s údajným komunistickým charakterem minulého režimu a dokládá, že její přesvědčení vychází spíše z originálních marxistických myšlenek než z příslušnosti ke straně: *„Revoluční odborové hnutí měly jen manipulativní záležitost, kdy samospráva šla do háje a samosprávný princip, který měl produkovat novou formu vlastnictví a to není jen to, co mám a nemám, ale i jak s tím zacházím. Jestli chci, aby se to rozvíjelo, nebo nechci.... takže v podstatě u té dělnické třídy, která byla veřejně hlásána, že je hegemon, ale to fungovalo tak, že jim bylo v podstatě jedno, jestli pracují pro kapitalisty nebo socialisty, protože oni do toho stejně neměli, co mluvit, takže to byla základní první chyba a tím šel ten socialismus jiným směrem a vyvíjel se úplně jinak, než se vyvíjet měl. Ty samosprávné principy šly do háje a korunu tomu nasadila normalizace, kde už v podstatě to utuhování režimu, to že teda ta KSČ musela vědět úplně o všem, ta forma samosprávy šla definitivně do háje.“*

Tuto skutečnost dále rozvíjí i její přístup vůči otázce svobody slova a zacházení s kritikou komunismu, který sama uplatňovala, neboť byla ve skupině, která měla na starost vyřešení otázky disidentů a antikomunistů. V té souvislosti tedy tvrdí, že sama hájila tendenci: *„Proboha, dejte jim slovo. Nechte je mluvit. Ať nám řeknou, co chtějí. Proč ty represe?“* a dále pokračuje *„Nebyli jsme vyslyšeni samozřejmě, ani jeden z nás, ale já jsem si vždycky říkala, v podstatě a to je téze, kterou hájím, že k listopadu 89 došlo proto, u nás, pomijím teď souvislosti větší, protože soudruzi z vedení, pro ně bylo milejší, když je sejmul vnitřní nepřítel, než kdyby je sejmuli vlastní soudruzi a k tomu se schylovalo. Ten obrodný proces v KSČ byl, formoval se velmi rychle, už na konci listopadu se objevil mimořádný sjezd atd. a ten reformní proces se samosprávnými principy ta byl velmi výrazný. Proto ta moc byla hozena na ulici tak zvaně. Proto se jí jaksi zbavili.“* A dále vysvětluje, že je záhadou, proč vlastně k samotnému listopadu došlo a do dnes nebyla objasněna, protože neznáme důvody. Nevíme, proč byl zásah na Národní třídě tak tvrdý a i přesto úplně zbytečný. A paní Lankašová si myslí, že kdyby teda chtěl někdo

organizovat převrat, tak by si tohle objednal. Ale jsou to úvahy velmi teoretické. Za zvláštní pozornost v tomto směru stojí především výše uvedený postřeh, který dokládá, že paní Lankašová nechápe průběh Sametové revoluce primárně jako zásluhu ať už organizované nebo spontánně zformované opoziční skupiny, ale de facto jako rozklad režimu z vůle samotných komunistů, čímž přirozeně klade hlavní díl viny právě na KSČ.

Kritiku KSČ nalezneme i v odpovědích na otázku roku 1968. Mluví zde o změnách ve společnosti v celosvětovém měřítku, ale zároveň zdůrazňuje, že do toho probíhal stále stejný způsob vlády komunistické strany a její zkostnatělost: „*O prezidentu Novotném se říkalo, že by si měl do hlavy vsadit diamant, protože se povídalo mezi lidmi, že to je opravdu člověk, kterému v hlavně něco chybí. ... V šedesátých letech byl navíc socialismus prohlašován za dobudovaný a přitom šlo stále o přechodné období, protože byl stále zestátněný socialismus, zestátněné výrobní prostředky. Dělník i jakýkoliv pracovník se nechoval jako vlastník, protože nemohl. Neměl k tomu mechanismy.*“ Paní Lankašová dodává, že tady byla zároveň otázka a záležitost těch poražených tříd, hlavně majitelů a nemusíme tím myslet kapitalisty jako takové, kterým dle respondentky nejvíce nevadilo to, že přišli o majetek, ale že museli pracovat a nejvíce se to projevilo v roce 1989. A samozřejmě byl také tlak na revizi procesů padesátých let a ten tlak byl podle paní Lankašové naprosto správný. Nalezneme tu velmi zvláštní spekulace, kterými nahlíží na potomky majitelů a podniků jako na někoho, kdo chce žít pohodlný život, na což má patrně vliv marxistické teorie vykořisťování a nadstavby. Paní Lankašová uznává nespravedlnost procesů. Padesátá léta se právě v důsledku těchto procesů mohla stát dekádou strachu, o kterém vypovídá paní Kepplové výše.

Paní Lankašová se rovněž domnívá, že nejvíce během Sametové revoluce bojovali o změnu ti, kteří dřív v době války a prvních let po válce proseděli někde v tichu a nyní cítili velkou šanci se dostat k moci. Dále citují: „*Naprosto stejně to fungovalo po roce 89, protože zase konkrétní příklad. Tehdejší vůdce na lékařské fakultě, tzv. disident, protože to skutečně disident nebyl, to byl sice člověk, který byl v roce 68 kvůli svým postojům odstraněn z pedagogického procesu, dostal vědeckou práci, ale každý rok byl v zahraničí, včetně jeho manželky a dětí, na stážích samozřejmě několika a nebyl to Sovětský svaz. Dělal předsedu Revolučního odborového hnutí ve fakultní nemocnici. My jsme to měli dohromady s lékařskou fakultou a chodil se zodpovídat na celozávodní výbor KSČ, tak jako já jsem tehdy řídila celozávodní výbor SSM (Socialistický svaz mládeže), takže chodili jsme tam za sebou, a když jsem viděla, jak leští kliky a pak najednou, tak jsem*

věděla, že na té lékařské fakultě nemůžu zůstat, protože na mě neměli nic, čím by mě drželi v šachu.“ Rok Sametové revoluce 1989 chápe jako rok nástupu umělých patolízalských elit – Sametová revoluce vynesla do čela kariéristy a nýmandy, jejichž vzestup dokumentuje nespravedlivost a nerovnocenné poměry ve společnosti. Tato tendence ve vnímání Sametové revoluce ze strany paní Lankašové je obzvláště přítomné v případě líčení onoho člověka, který měl být disidentem, ale i přesto mu bylo povoleno tolik věcí, které jiným lidem umožněny nebyly.

To, že komunistická propaganda byla lživá a Sovětský svaz socialistických republik měl řadu chyb, paní Lankašová popisuje a ostře kritizuje rovněž. Říká, že jsme byli zvyklí jen čekat a to čekání se odvíjelo podle hesla Sovětský svaz náš vzor. Pamatuje si, že právě ten člověk, který vedl hnutí na lékařské fakultě, byl aktivním členem svazu československo-sovětského přátelství. Byl velmi aktivní. Když měla přednášku o sovětské medicíně, tak říkala svým studentům: *„ale uvědomte si jednu věc, že medicína, která je v Sovětském svazu se nedá srovnat s tou naší.“* Ti se jí ptali, zda je tak skvělá, ale ona je překvapila odpovědí: *„Ne, je tak hrozná a služby lékařů jsou tam placené.“* Oni jí nevěřili a říkali, že jim vypráví věci naprosto nesmyslné, a že jim bylo řečeno jinde, že to tam je nejlepší. Paní Lankašová to snad znala z praxe, a to jim také řekla, přičemž je zde přítomná výrazná pochyba ohledně prospěšnosti všeobecné snahy aplikovat vše sovětské i zde. V té souvislosti dále vysvětluje své chápání slova aplikovat jako vznášet cizorodý prvek do systému. Je přitom zajímavé, že se domnívá, že v době 80. let se do poměrů Československa SSSR nevměšoval a je přesvědčená, že místní komunističtí funkcionáři poměry zvládali sami a nebylo tudíž třeba sovětských poradců. Změny trochu přinesl až rok 1985 s Gorbačovem a jeho glasností a perestrojkou. Tento rok přinesl snížení vlivu SSSR.

Nastává částečné uvolňování režimu. Postupná decentralizace hospodářství (podniky pod vlastní správou), začíná kooperace se západními podniky, částečné povolení svobodného podnikání.¹⁸ (Ševčík, 2008 - 2011)

Paní Lankašová chápe ČSSR jako víceméně nezávislý státní útvar, což je názor, který ale neodpovídá realitě a lze s ním vcelku úspěšně polemizovat, protože autorita

¹⁸ ŠEVČÍK, Ladislav. Hlava S: Poválečné Československo, Kapitola 4: „Normalizace“ 70. a 80. let. *Historie lidstva* [online]. 2008 - 2011 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/1704-povalecne-ceskoslovensko-normalizace-sedmdesatych-a-osmdesatych-let.php>

československých komunistů byla závislá na autoritě moskevských soudruhů, což se ostatně zřetelně projevilo v nelibosti, s jakou českoslovenští funkcionáři nesli tendenci Gorbačovova ponechávat sovětským satelitům šanci na nezávislost a vlastní vývoj. Jakožto satelit SSSR jsme poslouchali Sovětský svaz a nejen centrálně plánovaná ekonomika, ale i politické jednání se dle toho odvíjelo. Změny přišly až právě s Gorbačovem, ale v době normalizace jsme byli o to víc pod dohledem v důsledku pro Sovětský svaz neblahého vývoje během Pražského jara.

Jakékoliv vybočení ze sovětského systému nebylo téměř možné. Důkazy tomu může být právě Pražské jaro v Československu, ale i události v zahraničí. Demonstrace v Maďarsku v roce 1956 se nedařily uklidnit. Akce maďarské vlády, která vyhlásila neutralitu Maďarska a vystoupení z Varšavské smlouvy utvrdila Sověty v nutnosti zásahu. Povstání bylo potlačeno vojenskou silou.¹⁹ (Nemec, 1997 - 2014)

Paní Lankašová vše zakládá stále na ideologických pravdách marxismu, ale aplikovaný komunismus kritizuje, přičemž nelze říci, že by odmítala pouze určitou konkrétní praxi a s jiným praktickým přístupem se ztotožňovala -. V dalším odstavci bude možné zachytit kritiku Gorbačovova pokusu o přestavbu, což dokládá, že paní Lankašová nestála ani na pozici konzervativních stalinistů, ani reformátorů. V podstatě neustále stojí proti jakýmkoliv komunistickým praktikám, přičemž zůstává přesvědčená o správnosti marxistické teorie. V té souvislosti se přirozeně nabízí otázka, jestli má představu, jakým směrem měl komunismus směřovat a jakým způsobem implementovat komunistické atributy do praxe. Tato problematika v této práci bohužel zůstane nezodpovězená, jelikož otázka osobního výkladu realizovatelnosti marxismu není pro zaměření a omezený rozsah studie zcela relevantní. Člověk jako paní Lankašová si stojí odůvodněně za svými politickými názory, a to i přesto, že uznává, že se výsledný systém nepodobal tomu, jak měl teoreticky vypadat. Za chybné má paní Lankašová tendenci označovat systém a aplikace a nikoliv teorie, což je vzhledem k obecnému a zároveň rozrůzněnému charakteru marxistických pouček velmi obtížné vyvrátit.

Gorbačov tedy dle vyprávění respondentky začal pracovat na změnách a podle výše zmíněného hesla z toho vyplývá: „*Takže obrovské nadšení lidí, kteří měli pocit, že*

¹⁹ NĚMEC, Václav. Východní blok v letech 1946 – 1956. *Dejepis.com* [online]. 1997 - 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/vychodni-blok-v-letech-1946-1956/>

se něco změní a po třech letech se nezměnilo vůbec nic. Všechno šlo do ztracena. Sice jsme se bušili v hrud'. Trochu se změnil způsob televizních novin... ...dostávali slovo lidi z provozu a nebyli to lidi, kteří se naučili něco papouškovat atd.“ Dále míní, že byl problém v tom, že vedení bylo zkostnatělé, a tak z toho byli i funkcionáři na úrovních krajů vyděšení. Osmdesátá léta byla totiž momentem nadějí, ale poté zároveň zklamáním, které došlo tak daleko, že *„důvěra ve stranu byla těžce podlomena a tam se skrývá hlavní důvod, proč se zdařila revoluce.“* _ Revoluci si představuje jako úplnou změnu systému, ale ne návrat k něčemu, a to ještě horšímu než byla dle jejích slov 1. republika. V té byly alespoň jasně vytyčené mantinely, ale tento systém je takové *„papouškování stylu kapitalismu, který nemá vnitřní ochranné mechanismy a podnikání je synonymem nečestné hře, kde bohužel ti skutečně spravedliví podnikatelé jsou obětmi mašinérie úředníků. Tam je znemožňováno se jakkoliv rozvíjet. Ted' je to v tomto ohledu tak 3x – 10x horší než před rokem 89.“*

Výsledná formulace paní Lankašové zní, že Sametová revoluce byla důsledkem sovětských reforem a neúspěšného ústředního vedení KSČ. Spolu to velmi úzce souvisí. Lidé byli nadšeni pro změny, které Sovětský svaz praktikoval, ale ty zde nebyly tak razantní. Důvěra ve vládnoucí stranu tak byla dosti malá, protože už ani ta nedržela tolik krok se SSSR. Spíše je třeba přijmout myšlenku, že reformy po gorbačovském vzoru nebyly pro komunismus špatným krokem, nýbrž krokem potřebným, ale takové věci se v konzervativních a totalitních systémech těžko prosazují a pohybují se na tenkém ledě, neboť v konci ohrožují jeho přežití. V momentě, kdy se režim odhodlá k reformním krokům, reálně hrozí, že různé společenské skupiny se k této realizaci postaví různě, což znamená, že vzniká radikální spor, kdy jedna ze stran dříve či později svým způsobem a prostředky prosadí svůj názor a vyhraje. Paní Lankašová podruhé opakuje, že pro ni tato změna nebyla revolucí. Kritizuje změnu systému, protože tato změna nepřinesla věci lepší, ale ještě horší než samotná první republika. Podle ní náš stát a naši politici pouze opakují kapitalistický vzor, jenže i samotní lidé, kteří zde žili čtyřicet let v komunismu, na to nejsou zvyklí. A naše babičky žily v době 2. světové války, kterou podle paní Lankašové spoluzavinily pravicové myšlenky spojené i s kapitalismem a ještě dříve tu byla celosvětová krize po pádu burzy, která byla jedním ze spouštěčů právě takové války a která silně ovlivnila celý svět, protože trh byl propojený. Toto nebezpečí hrozí dle respondentky i dnes a taková krize už za krátkou dobu 21. století i přišla.

Jak tedy vnímala samotnou Sametovou revoluci?

Paní Lankašová mluví o disidentech jako například o Petru Uhlovi, kteří si nepředstavovali, že dojde k tak velkému rozkladu společnosti. Čekali, že se bude tvořit a že přijde něco nového. Že se síly národa napřou a něco nového se objeví. To byly však dle jejího mínění jen sliby. Bylo hodně lidí, kteří doufali, že od zítřka bude lépe a kteří si mysleli v 50. letech, že jejich děti budou žít v komunismu. Takové to bylo i u symbolu Sametové revoluce. Že nebude nezaměstnanost a ceny nebudou růst. Nebude existovat vyhazování z práce: *„Když si vezmete, na jaké úrovni žijí lidé. Ty peníze, které po roce 89 všechny naše vlády rozházely. Z toho důvodu se rozpadají i rodiny a lidé v důchodu žijí na pokraji bídy. Nemyslím si, že v tomto systému je něco extra spravedlivého a že žijeme v něčem lepším, ale věřím, že jako národ máme stále potenciál. Jde o to, jak ho využijeme.“*

Z této odpovědi vyplývá, že se paní Lankašová pohybuje v politickém prostředí a ví, na co se zaměřit, co pochválit a co kritizovat. V části předchozího odstavce je zajímavé srovnání idealistické naivity raných komunistů a posléze revolucionářů roku 1989, z něhož je zřetelné, že podle paní Lankašové to nikdy nebylo lepší a systém ideální sám od sebe nebude.

1.4.2 Interpretace r. 1989 - dle pana Stárka

Pan František Stárek se za Čechy před Sametovou revolucí styděl. Říká, že se ukázalo, jak jsme na tom nejhůř ze všech socialistických států, že jsme nohsledi Sovětského svazu a „zaboření mu do zadku“ a důkazem toho, dle něho, je například to, že prvního kosmonauta, kterého s sebou „vzali jako kufr“, byl Čech Vladimír Remek. Pan Stárek zmiňuje zajímavou skutečnost, že dle něho V. Remek vlastně Čechem ani nebyl.

„Já jsem si zrovna přečetl, že se Remek stal velvyslancem v Rusku a já se domnívám, že by to mělo být opačně, že by Rusko mělo poslat Remka jako velvyslance do Česka, protože my jsme ho tenkrát považovali za Rusáka a on taky moc česky ani neuměl, když přečetl naučené české prohlášení, tak jsem se já upřímně styděl.“

Dále říká: *„My jsme tady hráli o berlích. Bez Sovětského svazu se zde neodehrálo ani prd.“* Poté mluví o začátku perestrojky. Jenže to se nebezpečně blížilo tomu, co tu bylo v roce 1968, ale lidé, kteří zastávali mocenskou složku ve státě, tu byli právě z toho důvodu, že takovéto snahy potlačily.

Většina společnosti se v 80. letech (do poloviny 80. let) spokojila s tím, co je. „*Tak jak jsou lidi pohodlní, tak pěkně se na ten socialismus adaptovali*“, tvrdí pan Stárek a dále dodává, že českoslovenští občané v 80. letech jezdili na svoje chaty a brali to tak, že je systém nechává krást. Druhým příjmem k hlavnímu zaměstnání pro ně bylo vždy to, co si nakradli. Byla to dle pana Stárka jakási nepsaná společenská dohoda ve stylu: „*nechte nás vládnout a my vás necháme žít*“. Ti nespokojení samozřejmě protestovali a byli za to potrestáni. Mělo to i ekonomický důvod. Chtěli vyměnit trabanty za mercedesy.

Pan Stárek chce říct to, že k odboji a konečně i demonstracím společnosti vedly i ekonomické důvody a nyní již i lidé „šedé zóny“ chtěli více, i nová auta. Vidíme tedy, že ekonomická situace přispěla a měla svůj podíl na nespokojenosti a následné Sametové revoluci také.

Pan Stárek říká, že v té době byl ve vězení, ale podle něho byl vývoj silně navázán na mezinárodní situaci: „*Gorbačov a Reagan se dohodli, že pustí střední Evropu. Už padla Berlínská zeď a tak to bylo jen otázkou času.*“

Zde je vidět zase názor, že by Sametová revoluce mohla být spíše následkem mezinárodní dohody mocností, které ovládaly bipolární svět, a nikoliv spontánní akcí na území Československa, či v rámci celosvětového měřítka a nespustila se tedy samovolně, ale na základě předem připraveného scénáře. Dovedla by taková situace stát k Sametové revoluci i bez revolucionářů z řad disidentů? Taková otázka je vysoce spekulativní, ale dle mého názoru došlo na konci osmdesátých let k prolnutí příznivé mezinárodní situace se zvýšenou aktivitou domácích protestujících skupin v rámci východního bloku, což by nás mělo vést k závěru, že obě tendence se vzájemně doplňovaly a podporovaly. Kolaps sovětských satelitů by nebyl myslitelný, pokud by o pád režimu usilovaly pouze skupiny vnitřních odpůrců a sovětská moc by byla odhodlána zasáhnout, na druhou stranu samotné mezinárodní uvolnění a neochota sovětských vůdců intervenovat bez patřičných disidentských roznětek by byla rovněž nedostatečná. Pokud byl Gorbačov politik, který vnímal nejen politické křeslo a moc, ale i davy a státy vedené Sovětským svazem, tak ho mohlo takové rozněcování nepokojů v určité míře ovlivnit a v souvislosti historických měřítek a nespokojenosti občanů i v rámci Sovětského svazu v minulosti přesvědčit ke změnám. I kdybychom vzali v potaz případnou touhu Gorbačova po mezinárodní popularitě, je zjevné, že mezinárodní situace pro něj byla zbytečně vypjatá a studená válka

příliš dlouhá. Jedna z mocností USA nebo SSSR by brzy ekonomicky začala chátrat a zaostávat za velmocí druhou.

Když jsem se ptal pana Stárka na Gorbačova, odpověď zněla, že sice udělal kroky, které k rozpadu vedly, ale díky němu to nebylo. Reagan prý nechal SSSR ekonomicky vykrváct a Sověti už neměli další sílu na nové kolo zbrojení. Podle pana Stárka Reagan vyhrál studenou válku. To je prý jednoznačné. Co se dělo kolem, byly jen atributy takového vítězství.

1.4.3 Interpretace r. 1989 - dle paní Kepplové

Paní Kepplová stále vnímá situaci velmi nezaujatě a realitu rutinním způsobem. Říká: „*Nemohla jsem si myslet, že by se něco změnilo. Pořád mi to připadalo na furt. Bylo to takové... Ono i v práci. Stále nějaké posudky se každý rok psaly a i tak prověrka.*“

Paní Kepplová neviděla téměř žádnou šanci na zlepšení situace. Nic se pro ni počátkem osmdesátých let neměnilo. Zeptal jsem se ji proto na otázku, jestli události osmdesátých let vnímala nějak v politickém kontextu, na kterou odpověděla pouze tím, že jmenovala Gorbačova, a že si vzpomíná na určité uvolnění situace, ale stále to nebylo to, co si představovala. Stejně jako pan Stárek říká, že se lidé v roce 1968 nadechli nějaké té svobody, tak paní Jarmila vypráví, že tenkrát „*koukali jak blázen, co vše se najednou mohlo a jak byl systém uvolněný*“ a dodává: „*... ale zase to dopadlo špatně*“ – Spojení „ono to dopadlo“ je v tomto ohledu velmi příznačné, neboť lze konstatovat, že je zde postrádán jakýkoliv postoj k událostem, jakýkoliv zájem. Prostě se to stalo a tak to bylo bez ohledu na individuální vůli a názory.

Odlišný postoj vidíme také na jejím pohledu na svobodu. Má velmi odlišný postoj ke svobodě a k nutnosti než paní Lankašová, která tvrdí, že svobodou disponujete, i když vám hrozí následky. Paní Kepplová oproti tomu situaci vidí tak, že volby byly povinné, protože by si vás společnost jinak přeměřovala a „*divně by na vás koukali nebo neplatili přesčasy*“ atp.

Podle ní prý „*každý musel k volbám, a kdyby nešel, tak by se na něj zvláště dívali.*“ Kdo nešel do průvodu na prvního máje, nedostal zaplacené přesčasy o svátcích atd. Charakterizuje situaci jako uvolněnější a zdůrazňuje možnost se lépe dostávat na školy. V roce 1989 si všimla, že se většinou její spolupracovníci báli nějakým způsobem projevit. I přes hrozící postih ale šli na generální stávkou. Hlavní přínos pro paní Kepplovou po Sametové revoluci nemusely znamenat širší možnosti. Ta hlavní přitom

spočívala v povolení vycestovat na Západ. „*A poprvé jsme jeli do západního Německa a koukali jsme jak blázni.*“ Již dříve byla v zahraničí, konkrétně v Bulharsku a i přes většinu podstatnějších důvodů a omezení, které by mohly vadit, chápe potíže s cestováním pouze jako časové a technické těžkosti. Hodnotový rozměr jako přítomnost útlaku či nesvobody neřeší. Vidíme to velmi zřetelně například u odpovědi na mou otázku, zda neměla žádné potíže při vycestování: „*Ne, ale taky to cestování dříve... Napsat seznam všeho, co si vezete. Teďka, jestli to celníci nebudou prohlížet, jestli něco nevyházi nebo nějaké peníze také, jen určitá částka se mohla.*“

2 Závěr

2.1 Časová osa – srovnání

Důvodem zařazení časové osy do této práce je tendence srovnat životní osudy všech tří subjektů, které byly v této práci zkoumány, grafickým způsobem. Taková časová přímka by měla mít za úkol soustředit všechna data spojená s událostmi v životě subjektů na jedno místo a zpřehlednit je. Může pomoci následně konstruovat závěr a výsledky práce, neboť je třeba podotknout, že tak jako celá práce ani časová osa nesleduje primárně faktografický sled informací, ale soustředí se na ty momenty, které sami respondenti zdůrazňují jako podstatné. Data a události budu sbírat přímo z rozhovorů, v případech, kde jsou přímo vypsána.

Tabulka 1 - Porovnání subjektů - časová přímka

Rok	Paní Lankašová	Pan Stárek	Paní Kepplová
1936			-Narozena 11. 11. v Ústí nad Orlicí
1943			-Nástup na ZŠ
1948			-Otec s matkou přihlášení do KSČ
1950 +	-Redukce samosprávných orgánů, začínají odbory s pouze manipulativní činností, -Zesilování třídního boje	-Rodina postižena kolektivizací, vysídlena	
1952		-Narozen v Plzni	-Považuje 50. léta za nejhorší dobu
1953	Narozena 6. 10. 1953		
1956		-nástup na základní školu	-Maturovala
1959		-Zemřel mu otec	
1960			- Kolektivní pomoc na brigádách JZD
1968	-Uzákoněn kádrový monopol, -15 let: větší zájem o Beatles apod., než o politiku, odchod na	-Konec ZŠ, opomínán kádrový materiál, dostal se na SŠ hornickou, -„nadechnutí“ svobody	-pocit'uje uvolnění, ale poté opět zhoršení situace

1968 +	gymnázium na Slovensku -Začala tuhá normalizace, -Nové taktiky psychologické války		
1970		-Na SŠ se zapojil do hnutí: Unie středoškoláků a učňů – v tomto roce zakázáno	
70. léta	Charakterizujte jako zvláštní dobu ve světě (i rok 68): hnutí hippies, studentské bouře v Sorbonně, válka ve Vietnamu	-Považován bezpečností za jakéhosi vůdce mládeže, -jeho o 20 starší bratr ve vězení	
1972		-Státní bezpečnost začíná pracovat i na mládeži	
1973		-Hlásil se na VŠ, nedostal doporučení a nebyl přijat	-návštěva NDR, překvapili ji tam manévry Ruských tanků
1974		-již nyní má přátele z Undergroundu -seznámil se s „Magorem“	

1975		-Zorganizoval se Skalickým a Havelkou čtení ze zpráv o třetím českém hudebním obrození Ivana M. Jirouse	
1976		-odsouzen k vazbě v procesu Plastic People of the Universe, -domovní prohlídka	
1977		-podepsal Chartu 77 a	
1978	-Rok absolvence	plně se jí věnuje, -vydává časopis Vokno	
1979		-šéfredaktorem Vokna	-zájezd do Bulharska,
80. léta	-Přelomová doma, -2x – 3x do roka jezdila do Moskvy -Konec brežněvismu, doba „Andropov“, doba „Gorbačov“, -Moment nadějí i zklamání		jediné problémy spatřovala v celní kontrolě
1981		-Aktivity kolem Českého Undergroundu ho dostaly po 2. do vězení	

1983	-Dochází ke změnám Začala učit lékařskou etiku		
1984		-Vrátil se z vězení, pokračuje s časopisem	
1985	-Glasnost a Perestrojka: -Zahájení přestavby		
1988	-Vybrána do skupiny, která měla posuzovat taktiku proti antikomunistům a disidentům		
1989	-Zemřel její otec -> stěhování matky do HK, -Sametová Revoluce: nepovažuje ji za revoluci, přichází o práci	-Za aktivity kolem koncertů a časopis opět po 3. zavřen, na jaře -týden po revoluci propuštěn na amnestii, získává práci v ÚSTR	-Účast na generální stávce, ještě pracovala – než šla poté do důchodu a byla překvapena strachem lidí kolem sebe protestovat
1990	-Obhájila disertaci	ČR	

2.2 Výsledky šetření

2.2.1 Shrnutí problematiky – klíčové otázky práce

V této fázi se dostávám k závěru celé práce, k výsledkům šetření a ke zpracování výstupu. Posoudím relevanci hypotézy, to znamená, zda se lze ztotožnit s tvrzením, že interpretace normalizace je v českém prostředí závislá na ideologickém přesvědčení a míře politické participace. Tato participace je přitom znázorňována osou tří hlavních sociálních skupin na základě klasifikace dle vztahu občanů vůči komunistickému režimu. První skupina je v tomto ohledu reprezentována aktivním členem Komunistické strany před Sametovou revolucí, jehož členství nebylo ukončeno ani po roce 1989, druhý respondent zastupuje disent a je signatářem Charty 77 a třetí respondent je zařazen do tzv. šedé zóny, což značí osobnost za minulého režimu politicky neangažovanou.

V souvislostech s touto hypotézou jsem v úvodu práce zvolil čtyři další otázky, které měly moji práci vést směrem, který byl určen právě hypotézou.

První otázka měla za úkol nalézt v rozhovorech míru vlivu sociálního prostředí a životních událostí na politické přesvědčení daných osob a zjistit tak, zda se v návaznosti s tím jejich postoje měnily, či upevňovaly. Zároveň bylo třeba - pokud takové tendence nalezneme - rozhodnout, zda na to měly vliv spíše prostředky a okolnosti ze strany státu, nebo vnitřní osobní motivy.

Otázka druhá si kladla za cíl nalézt v rozhovorech rozdíly v pojetí, resp. interpretaci událostí Pražského jara a vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa opět v závislosti na politickém nebo ideologickém přesvědčení. Souvisejícím úkolem se v tomto ohledu ukázalo srovnání, jakým způsobem tento rok působil na respondenty a v jaké míře znamenal změny v jejich životech.

Následující část se zabývala postojem respondentů k výuce moderní historie, která bývá ve vzdělávacím procesu po roce 1989 často opomíjena. Lze v tomto směru tvrdit, že respondenty nezávisle na jejich postoji zajímá, jakým směrem se bude vyvíjet školství a obor historie v následujících letech? Měli by dle nich mít studenti přehled a znalosti o událostech, které byly součástí života respondentů? Liší se jejich názor opět v závislosti na zmíněných attributech, nebo se v této otázce shodnou? A pokud nalezneme shodu v problematice, dá se z jejich pojetí vyčíst, jakým způsobem by se mělo ve výuce moderních dějin postupovat?

Čtvrtá a poslední otázka se zabývala příčinami Sametové revoluce jakožto události ohraničující symbolicky i prakticky dobu tzv. minulého režimu s tím, že za hlavní zkoumanou problematiku je v této souvislosti třeba považovat otázku, jakou váhu jednotliví respondenti přikládají samotnému momentu změny režimu a jakým způsobem hodnotí tzv. polistopadový vývoj.

2.2.2 Šetření, část I.: Vliv sociálního prostředí a životních událostí na politické přesvědčování

Sociální prostředí subjektů se vyvíjelo zcela dle očekávání již v závislosti na společenském zázemí rodičů a hrálo významnou úlohu v průběhu dětství a školního věku. Zatímco paní Lankašová se narodila do rodiny aktivních komunistů, kteří nikdy svůj postoj nezměnili stejně jako paní Lankašová ve svém životě, rodiče pana Stárka zakládali jeho výchovu na hodnotách křesťanství a víry. Vzhledem k tomu, že jim byl odebrán soukromý majetek k hospodaření v rámci kolektivizace, tak měli důvod nemít zalíbení v KSČ, což se také dělo. U paní Kepplové naproti tomu můžeme vidět, že její rodiče do strany vstoupili až v průběhu jejího života a později stranu také opustili. Pro ně samotné měl vstup do KSČ představovat údajně pouze zvědavost, neboť chtěli spíše zkusit, co tento jejich vstup přinese do jejich života, než že by se chtěli více angažovat.

Rodinné prostředí paní Lankašové bylo ovlivněno vojenským životem, morálkou a disciplinovanou výchovou. Byla zvyklá na náročné podmínky, kdy si musela spolu s rodiči, kteří byli v rámci služby nuceni měnit svá stanoviště, zvykat na nový domov, novou školu, jazyk, přátele a další. Po finanční stránce se jim dařilo. Pan Stárek se stěhoval také, a ačkoliv se jednalo jen o přesuny v rámci české části Československa, lze říci, že rovněž vyměnil spoustu míst pro živobytí. Protože rodina byla odsunuta v procesu kolektivizace do pohraničí, tak žil na severu dnešního Královehradeckého kraje, ale později ho dissent i práce „přesunuly“ do Prahy. Jeho otec brzy zemřel, a tak rodina velmi zchudla. Respondentka z tzv. „šedé zóny“ se narodila, studovala, a krom jedné výjimky i pracovala v Ústí nad Orlicí, kde žije dodnes. I tato neměnnost místa na ní měla zjevně utvrzující vliv v tom, že se nezajímala tolik o vnější situaci a politické souvislosti a zajímavé pro ni bylo spíše její město a blízké okolí.

Paní Lankašová také studovala v SSSR na Lomonosovově universitě. Měla velké možnosti se tam dostat, protože její rodiče byli aktivními komunisty a její kádrový materiál „čistý.“ Zde se také viditelně projevil fakt, že paní Lankašová je pro komunismus přesvědčená z ideologických a nikoli z politických, respektive pragmatických důvodů.

Politika tehdejšího KSČ pro ni znamenala pouze hesla, fráze a ne takovou funkčnost, jakou by dle jejich představ měla mít. Studovala obor filozofie a více se na komunismus dívala teoreticky, resp. ideologicky. Pan Stárek se sice díky liberálnější politické situaci v roce 1968 na střední školu dostal, ale již tam si svými postoji způsobil to, že jeho kádrový materiál ho na vysokou školu nepustil. Jeho bratr i otec byli za své politické názory a chování, které byly ze strany KSČ brány jako pobuřující, odsouzeni k trestu odnětí svobody v předchozích letech. Smrt jeho otce mohla znamenat ztrátu hodnotové opory v životě. Celý život se snažil vyniknout, prosadit, vést a být vidět, což mu jistě pomohlo i v nuzných podmínkách získat sebevědomí. Byl celkem třikrát odsouzen k trestu odnětí svobody. Všechny procesy byly spojeny s jeho pobuřujícím chováním, které takto vnímala Komunistická strana. Jeho náhled na normalizační každodennost spočívá v tom, že se nesnažil být tím „buřičem“, jak sám říká, ale byl jeden ze skupiny těch, kteří chtěli svobodně a poklidně hrát a poslouchat hudbu, kterou měli rádi s tím, že výraznou motivací v tomto směru představovala touha zapůsobit na opačné pohlaví. Ačkoliv tak nakonec svou hudbou a festivaly svůj nesouhlas vyjadřovali, nebylo to cílené. Podle p. Stárka zasahoval komunismus pod ideologickou záštitou do intimity člověka. Dále mu nikdy nebylo ze strany jeho rodiny řečeno, aby držel jazyk za zuby a jeho činy byly jeho matkou spíše chápány.

Paní Kepplová se o politickou situaci nezajímala, nebo o ní často ani neměla informace. Na vysokou školu sice mohla, nejspíše i proto, že její rodiče vstoupili v roce 1948 do strany, ale nechtěla. Po střední škole začala pracovat. Vypráví nejdříve o vnímání 50. let jako těch nejhorších za dobu vlády KSČ u nás, což by se mohlo doložit mírou procesů, které u nás probíhaly. Nevíme však, jestli k tomuto hodnocení dospěla na základě osobní zkušenosti, či pod vlivem obecně přijímaného obrazu dějin. Viděla možnost kariérního růstu a „bezproblémového“ života ve vstupu do KSČ. Původ jejich rodičů byl dělnický, což vytvářelo příznivé podmínky pro společenský vzestup. Svůj život i společnost chápe apoliticky. Většinu svého života prožila pod kontrolou a ovládnutím politické situace stranou KSČ, takže si neuměla ani představit život mimo režim.

Z rozhovorů a z rozborů uvedených přímo v průběhu textu v hlavní části můžeme vyčíst, že sociální prostředí velmi výrazně utvářelo názory na politickou situaci a veřejnou angažovanost. Činiteli v rámci tohoto prostředí byli samozřejmě primárně rodiče, kteří podle hodnot, které zastávali, vychovávali i své děti. Dalšími faktory byli přátelé a spolupracovníci, kterých například u paní Lankašové moc nebylo a musela se spíše vždy spoléhat sama na sebe, a to právě i u spolupracovníků a nadřízených, u pana Stárka to byli opět přátelé, kteří se povětšinou stali i jeho spolupracovníky a paní Kepplová se sice o přátelích moc nezmiňuje, ale zřejmě jí byli přáteli právě spolupracovníci, kteří rovněž zapadali do „šedé zóny“, kde se paní Kepplová, ať už vědomě nebo ne, cítila nejlépe. Tyto názory a tato pojetí, která se z textu dozvídáme, zůstávají u všech subjektů neměnné i po Sametové revoluci a téměř v každé situaci byly ještě více potvrzovány a upevňovány. Myslím, že k těmto tendencím upevňovat svůj postoj docházelo častěji v důsledku prostředků ze strany státu, který měl vliv na paní Lankašovou, jež vidí v době normalizace velký úpadek společnosti vedené Komunistickou stranou, která sice dlouhodobě slibovala naplnění Marxových idejí, ale k žádnému ideologickému přiblížení se marxistickým myšlenkám a ideálům nedocházelo. U pana Stárka to byly časté zásahy ze strany Státní bezpečnosti. Tyto zásahy mu bránily ve svobodném vydávání časopisu a svobodném vyjadřování i shromažďování, ač se k těmto občanským právům Československo v Helsinské dohodě přihlásilo. Dále v možnosti mít dlouhé vlasy, hrát a poslouchat hudbu, kterou měl rád a ostatně se jakkoliv jinak vyjadřovat. Tato snaha režimu vniknout do soukromí lidí mu vadila a jeho soukromí tím bylo narušováno, čímž měl ještě větší tendence se takovým snahám bránit. U paní Kepplové se postoje téměř neměnily a upevňovány nově také nebyly. Spíš bychom mohli říci, že od začátku vedoucí úlohy KSČ v ČSR, až po její konec byla tzv. „smířená“. Toto smíření se s realitou, se kterou ani nesouhlasila, ale ani proti ní nijak nebojovala, bychom mohli považovat za jakési upevnění jejího postoje, který posilovala ještě více sociální skupina pracovníků, mezi kterými pracovala.

2.2.3 Šetření, část II.: Reflexe Pražského jara 1968

V této části bychom mohli říci, že Pražské jaro všichni respondenti považují za „liberálnější“ resp. uvolněnější období komunistického totalitního režimu v Československu. Avšak vpád vojsk Varšavské smlouvy na naše území již každý subjekt vnímá jinak. Paní Lankašová sice říká, že tento rok vnímala „divně“, ale bylo to spíše z pocitu zmatku, který vytušila a viděla ve své rodině, když zrovna byli všichni na chalupě

a později z nepříjemného pocitu, když na ně mířily hlavně tanků, které kdykoli mohly vystřelit. Později ovšem dodává, že hlavními záležitostmi této doby bylo její mládí, zájem o opačné pohlaví a Beatles, což značí, že politika jí v této době nezajímala. Její postoj můžeme tedy považovat za neutrální. Pro F. Stárka je toto období zase něčím jako dobou puberty, tedy spíše událostmi v jeho životě, než všeobecně přijímaným obrazem minulosti tzv. velkých dějin. Byl zrovna přijat na střední školu a hned poté, co přijely armády, byl to pro něj jakýsi spouštěč toho disentu a (odboje) a protestu, který v sobě nesl. Začal mít spoustu problémů a účastnil se demonstrací a jasně dával najevo svou nespokojenost se vstupem armád. Jeho postoj označuji jako záporný. U paní Kepplové bych se přikláněl k tomu, že situaci hodnotí jako zápornou až neutrální. Zvolil bych jakýsi střed mezi těmito postoji. V tomto období má již sama děti, takže věkově je mnohem dál a to má vliv na to, že začala vzpomínat na konec války, kdy naši osvoboditelé byli také Rusové a tanky, které nyní vstoupily na naše území, jí to připomněly. Tato věc pro ni byla záporná, smutná a vyděsila ji, ale ostatní věci, jako první dozvídání se o této situaci jen tak náhodou a poslouchání rádia pro další informace by ji řadili mezi neutrálně smýšlející, tedy ty, kteří okupaci Československa vnímali víceméně pasivně.

Změnu v životě paní Kepplové to nepřineslo celkem žádnou a brzy se s tím smířila a žila spokojeně dál. U paní Lankašové to znamenalo odchod na gymnázium na Slovensko, kam se v návaznosti na situaci museli její rodiče-vojáci odstěhovat, což jí připravilo podmínky, později nejspíše vedoucí i ke studiu v Moskvě a úspěšnosti její kariéry. Pan František se zde dostává do prvních oficiálnějších střetů s režimem a buduje si dráhu disentu.

2.2.4 Šetření, část III.: Postoj respondentů k výuce moderní historie

Paní Lankašová tvrdí, že pro vyučující může být kolikrát pohodlnějším látkou moderní historie nestihnout. Souvisí to s tím, v jaké míře je tato otázka citlivá anebo i intimní a soukromou záležitostí vyučujícího. V látce by se neměl zrcadlit subjektivní přístup. Chápe tedy tyto problémy se stíháním výuky ze strany učitelů jako záměr, což poukazuje na tendenci vnímat výuku historie jako snahu o ideologickou manipulaci, přičemž zjevně vychází stále z toho, že zuří boj mezi interpretací dějin kapitalistickou a marxistickou cestou. František Stárek považuje za podstatné učit se tuto novodobou historii jako primární záležitost. Považuje to za důležité a rád by, aby mladí lidé věděli a nezapomínali na věci, které se staly za posledních sto let a jak utvářely a utvářejí dnešní svět. Chybu vidí

v edukativním procesu, kdy se začíná od prvobytně pospolných společností a z důvodu maturitních zkoušek a jiných starostí ve 4. ročníku na SŠ se látka prostě neprobere. Paní Kepplová dává odpověď zcela jinou a spíše se v odpovědi zaměří na výuku skrze seriály a TV vysílání, což nemusí být špatný přístup, ale dle mého názoru jen doplňující než jako primární zdroj informací. Navíc sama paní Kepplová říká, že v tomto způsobu existují mezery v historických faktech. Můžeme tedy říct, že názory se velmi liší a podstatnou informaci do diskuze vnesla paní Lankašová s názorem na třídní boj a pan Stárek, kdy oba usuzují, že by se mělo více zapracovat na výuce moderní historie.

2.2.5 Šetření, část IV.: Příčiny Sametové revoluce – dle interpretací respondentů

Podle paní Lankašové Sametová revoluce není ani revolucí, protože revoluci si představuje jako něco, co situaci zcela změní,lepší a ne zhorší na systém více pokažený, než byl ten předchozí. Tento „převrat“ jí zkazil kariéru, protože měla vystudované obory, které se po něm přestaly dále vyučovat a myšlenky marxismu nebyly již nadále tou hlavní a aktuální tematikou. Přiznává byrokracii, korupci a nefunkčnost režimu totalitní vlády. Mohla to být jedna z příčin a věcí, které podkopávaly systém. Paní Lankašová se snaží stále vycházet z pravých marxistických myšlenek, podle nichž ovšem režim nefungoval a lidé, kteří ho řídili, se začali chovat tak, jak se jim to hodilo. Dělníkům bylo jedno, pro koho pracují, zda pro kapitalisty nebo socialisty, protože do té situace stejně nemohli mluvit, a to byla prý zásadní chyba systému, kvůli níž se vydal socialismus jiným směrem a vyvíjel se jinak, než měl. Potvrzuje, že zásah na Národní třídě byl zbytečně tvrdý a také zbytečný. Říká, že skutečná roznětka Sametové revoluce nebyla dosud zcela objasněna. Konečně dodává, že Sametová revoluce byla důsledkem sovětských reforem a neúspěšného ústředního vedení KSČ, což spolu souvisí. Lidé chtěli změny, které praktikoval SSSR, ale ty se zde tolik neprojevíly.

Pan Stárek kritizuje krádeže, které probíhaly za tzv. minulého režimu jako všeobecně tolerované přilepšení vlastního příjmu. Rozpad komunismu a Východního bloku vnímá jako společenskou dohodu mezi USA a SSSR. Spatřuje rovněž i ekonomické důvody, kdy lidé chtěli něco lepšího, západního. Vše bylo ale silně navázáno na mezinárodní situaci. Tudíž revoluce nemusela být spontánní

akcí Československa, nýbrž následkem mezinárodní dohody mocností a neuvědomění si dalších následků ze strany Gorbačova a Sovětského svazu. Nabízí se zde otázka, zda by k Sametové revoluci došlo i bez revolucionářů a disidentů, tato otázka je ovšem přirozeně velice spekulativní a zpětně téměř nezjistitelná. Dále pan Stárek dochází k závěru, že USA vyhrály Studenou válku ekonomicky, v důsledku čehož Sovětský svaz „vykrvácel.“

Paní Kepplová celou situaci viděla velmi skepticky, a to bez šance na zlepšení. Vnímala sice určitá zlepšení v 80. letech v době Gorbačova, ale nikoli ta, jaká si představovala. Paní Kepplové navíc v přemýšlení o revoluci výrazně bránilo její pojetí svobody, která během minulého režimu dle jejího mínění neexistovala, neboť všechno bylo povinné a nic nebylo možné změnit. V tomto ohledu se nabízí zajímavé srovnání s pojetím svobody ze strany paní Lankašové, která tvrdí, že svobodou disponuje každý, ale musí počítat s následky. Výhody polistopadového vývoje vidí paní Kepplová jen v osobním životě a nikoli v rámci širší společnosti. 80. léta a Sametová revoluce jsou pro ni nejdřív chvílemi strachu, kdy se bála, že by mohla přijít o práci z důvodu protestů proti vládě a posléze radostí z otevřených možností a cestování bez dalšího vnímání přínosů.

Názory všech respondentů jsou ohledně této problematiky velmi odlišné, přičemž závislost na ideologickém přesvědčení shledávám jen u paní Lankašové. Míra politické participace se opětovně projevuje jako prakticky nulová u paní Kepplové, u pana Stárka se pak objevuje spíše zájem o danou oblast, kdy vidí souvislosti v širším měřítku.

3 Přílohy

3.1 Rozhovory se subjekty

3.1.1 Rozhovor s paní Lankašovou

Dobrý den, dnes je 8. 2. 2013 a nacházíme se v Restauraci u Švagerků v Hradci Králové. Mé jméno je Pavel Tomáš Řehák. Jsem studentem gymnázia J. K. Tyla a na téma pojetí komunismu a to hlavně v osmdesátých letech a Sametová revoluce si dnes budeme povídat s paní doktorkou Tatianou Lankašovou. Prosím o souhlas.

Ano, souhlasím s rozhovorem a s nahráváním tohoto rozhovoru.

Děkuji moc. Můžu Vás požádat, abyste se našim čtenářům představila? Můžete povídat již od vašeho dětství.

Vyrůstala jsem jako jediné dítě, protože matka měla potom rakovinu vaječnicků, takže na další děti, sourozence, nedošlo. V rodině vojáků z povolání. Otec i matka byli vojáci z povolání. To znamená, že mým domovem byla Česká republika, respektive Československo tehdejší, protože jsem, jak já říkám, negramotná ve 3 řečech, protože mám českou základní školu, slovenské gymnázium a Sovětskou Lomonosovovu universitu. Jako vysokou školu, včetně tedy nadstavby. Studovala jsem tedy na filozofické fakultě Lomonosovovy university. Tam jsem také potom externě absolvovala aspiranturu, to znamená, že jsem doktorka filozofie Karlovy university a kandidátka věd Sovětského svazu dalo by se říct. Kandidátka filozofických věd. Moje první zaměstnání bylo na ústavu marxismu a leninismu university Karlovy, lékařské fakulty v Hradci Králové. Učila jsem na pedagogické fakultě, na farmaceutické fakultě, ale většina mého úvazku byla na lékařské fakultě. Už proto, že moje vědecká specializace byla: filozofické problémy biologie a medicíny. V tomto směru jsem také začala potom v roce 1983 učit lékařskou etiku, na kterou jsem se sice specializovala pedagogicky, ale nikoliv vědecky. Vědeckou práci jsem dělala v oblasti dialektiky-biologická a sociální v adaptabilitě člověka, to znamená na bázi medicíny, medicínských údajů. Disertaci jsem obhájila v roce 1990, tzn. těsně po převratu. V roce 89 jsem vlastně odjela těsně před revolucí, nebo před převratem, říkejme tomu jakkoliv, jsem odjela na před obhajobu, tzn. Zařizovat velkou obhajobu a upřímně řečeno jsem ani nevěděla, zda se mi podaří na tu velkou obhajobu dostat, ale bylo mi řečeno, že za každou cenu i na pozvání osobní mi jaksí tu

obhajobu zařídí. Obhájila jsem 22. ledna bez problémů. Odcestovala jsem tam i zpátky. Vrátila jsem se tedy s tím, že samozřejmě kariéru jsem měla před sebou jaksi solidní, protože jsem měla hned na jaře být jmenována docentkou a potom jsem měla převzít oddělení filozofie ústavu marxismu, leč člověk míní, jak se říká, všechno bylo jinak samozřejmě. Když jsem se vrátila na fakultu po listopadu, protože nebylo jednoduché vrátit se do Československa při té první fázi před obhajobou, tak byla okupovaná fakulta a samozřejmě jsem tam našla mé milé posluchače, kteří říkali: „Jé, soudružko doktorko...“ že oni mi říkali soudružko. Jsem říkala, já jsem slečna a je blbý mi říkat slečno doktorko, tak mi říkejte soudružko, já se za to nestydím. Takže: „Kde se tady berete, už jste se vrátila?“ Já říkám: „No“. „No my jsme si říkali, že až přijdete, tak nám vynadáte, že nemůžete opustit republiku, aby tady nebyl bordel“. Se stávkovým výborem jsem dál komunikovala, s tím, že v momentu, kdy byly zrušeny ústavy marxismu, a byla vypisována výběrová řízení na obsazení kateder společenských věd na těchto školách, tak jsem byla ujišťována stávkovým výborem, že se za mě postaví a tak dále, leč já nejsem idealista, takže jsem jim řekla, ať si uvědomí, že všechno bude naprosto jinak a taky, že bylo. Tím pádem já jsem v podstatě dostala výpověď někdy v dubnu, v květnu, nevím už přesně. Přihlásila jsme se do výběrového řízení jaksi samozřejmě s tím ovšem, že mi bylo sděleno, že byla dána přednost vhodnějším uchazečům, pikantní bylo, že vhodnější uchazeč byl člověk bez titulu s aprobací národní školy jedna čtyři, s kterým jsem spolupracovala v době, kdy se dělala studentská vědecko-odborná činnost. Takže jsem se v podstatě rozhlížela, co budu dělat a přišla jsem... Ještě takhle. V tu dobu jsem přestěhovala matku sem do Hradce Králové, protože otec zemřel v roce 89 a ona vyměnila byt vojenský, protože tam potřebovali uvolnit 3+1, v Hradci, dali jí 2+1, ve kterém bydlela se svou matkou v Semilech, takže přistěhovala se sem. Bylo to takové hektické období. A zároveň jsem se samozřejmě stavovala na okresním výboru KSČ tehdejší ještě s tím, jestli nepotřebují s něčím pomoci a tak mě okamžitě jaksi zaměstnali. S tím, že mě zaměstnali jako uklízečku tabulkově, ale v podstatě, začala jsem se věnovat propagandě, respektive více než propagandě „pí ár“, tzn. tiskovým záležitostem atd. a časem jsem si vypracovala další profesi, jako novinářka. Jako novinářka jsem pracovala pro Haló noviny, kde jsem dělala, kde jsem dělala v přílohách, protože jaksi denní dojíždění do Prahy nepadalo v úvahu a jezdila jsem tedy několikrát týdně a pak jsem řídila přílohy, všechny tohoto deníku s tím, že šel čas a před 5 lety (2009) jsem byla těžce nemocná. Rozsypal se mi metabolismus a mezitím došlo k restrukturalizaci redakce a já jsem potom pracovala jako krajský zpravodaj

Královehradeckého kraje. Opět došlo k úpravám, v podstatě se snižovaly stavy, rušili se krajší zpravodajové a mě bylo nabídnuto, abych převzala řízení krajské organizace. To znamená, že zaměstnána jsem řádně jako instruktorka ústředního výboru KSČM a do letošního ledna jsem dvě funkční období, tzn. čtyři roky pracovala jako Předsedkyně krajského organizace KSČM v Královehradeckém kraji a to je zhruba všechno.

Když se vrátíme do vašich školních let, vzpomenete si, jak tehdejší politická situace ovlivňovala vaše studium na základní škole, později i na střední a vysoké škole?

Jakože výběr? **Ano, i výběr.** Je naprosto mylná představa, jak vypadá akademický život v Rusku. Můžu srovnávat s tím, že jsem měla doktorát tady, takže je to naprosto nebe a dudy. Zprv, Lomonosovova universita je universita světového řádu, tzn., že tam národnostně je mix celého světa, v podstatě počínaje latinskou Amerikou, přes USA, Francie, atd. s tím, že ta filozofická je organizována, a ono to platilo i o ostatních fakultách, naprosto jinak a ta metoda učení je taková, že se setkáváte se zdroji. Tzn., že nikdo vám nevypráví, jak máte chápat Kanta, nikdo vám nevypráví, jak máte chápat Lenina. Dostanete jejich knihy a z toho máte za úkol si udělat vlastní názor atd. Tzn., že tam vás nenaučí memorovat cokoli, ale naučí vás v podstatě pracovat se zdroji, vytvářet si vlastní názor a vlastně vědecky pracovat se začíná od 2. ročníku. Já jsem měla specializaci na dialektický materialismus, protože řeknu vám narovinu, bylo to nejméně postižené politikou. Já jsem chtěla dělat filozofii, filozofii jako obor, ale nebavila mě... prostě ty prázdné politické projevy, které se vyžadovaly. Ono se to vždycky dalo obejít, že jo, já vím, že třeba v disertaci jsem měla jednu větu z citace sjezdu a bylo to taky všechno, co tam bylo a to byl i důvod, proč jsem si tuhle specializaci držela dál a i když jsem třeba učila lékařskou etiku, tak první, co jsem říkala, bylo, zapomeňte na to, že vám někdo bude vyprávět morální kodex budovatele komunismu. To je fráze. My se budeme učit, jak vlastně ta morálka ve společnosti funguje, jak funguje v lékařském prostředí, jak funguje mezi lékařem a pacientem a mezi lékaři navzájem apod. Tzn., že i k těmto způsobům jsem přistupovala spíše i jako přírodovědec než jako politik, když to řeknu takhle a stejným způsobem jsem přistupovala ke své novinářské a politické práci, takže v podstatě já si nemyslím, že jsem se nějak změnila. Víím, že jaksí, mě nemají velmi rádi někteří soudruzi, někteří kolegové a paradoxe může být, já vám to říkám naprosto narovinu, že často nacházím příjemnější a společnější řeč s jinými členy jiných politických stran, kterým jde o lidi atd., než s některými komunisty. Je to tak, bohužel,

platilo to kdysi, protože já jsem sice byla v nomenklatuře stejně jako všichni učitele ústavu marxismu. To byla nomenklatura krajského výboru tehdejšího KSČ, ale v podstatě na mě chodily věčně anonymy, které mě udávaly, že špatně vykládám atd. atd. a měla jsem velké problémy, jaksi i kádrové tam, proto mi třeba pět let drželi aspiranturu, kterou jsem měla dohodnutou a jenom taková pikantní historka, že když jsem přijela do Moskvy po těch pěti letech, po absolvování, tak mě přivítal vedoucí katedry: „No Tatiano, kde jste se flákala do té doby? My už tady máme vaše materiály 5 let. Já říkám: (A zdvihne ruce a pokrčí ramena na náznak toho, že neví). Jo, takže ministerstva reagovala tak, že ten souhlas partajního orgánu je jenom formalita a odeslalo všechno do Moskvy, kde teda čekali, kdy se ráčím dostavit a já jsem pět let čekala na souhlas. Jo a tam ještě proto... to je také pikanterie, abyste dokázal pochopit, jak ta doba fungovala, v podstatě, protože tehdejší krajský výbor neplnil kvóty aspirantur na akademii společenských věd, což nejvyšší studentská škola v RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci), že si mě pozvali a tehdejší ideologický tajemník, pan Nový, si mě pozval na kobereček a povídal: „Soudružko Lankašová, rozhodli jsme se, že Tě pošleme do Moskvy“ a já říkám: „Jé, to je fajn a kam?“ a on říká: „No, na aspiranturu“ „Dobře, to je taky fajn, a kam?“ „No, na akademii společenských věd“, tak mě zaskočil a já říkám: „No a můžu si to rozmyslet?“ a on říkal: „No a co si chcete rozmyslet?“ a já říkám: „No, chci do zítřka si to rozmyslet.“ Doběhla jsem na náš ústav, že jo, k našemu řediteli, což byl zkušený harcovník a říkám: „Průšvih. Co mám dělat?“ a on: „(Důrazně) Chceš tam?“ já říkám: „no nechci, já chci do Moskvy, ale ne tam, abych tam někde panáčkovala a to...“ „Dobře, tak prosím tě, ať ti to dají písemně“ „No Jirko“ Jirka Koutílek, tehdejší ředitel... říkám. „Jirko, on mi to klidně písemně dá“ „A vsad' se, nedá“ Tak jsem druhý den naklusala, byla mi uvařena kávička, byla jsem posazena a říká: „Tak co soudružko, jak jste se rozmyslela, a já říkám: „No, mám tři podmínky...“ „No, ty si nebudeš klást podmínky.“ Já říkám: „Budu. Zprvč chci si vybrat obor, kterému se budu věnovat“ „No soudružko, ty půjdeš tam, kam tě strana potřebuje.“ Já říkám: „Strana nemá jeden mozek. Já mám právo vybrat si svou profesní práci, takže to je první podmínka. Druhá podmínka, že to bude externě, protože potřebuju mít, neztrácet kontakt s realitou tady atd.“ „No, to už vůbec nepadá do úvahy. Dostaneš to jako stranický úkol.“ „To je moje třetí podmínka, pokud to dostanu jako stranický úkol, chci to písemně.“ a pak jsem si už neškrtla. Čtyři roky jsem si neškrtla až pak až přišla... opět abyste věděl, jak to fungovalo tenkrát... přišla kontrola z ústředního výboru. „Jak to, že tady máte aspiranty, kteří neodjeli?“ Protože se neplnil plán aspirantur v Sovětském svazu, takže jsem najednou ze dne na den vyjela. Rychle mi připravili veškerý materiály,

pas služební atd. a pak jsem tedy vyjela a tam mě tedy přivítal vedoucí katedry tímhle tím způsobem, takže byla to pikantérie, ale prosím vás, já teď slyším o tom, že nikdo nemohl říct to, co si myslí, mohl, ale musel na tom trvat, nesměl být zbabělý. Musel počítat s následky, já vám líčila, jaké následky to byly. Možná jsem měla kliku, v té době se už nezavíralo, 70. léta, ale byla to léta tuhý normalizace, ten začátek 80. let – to ještě nijak zvlášť nepolevovalo a moji rodiče na tom byli stejně. Nikdy neměli zvlášť velkou výhodu, nikdy neměli cestičku metenou, ale tohle mě naučili a já se tím řídím celý život. Pravda, Bůh ví, jakou kariéru jsem neudělala, ale aspoň se můžu podívat ráno do zrcadla, i když pravda, není moc, co vidět. Povídejte dál.

To není pravda. Jaký vztah ke komunismu měli Vaši rodiče?

Naši byli komunisté, oba, ale jak říkám, tak byli to vojáci z povolání, oba. Otec byl tankista a máti dělala tajnou spisovnu, což byla vojenská... samostatný náčelník odborný, praporčíce. Já nevím, pro nás to bylo normální, ale zase nijak zvlášť, co se týká 80. let. My jsme všichni měli na začátku 80. let pocit, že je něco shnilého v státě Českém, protože tím, že po roce 68 se uzákonil kádrový monopol KSČ, tzn., že v podstatě každý kariérista do té strany vstoupil, aby měl flek, já to říkám narovinu, jak to bylo, což byla největší chyba ve vývoji této strany, nemluvě o dalších záležitostech a ve vývoji společnosti, tzn., že se do strany natáhli lidi... mělo tomu zabránit to, že se přijímalo podle třídního profilu, tzn. na procentu dělníků mohlo být procento intelektuálů, určité, samozřejmě nižší podstatně, takže občas ty boje byly velmi nechutné, já sama jsem do strany vstoupila až v roce absolvence, rok 78 a v podstatě i byl připravený tehdejší nadřízený tady, já jsem byla na praxi v Hradci a byli připravení na to, že kdybych nebyla přijata, protože jsem musela jako nomenklaturní kádr, takže by mě okamžitě přijali, protože ta půlroční lhůta uplynula, takže i toto se obcházelo, jak vidíte, no, ale říkám, problémy... Rodiče byli vždycky féroví lidi, takže dosti často naráželi i sami, ale mě naučili právě tohle to nebát se a stát si za svým. Musím mít pravdu samozřejmě, nemůžu si vymýšlet ptákoviny. Musím vycházet z toho, co skutečně je a za to, co skutečně je se musím umět poprat a to taky oba uměli. Poslední funkci, kterou otec měl, byl náčelník OVS v Semilech, no a matka v době, kdy tam byl jmenován, odešla do civilu po 25 letech odsloužených u armády. Taky ukázka, abyste měl představu. Tehdy manželka třetího nejvýznamnějšího muže okresu nemohla pracovat jinde než na okresním výboru KSČ, takže šla dělat administrativní pracovníci, no a pravdou je, že právě s tím jejím přístupem brzy velela celému OV KSČ, protože ona skutečně se nebála říkat, co si myslí atd., takže

z ní měli i strach trošku, ale pravdou je, že po převratu jí zdravilo víc lidí, než předtím v těch Semilech. A to je jak se říká zadní část Evropy. To je maličké městečko, maloměšťácký až na půdu, ale v podstatě, říkám, v té době, protože ona nikdy nezneužívala výhod, které byly. A to mě také naučili. Tam třeba bylo zvykem, že všichni pracovníci aparátu, pak tajného, chodili nakupovat maso, kterého byl nedostatek, zadem, páč řezník jim to připravil, aby neměl problémy no a jediná máti stála frontu s „textilačkama“, takže jako chápete, proč ten přístup takový byl a totéž táta. V životě si od nikoho nic nevzal. V životě, i když byly ty tendence ho trošku korumpovat, protože tu potřeboval synáček odklad, tu potřeboval vyjednat modrou atd. a tomu podobně, takže ty snahy korumpovat ho tam byly, ale nikdy nekývnul a byli to čestní lidé a já si jich vážím.

Tato otázka se sice může spouště lidem zdát lidem zbytečná, anebo na ně i nějak jinak působit, pro moji práci je však podstatná. Jaké byly Vaše důvody, které Vás vedly k oblibě režimu a vlastně až k politické činnosti?

Nedá se říct v oblibě. My jsme v něm prostě žili. V tom režimu a teď záleží, jak jste v něm žili. Ale to platí obecně. Já jsem se do strany nedostala nebo nešla proto, abych mohla učit. Já jsem zjistila, že to je světonázor, který funguje, funguje v přírodních vědách, funguje ve společenských vědách, bohužel nefungoval, marxismus jako takový, nefungoval v socialistických zemích, to říkám naprosto narovinu, jo, protože byl zdeformovaný Stalinem, z Lenina byly vytahány záležitosti a dá se vykládat jako katechismus. Jakmile vám jakákoliv vědecká teorie přejde do podoby katechismu, tzn. frází, které se papouškují, tak ta společnost, a má-li se tím řídit, tak absolutně strádá a nehledě na to, další věc. V podstatě od principů, které byly ještě pořád marxistické po roce 48, 49 pak do toho 50. roku zhruba, tzn. vlastnictví, když je státní, tak za pomoci dělnických rad; když regulace tak s těmi samosprávnými principy. Městské národní výbory nebyly jenom úřady, ale byly to samosprávné orgány, jako dnes říkáme, že existují samosprávné orgány, tak podobně, leč po 50. letech se tohle to všechno zredukovalo, místo závodních rad se vytvořili odbory ROH (Revoluční odborové hnutí), které měly už jen manipulativní záležitost, ta samospráva šla do háje a ten samosprávný princip, který měl produkovat novou formu vlastnictví, protože vlastnictví není jen to, co mám a nemám, ale i to, jak s tím zacházím. Jestli mám zájem, aby se to rozvíjelo nějak nebo by se to nemělo rozvíjet, takže v podstatě u té dělnické třídy, která byla veřejně hlášána, že je hegemon, ale to fungovalo tak, že jim bylo v podstatě jedno, jestli pracují pro kapitalisty nebo socialisty, protože oni do toho stejně neměli, co mluvit, takže to byla

základní první chyba a tím šel ten socialismus jiným směrem a vyvíjel se úplně jinak, než se vyvíjet měl. Ty samosprávné principy šly do háje a korunu tomu nasadila normalizace, kde už v podstatě to utuhování režimu, to že teda ta KSČ musela vědět úplně o všem, ta forma samosprávy šla definitivně do háje, i na členských schůzích to vypadalo podobně, v podstatě jakési obřady, já to přirovnám, něco jako mše v kostele. Teď teda srovnávám dvě věci, ale ten přístup byl stejný. Víra v něco, o čem leckdy pochybuji, jestli je možné nebo není možné, takže říkám, žili jsme v režimu, se kterým jsme třeba nesouhlasili v mnoha záležitostech, a teď byly dvě možnosti. Buď proti němu nějak bojovat, tzn. postavit se jako disidenti proti a já vám ještě řeknu jedno tajemství. Já jsem byla vybrána v roce 89, respektive v roce 88, jsem byla vybrána do skupiny, které měla posuzovat taktiku, jak tedy antikomunisty, s disidenty a tenkrát si vzpomínám na tehdejšího náčelníka, „Stbáka“ okresního. My dva jsme tam razili tendenci: „Proboha, dejte jim slovo. Nechte je mluvit. Ať nám řeknou, co chtějí. Proč ty represe? Proč represivní snahy atd.“ Nebyli jsme vyslyšeni samozřejmě, ani jeden z nás, ale já jsem si vždycky říkala, v podstatě a to je téze, kterou hájím, že k listopadu 89 došlo proto, u nás, pomímám teď souvislosti větší, protože soudruzi z vedení, pro ně bylo milejší, když je sejmul vnitřní nepřítel, než kdyby je sejmuli vlastní soudruzi a k tomu se schylovalo. Ten obrodný proces v KSČ byl, formoval se velmi rychle, už na konci listopadu se objevil mimořádný sjezd atd. a ten reformní proces se samosprávnými principy tam byl velmi výrazný. Proto ta moc byla hozena na ulici tak zvaně. Proto se jí jaksi zbavili. Záhada jak vlastně k samotnému listopadu došlo, dodneška nebyla objasněna, protože neznáme důvody. Neznáme ani důvod tvrdosti toho zásahu na Národní třídě, který byl naprosto zbytečný. Dokonce, já si říkám, že kdyby chtěl někdo organizovat převrat, tak by si tohle to objednal. To už jsou jaksi úvahy velmi teoretické. Takže stačí vám tahle odpověď?

Ano, určitě. Rok 1968. Jak jste vnímala rok 68.

Můžu vám říct: „Divně“, protože my jsme bydleli v Milovicích, což byla velká základna naší armády u Prahy a ta vojska, která k nám tenkrát přišla, tak tam před tím byla na cvičení. A protože to byli mladí kluci a mě bylo patnáct tenkrát, takže pro nás byli zajímaví určitým způsobem. My jsme se s nimi znali a teď přijelo vojsko, ještě pikantérie další, my jsme to nikdy neměli jednoduchý v rodině. My jsme v době vstupu byli na chalupě na dovolené a rádiu docházeli baterky, nevěděli jsme vůbec, co se děje, naši říkali, no přijde telegram – vojáky budou stahovat a otec říkal: „Kašlu na okupaci, jdu natírat štít!“ a jak byl zřejmě rozrušený, tak nám z toho štítu spadl a rozdrtil si

pravačku, zápěstí, takže my jsme odjížděli o dva, tři dny později se zafačovanou rukou, kterou mu doktoři ještě několikrát lámali a rovnali a naštěstí mu to úplně dali do pořádku, protože Jilemnická nemocnice, kam ho odvezli, na to byla specialista na horách, takže mi jsme dorazili do Milovic a zjistili jsme, že v podstatě dostat se do kasáren, to bylo mimo sídliště, znamená projít kordónem tanků a teď si vás přebíraly věže, jak jste procházeli, jako bylo to dost nepříjemný, ale podívejte, já vám to řeknu na rovinu. Mně bylo 15, v tu dobu letěli Beatles a v kině šly filmy, tak to pro mě byla větší událost než okupace. Ale pro rodinu to mělo následky takový, že už v říjnu byl otec teda na neschopence v Milovicích, ale máma do Humenného na východním Slovensku. Se svým plukem odešla. Já jsem teda udělala školu půlku v Milovicích, půlku teda v Praze u mamčiny rodičů, abych měla aspoň jednu školu jaksi jistou v jednom jazyce, takže já jsem dělala přijímačky na gymnázium na Červeném vrchu, ale uznali mi je v Humenném, takže když se otec uzdravil, nechal se přemístit do Humenného také a tam jsem absolvovala celé gymnázium, odtamtud jsem odešla studovat do Moskvy, ale říkám, pro nás jaksi, byl to vojenský život, jsme na to byli zvyklí, když jsme byli v těch Milovicích hodně dlouho a já vím jen, že ten první rok na gymnáziu byl velmi krušný, já jsem si domluvila, že můžu mluvit česky, dokud se nenaučím slovensky, takže pro mě, která si vždycky téměř neučila a byla jedničkářka. Bylo vyznamenání maximálně, protože co mě nebavilo, to jsem se neučila, to řeknu narovinu, tak pro mě první rok byly čtyři čtyřky a na propadnutí v pololetí. Já jsem se nebyla schopná učit v té slovenštině a pak se to zlomilo, zvládla jsem jazyk, bylo to v pohodě a pak jsem měla vyznamenání. Byly tam zajímavé momenty, ale žili jsme trochu uzavřeně, protože tam byla většina toho útvaru, pár lidí v mém věku atd. Měla jsem tam kamarády Slováky.

Stává se, že dnes se ve školách ani do těchto let moderní Československé historie důkladně nezachází a nestihá se. Měl by se podle Vás klást větší důraz na vzdělávání studentů v takových to věcech?

Ono je pohodlnější to nestihnout, co si budeme vyprávět. Jsou to citlivé otázky, protože 1, to je rok na které máte dva diametrální odlišné výklady, tak jako na rok 89, konec konců i na 70. léta, především, byla to zvláštní doba i ve světě, tam ten světový kontext je velmi důležitý: Hnutí hippies, studentské bouře na Sorbonně. Ten rok 68 byl bouřlivým rokem a byla to snaha ten bipolární svět zlikvidovat. Sjednotit. Vrcholila válka ve Vietnamu, ty ztráty byly velmi těžké, to znamená, objevilo se hnutí hippies atd. a tohle to všechno se tady také odráželo. Já pamatuju, já jsem také byla sympatizantka hnutí

hippies v Praze tenkrát. Jak jste oblečení, chodilo se boso. Dlouhé vlasy rozpuštěné, sem a tam kvítek atd., takže ta doba byla vysoce taková kvasící a do toho vlastně stejný způsob vlády komunistické strany, zkostnatělost určitá. Novotný, to se říkalo, že by si měl do hlavy vsadit diamant, protože všichni říkali, že to je člověk, kterému tady (v hlavě) něco chybí. Těch vtipů kolovalo spousta a probudily se reformní snahy jak komunistické strany, to znamená návrat ke Šmeralovi, jako teoretikovi, který chápal cestu k budování socialismu jako národní záležitost, to znamená záležitost, která vychází z reálií to daného státu a byl samozřejmě odsunut do pozadí Gottwald podle linie Kominterny, jednoznačně, tzn., že i ve vyspělé průmyslové zemi se mělo fungovat tak, jako to fungovalo v Rusku, kde ta úroveň byla naprosto jiná, takže to byla jedna snaha. To byli tak zvaní reformní komunisté, kteří chtěli z té sešňerované společnosti, prostě dostat se zpátky a v mnoha případech ji obnovit. Ten samosprávný princip, protože komuna není jiného než spolupráce, samospráva. Když si vezmete z francouzštiny, co to znamená, takže to byl jeden proud. Zároveň ale už v těch 60 letech, kdy byl u nás socialismus prohlašován za dobudovaný, přitom v podstatě šlo pořád o přechodné období, protože byl zestátněný socialismus, zestátněné výrobní prostředky, dělník a nejen dělník, ale v podstatě jakýkoliv pracovník se nechoval jako vlastník, protože se nemohl chovat jako vlastník. K tomu neměl mechanismy žádné, tak zároveň tady byla i záležitost těch poražených tříd, především majitelů, nemyslím kapitalistů jako takových, ale majitelů, kterým nejvíce vadilo a bohužel se to projevilo nejvíce v tom roce 89, ani ne to, že jim byl vzat majetek, ale že museli pracovat. Nejvíce člověka potrestáte, když nemůže využívat toho, co rodiče vyrobili a musí se žít sám. Odtud se objevilo hnutí KAN, hnutí K231 a samozřejmě byl také tlak na revizi procesu padesátých let, naprosto správný tlak. Několik komisí je řešilo. Došlo k rehabilitacím velmi výrazným. Koneckonců odtud i Husák prezidentem posléze, protože to byl taky politický vězeň. Napravovaly se chyby velmi vážné, protože tam skutečně odcházeli a byli likvidováni naprosto šíleným způsobem, ale zase je potřeba to vidět v souvislostech, i ta padesátá léta, protože můžu vám doporučit překlad knihy, ale teď si nevybavím jméno autora, jmenuje se Výbušnina. Vyšla nějak v 90. letech. Je to Američan a popisuje přesně způsob, jakým byla vedena politika v zahraničí, těch 50. let. V podstatě zesilování třídního boje. Tahle ta myšlenka. Kde revoluce opět požívá své vlastní děti. To je Slánský a podobně, tyto skupiny. Typické pro to, ale platí to i po roce 89, že nejradikálnější byli ti nezúčastnění. Rozumíte? Nejvíce bojovali ti, kteří dřív v době války a dobu prvních let po válce proseděli někde v tichu a v ústraní a teď cítili příležitost obrovskou, dostat se konečně k moci a to byli na vysokých školách, to byly všechny tyto

záležitosti kolem toho související. Naprosto stejně to fungovalo po roce 89, protože zase konkrétní příklad. Tehdejší vůdce na lékařské fakultě, tzv. disident, protože to skutečně disident nebyl, to byl sice člověk, který byl v roce 68 kvůli svým postojům odstraněn z pedagogického procesu, dostal vědeckou práci, ale každý rok byl v zahraničí, včetně jeho manželky a dětí, na stážích samozřejmě několika a nebyl to Sovětský svaz. Dělal předsedu Revolučního odborového hnutí ve fakultní nemocnici. My jsme to měli dohromady s lékařskou fakultou a chodil se zodpovídat na celozávodní výbor KSČ, tak jako já jsem tehdy řídila celozávodní výbor SSM (Socialistický svaz mládeže), takže chodili jsme tam za sebou, a když jsem viděla, jak leští kliky a pak najednou, tak jsem věděla, že na té lékařské fakultě nemůžu zůstat, protože na mě neměli nic, čím by mě drželi v šachu. Takže tehdy rezignovaný děkan si mě zavolał: „Táňo, chtěj študáci, abys zůstala, já to prosadím, ale musíš položit průkaz.“ „no, pane děkane příště budete chtít, abych si vzala nějakou růžovku se zelenými hvězdičkama, ne?“ Říkám: „Nezlobte se, ale ne“ „Je to strašná škoda“ A ještě Barták jako děkan, což bylo v 90. letech mi říkal, že by rád, abych se vrátila, protože jsem měla nejvyšší kvalifikaci v kraji, abych učila společenskou vědu na medicíně vzhledem k disertaci atd. a já říkám: „Vždyť se nic nezměnilo. Jak chcete, abych se vrátila? Naopak ještě teď, je to horší, protože víte, že pracuju pro komunistickou stranu a já si nedovedu představit, jak byste to prosadil“ „To by se dalo nějak udělat“ „Dobrý, nemám zájem“ Prostě 2x do stejné vody nevlezete. Musím říct, že kdykoliv jsem jezdila kolem lékařské, tak jsem takhle hlavou otáčela, ale už to přešlo dávno. Už bych neměnila. Pojd'me dál.

Dostaňme se nyní do 80. let. Ty bych uvedl otázkou, jak jste vnímala vztah Sovětského svazu k tehdejšímu Československu v této dekádě?

To byly přelomové doby. Já jsem tu dobu tedy byla tady, ale v těch 80. jsem jezdila 2x až 3x do Moskvy, takže ten vztah byl velmi zajímavý. Byla to doba končícího brežněvismu, po něm přišla taková ta krátká doba Andropov, tam se trochu něco měnilo, ale pozor, Andropov byla jejich státní bezpečnost, což je v podstatě a totéž byl Gorbačov, i když to byl stranický kádr, takže ale tam docházelo k určitým změnám. Vztah Sovětského svazu k nám... My jsme byli vždy zvyklí čekat a čekalo se podle toho hesla Sovětský svaz náš vzor. Já, když si vybavuju i ty momenty. Zrovna tedy ten člověk, který vedl tenkrát to hnutí na lékařské fakultě. To byl aktivní člen svazu, československo-sovětského přátelství. Velmi aktivní. Když jsem měla přednášku o sovětské medicíně, tak jsem říkala: „ale uvědomte si jednu věc, že medicína, která je v Sovětském svazu se nedá

srovnat s tou naší.“ „To je tak špičková?“ Já říkám: „Ne, je tak špatná a jsou tam placené služby lékařské.“ „No, jak je možný...? „No jsou tam placené“ „Ale nezlobte se. Vy nám vyprávíte věci naprosto nesmyslné. Nám říkali na sociálním lékařství, že to je všechno nejlepší“ „No není, já to znám z praxe“. Takže prostě to byla ta snaha, cokoliv šlo, tak se muselo z toho Sovětského svazu tady aplikovat. Víte, že aplikovat je vznášet cizorodý prvek do systému, takže ono to tak asi fungovalo a vždycky se to udělalo tak, aby se náhodou něco nepoškodilo. Takže velká slova, velká hesla. V několika přijetích já jsem kolikrát tlumočila. Bylo to naprosto úchvatné, protože jsem kolikrát mohla tlumočit o dvě věty dopředu, což jsem jednou tedy udělala. Už jsem ztratila nervy. Tehdejší předseda národního výboru okresního v Semilech, ten z toho měl infarkt málem a byli tam Ukrajinci, kteří rozuměli oběma jazykům a ti z toho měli druhé Vánoce. Ti se obrovsky bavili. Takže ten vztah byl na jednu stranu velice formální a na druhou stranu se skutečně, jak to v tom Rusku vypadá, ne moc mluvit ne nesmělo, ale nebyla ochota. V té době si myslím, se do našich poměrů už moc Sovětský svaz nevměšoval. Tady jsme to zvládli sami. My už jsme nepotřebovali poradce. My jsme se to už naučili prostě. Trochu změna tedy přišla dle hesla Sovětský svaz náš vzor s Gorbačovem. 85. rok: Glasnost, Perestrojka. Takže jsme zahájili přestavbu a teď byl šílený průšvih, že dělníci to vzali vážně. Vzali to vážně mnozí politici, na nižší úrovni a skutečně uvažovali o tom, jak zlepšit výrobu, jak jí organizovat jinak, jak zavést nové technologie atd. a to způsobilo obrovské zděšení, protože se počítalo s tím, že my budeme opět aplikovat sovětské zkušenosti. Takže obrovské nadšení lidí, kteří měli pocit, že se něco změní a po třech letech se nezměnilo vůbec nic. Všechno šlo do ztracena. Sice jsme se bušili v hrud'. Trochu se změnil způsob televizních novin, jestli jste viděl aktuality z té doby. Dostávali slovo lidí z provozu a nebyli to lidé, kteří se naučili něco papouškovat atd. Projevilo se to v některých seriálech. Problém v tom, že vedení, které bylo zkostnatělé, ale to bylo i na úrovni kraje, tak byli vyděšení. Tam se projevil ten moment, že když nás nesejme naše opozice, tak nás sejmou vlastní soudruzi. Protože gerontokracie byla naprosto typická na všech úrovních, ale to bylo i v tom Svazu a jak se říkalo, že většina politbyra chodí spát do rakve, a někteří hold zemřeli, protože ráno nestihli „reanimaci“. To bylo takové ošklivé a bohužel teda pravdivé. Ta 80. léta byla momentem nadějí a pak zklamání a to zklamání šlo tak dalece, že ta důvěra ve stranu byla těžce podlomená a tam je hlavní důvod, proč se podařilo, jak vy říkáte revoluce. Já si revoluci představuji jako úplnou změnu systému, ale nikoliv návrat k něčemu ještě mnohem horšímu než byla 1. republika, protože tam byly jasné mantinely, tady bohužel je to takový papouškovský styl kapitalismu, který nemá své

vnitřní mechanismy ochranné, kde v podstatě největším způsobem podnikání je synonymum pro nečestnou hru, kde skutečně féroví podnikatelé jsou většinou obětí úřednické mašinérie, kde je znemožňováno se nějakým způsobem rozvíjet. Vemte si jen, že teď 3x – 10x víc než v tom roce před rokem 89.

A nějaká rozhodnutí Gorbačova?

Výklady jsou různé. Já si myslím, že to byl pokus určitý, ale zároveň nevím, jak velkým způsobem tam hrála úlohu ta bilaterální jednání na Maltě. ... Je pravdou, že ten Sovětský svaz už byl vyčerpaný. Buď se musel změnit a to revolučním způsobem anebo se navrátit k těm principům samosprávy atd. a to dost nebylo možné v bipolárním světě. Byla snaha zlikvidovat bipolární svět, což se povedlo. Momentálně je to multipolární svět. Což nevím, jestli z hlediska dlouhodobé historie můžeme brát jako pozitivní záležitost. Že se to tomu Gorbačovovi povedlo. Na kolik sehrála roli tato záležitost těžko říct. V podstatě na vedení taktiky pracovali skutečně nejšpičkovější vědecké mozky v rámci zapojení CIA. Právě po roce 68 tam došlo k podstatné změně a začaly se vypracovávat nové taktiky psychologické války, které mimochodem fungují dneska naprosto skvěle u nás. Způsob manipulace veřejným míněním. Šedá, bílá, černá propaganda atd. Kdysi jsem měla k dispozici jejich překlady materiálů k vedení psychologické války v rozděleném světě a myslím, že nacházím ty stopy velice zřetelně dneska.

Jak se vnímala samotnou Sametovou revoluci?

Já bych zacitovala pana Kopeckého, který to řekl krásně. Sametová revoluce, to je, že má jiné představy o sametu, že tady to je spíš očiško za očiško, žoubek za žoubek. V podstatě Sametová revoluce, já jí skutečně nepovažuji za revoluci, ani za Sametovou, i když vím, že najdete dnes u disidentů, zvlášť u těch, kteří nebyli aktivní nic, protože já spoustu aktivních disidentů znám a velice se s nimi taktujeme – (bavíme, chatujeme). Třeba pan Srp z jazzové sekce. S ním jsme vedli spousty, spousty hovorů v Praze, protože on chodil právě do Milovic k nám na kus řeči. Ono se dnes za disidenta vydává kde kdo. Byli lidé, kteří byli aktivní a kteří se snažili něco prosadit a kteří byli velmi zklamáni. Třeba Petr Uhl, když mluvíme o velkých jménech té doby, kteří si nepředstavovali, že dojde k tak velkému společenskému rozkladu. Oni čekali, že se bude více tvořit, že přijde něco nového. Ty síly toho národa se napřou a objeví se něco dalšího. Bohužel, ty sliby... Bylo spoustu lidí, kteří si mysleli, že od zítřka bude lépe, kteří si představovali v 50.

letech, že jejich děti budou žít v komunismu. Takové to bylo i u symbolu Sametové revoluce. Václav Havel. Nebude nezaměstnanost žádná, nebudeme zdražovat a vyhazovat z práce. Ta kádrová čistka šla stejně, jako šla po 68., jako šla v 50. letech, akorát, že byla přikryta zákonem a neděla se v rámci nezákonnosti. To musím připustit a v tomto směru můžeme mluvit o Sametu, ale v jiném ne. Skutečně ne, a když si vezmete, na jaké úrovni žijí lidé. Ty hodnoty. Ty 3 biliony, které prošustrovaly naše vlády od roku 89 z národního majetku. To je neuvěřitelné. Ti je vytvořili vlastníma rukama. Mnohdy za mnoha obětí. Neříkám něco drastického, ale kolikrát rodinný život. Manžel jezdil po stavbách, manželka vychovávala děti, rodina se rozpadla atd. atd. Neměli to jednoduché a dnes ti lidi dnes žijí na pokraji bídy jako důchodci. Nemyslím, že to je systém nějak spravedlivý a že jsme se dopracovali k něčemu lepšímu, ale věřím, že ten potenciál pořád máme. Ta společnost. Že jsou tady talentovaní lidé, kteří se nenechají otrávit. Ti, co pracují rukama i hlavou a já si vážím každé práce a myslím, že ten potenciál má tato země obrovský, ale jde o to, jak je schopná ho využít. To už je jiná věc.

Mohu tento rozhovor použít při zpracování středoškolské odborné práce?

Ano.

3.1.2 Rozhovor s panem Františkem Stárkem

Dobry den, dnes je 17. 11. 2013. „To se nám to pěkně povedlo“ **Ano, krásné symbolické datum a nacházíme se v Pražském bytě pana Stárka, pana Františka Stárka, signatáře Charty 77 a mé jméno je Pavel Řehák. Jsem studentem gymnázia J. K. Tyla a na téma komunismus a to hlavně v osmdesátých letech a Sametová revoluce si dnes budeme povídat.** „Souhlasím s rozhovorem i s jeho publikováním a využitím, jak jsem už řekl.“ **Dobře. Takže asi začneme s nějakým představením. Kdo vlastně jste?** „Tak já se jmenuju Franta Stárek. Narodil jsem se 1. 12. 1952 v Plzni. To že jsem se narodil v Plzni, bylo vlastně náhoda, protože moje rodina žila po několik století v Českých Libchavách. To je sedm kilometrů od Ústí nad Orlicí. Ale v době kolektivizace zavál osud moje rodiče, když přišli o statek, do pohraničí, do Konstantinových lázní a moje máma rodila v Plzni, takže takhle jsem se k tomu dostal. Tam v těch lázních máma myla nádobí, táta jezdil s koněm, vozil kufry pacientům z nádraží do lázeňských budov a oba hořce vzpomínali na celý svůj život, kdy byli soukromými zemědělci. Nebyli žádní kulaci, měli docela malý stateček, nicméně o něj i tak přišli. Ty lázně.. Konstantinovy lázně vyhořely a práce tam přestala být, takže se i s nějakou skupinou lidí, kteří tam ten lázeňský provoz zajišťovali, se rodiče zase znovu stěhovali jinam do Sudet a to do Teplic. Teplic lázní. Tam tedy zase pracovali v lázních, ale tam už zůstali velmi teda trvaleji a já jsem tam začal chodit do školy v roce 60. Bohužel můj táta v roce 60 zemřel a.. respektive já jsem začal tehdy v roce 59 a mezi první a druhou třídou mi táta zemřel a žil jsem jenom s mámou a žili jsme ve velmi chudých podmínkách, protože jako soukromí zemědělci jsme neměli nárok na žádný důchodový pojištění, takže moje máma brala jen tak zvaný vdovský důchod a sirotčí na mě. Vzpomínám si, že jsme brali 680 korun. To bylo to jediný, co jsme měli tehdy na měsíc, což dneska by bylo asi tak deseti násobek, ale stejně necelých 7 tisíc pro dva lidi na měsíc je velmi chudý příjem. Do školy jsem chodil v Šanově v Teplicích, což je taková lázeňská čtvrť, ovšem v době komunismu, respektive v době totality byly lázně poměrně dost zdevastované a ten lázeňský provoz se s předválečným nebo s dnešním vůbec nedá srovnat. To byl jen taková popelka, jako nějaká ozdravná to tak fungovalo. V roce 68 jsem měl kliku, protože právě v roce 68 jsem končil základní školu a takže, když jsem se hlásil na střední školu, tak jsem celkem žádný problém neměl, protože v tomhle roce se kádrový materiály jaksi zanedbávaly. Ta kádrová práce byla jaksi přerušena a dostal jsem se poměrně hravě na střední průmyslovou školu hornickou v Duchcově, kterou jsem tedy studoval v době normalizace. Na této škole jsem se zapojil do hnutí středoškoláků. Tehdy se ta organizace

jmenovala unie středoškoláků a učňů. V roce 70 byla zakázaná, jako pravicová organizace a pohltit jí, respektive její majetek pohltit socialistický svaz mládeže, což tehdy byla vznikající organizace. Já jsem si tedy svůj kádrový materiál vylepšil na škole tím, že jsem byl tedy jedním z těch funkcionářů této organizace. Byl jsem jedním z lidí, kteří na škole organizovali studentskou stávku, a taky jsem patřil k těm, kteří vyvěsili černý prapor za Palacha. To byly už tehdy v očích těch normalizujících se pedagogů velký hříchy, který vedli k tomu, že když jsem se v roce 73 hlásil na vysokou školu, tak jsem z průmyslovky nedostal doporučení. To prakticky znamenalo zákaz dalšího studia na vysokých školách, takže odešel jsem do procesu pracovního. Začal jsem pracovat v Praze v Metrostavu a to celkem záměrně, protože už tehdy jsem měl v Praze řadu přátel a ten život českého Undergroundu v roce 73, když jsem přišel do Prahy, tak už poměrně bujel a já jsem jaksi už v průběhu školy dost organizoval takový ten undergroundový život v severních Čechách a bezpečnost, tehdy to ještě nebyla státní bezpečnost, protože státní bezpečnost začala dělat na mládeži až tak někdy právě od roku 72, ale už od roku 70 mě tam bezpečnost považovala za takového vůdce mládeže. Takže z tohoto hlediska se na mě ta kriminálka, která tehdy nás hlídala, tak se na mě dívala a jistě pak i StB tu informaci dostala. V Praze jsem se seznámil samozřejmě. V té době jsem si „mailoval“ s lidmi z Plastiků. V 74. roce, když se Magor vrátil z vězení, prvního jeho, tak jsem se s ním seznámil velmi brzy. ... Právě ten rok 74 pak i později napsal, že šlo o takovou integraci Pražských kruhů undergroundových se severočeskými a tím vlastně začal nabíhat takový to, čemu později říkáme Český UNDERGROUND, protože už to nebyla záležitost Prahy nebo Severu, ale už to začíná po celých Čechách, později i na Slovensku. Pak jsem přestal dělat v Praze a začal jsem na Severu, kde jsem se ujal řídit ty aktivity, které se tam dělily. Připravovali jsme časopis, který se jmenoval UNDERGROUND magazín. Ten měl teritoriální působnost právě na Severu a Západě Čech. Tenhle projekt jsme pak propojili s Jirousem, s jeho projektem – jeho časopisem, který měl. Připravovali jsme společně časopis, který se měl jmenovat Plastic People in the Sky a zároveň jsem tedy organizoval, to co se potřebovalo, když se někde hrálo, tak aby se to dovědělo co nejvíce lidí – takovou tichou poštu. Šuškandu, kde se co.. Protože plakátovat se nedalo, že jo, takže ty naše kapely potřebovaly tu informační cestu. To jsem dělal poměrně velmi intenzivně a to i s rozdáváním pozvánek na různé koncerty a vystoupení. V roce 75 jsem se Skalickým a Havelkou zorganizoval v Přešticích čtení ze zprávy o třetím českém hudebním obrození Ivana Martina Jirouse. Hrál tak Karásek, Soukup a za tohleto jsme byli v 76 v rámci procesu Plastic people, prvně uvěznění a odseděl jsem půl roku ve vazbě na Borech. Byl

jsem odsouzen k osmi měsícům, ale u Krajského soudu nám z toho udělali poloviční tresty, takže jsem od Krajského soudu po této půl roční vazbě šel domů. Začal rok 77. Plně jsem se věnoval Chartě. Podepsal jsem v 77 roce Chartu a jejím k aktivitám zejména mimo Pražským. To byla vždycky moje doména, že jsem to jaksi vyvážel z Prahy na venkov, tyhle záležitosti. V roce 78 jsme se rozhodli, že budeme vydávat – že budeme pokračovat v tom, co jsme měli připravený před tím, ten časopis dostal jméno Vokno a od roku 79 jsem byl šéfredaktorem a vydavatelem toho časopisu, který měl na tu dobu poměrně velký náklad. Samizdaty vycházely třeba v deseti kusech. My jsme začali se 120 kusy, došli jsme k tomu, že v roce 89 měl náklad 380 kusů, což byl na samizdat v Čechách téměř obrovský náklad. Vydávání časopisu Vokno a aktivity kolem Českého UNDERGROUNDU mě přivedly do vězení v roce 81. Byl to další z procesů proti Českému UNDERGROUNDU. Tentokrát formálně vedený proti časopisu Vokno, nicméně došlo na desítky domovních prohlídek. Na stovky tak zvaných svědků bylo slyšení. Bylo to celý na zastrašení té undergroundové populace. K tomu, aby přestali dělat to, co dělají. Byli jsme uvězněni společně s Ivanem Jirousem, Martinem Hípkem a Milanem Fryčem. Já jsem tedy byl veden jako organizátor té skupiny a dostal jsem dva a půl roku na Bytíz, což je nechvalně známá věznice z padesátých let, kde se pracuje v uranových dolech. Jirous dostal 3,5 roku. Ten dostal největší trest, protože už před tím byl třikrát odsouzen za výtržnictví a dostal to jako zvláště nebezpečný recidivista do Valtic, tedy nejtvrďší věznice v Čechách a další kluci dostali rok a půl a 15 měsíců. V roce 84 jsem se vrátil. Měl jsem tedy ještě 2 roky ochranného dohledu. Vydávání časopisu Vokno jsem obnovil i přes ten ochranný dohled, a když Jirous měl výstup, tak už jsem měl první číslo druhý řady okna hotový, takže se vlastně pokračovalo dál a v době Gorbačova. Toho začátku Gorbačova vstupu na scénu, tak tady místní soudruzi nevěděli, co se bude dít, tak byli takoví rozpačití, takže jsme měli trochu čas, takový mezidobí na to se trochu nadechnout a kolem toho roku 85, 86 jsme zase vytvořili novou základnu pro práci na časopise a vytvořili jsme nebo respektive oprášili jsme distribuční síť a časopis Vokno se stal takovou spíše kulturní institucí, než časopisem. Vycházeli také knihy, videomagazín Vokna, začali jsme dělat pro rychlejší a častější styk s čtenáři jsme založili tzv. Voknoviny, které vycházeli jako desetistránkový periodikum jednou měsíčně, kde byly aktuality a hlavně ty věci, které byly kontaktního charakteru se čtenáři, a dál jsme organizovali různé výtvarné výstavy na Střeleckém ostrově. Koncerty. Dokonce jsme se pokusili o zorganizování festivalu v Trutnově. Ten nám sice tenkrát rozehnali, nic méně jeho tradice pokračuje do dnes. Ten je stále živý. Ještě mě teda zavřeli jednou za tyhle

aktivity a to na jaře roku 89. Já se na to dívám tak, že ta totalitní moc jako chcípající kobyla kolem sebe kopala a tak to jsem ještě chytil jednou a myslím si, že právě proces v Ústí nad Orlicí, kde jsem byl odsouzen k dalším dvou a půl rokům, tak byl jeden z posledních politických procesů v Československu. Propuštěný jsem byl týden po revoluci, na základě Husákovi amnestie. Asi musel dost skřípat zubama, když ji podepisoval, protože to byla amnestie, která byla de facto vynucena jednáním u kulatých stolů. Po revoluci jsme udělali z časopisu Vokno standartní legální časopis. Vycházel až do roku 95, ale já už jsem se na něm neúčastnil plně, protože na jaře 1990 jsem vstoupil na přání Václava Havla do státní služby. Pracoval jsem v Československý kontrarozvědce, později v Český. Pracoval jsem v BISu 17 let. V roce 2007 jsem ukončil tuto činnost a od založení Ústavu pro studium totalitních režimů tam pracuji až dosud. To je tak všechno, co jsem zatím stihl. Za 61 let. Co by se čtenáři tehdejší a i dnešní, kdyby se vrátili k časopisu Vokno, co by v něm našli? No tak je nutné říct, že to byl časopis hlavně pro mladý a časopis pro určitou cílovou skupinu, kterou byl český Underground. Týkalo se to pochopitelně zejména kultury. Underground má jako svůj komunikační prostředek kulturní muziku a další kulturní věci. Potom tedy také literární příloha, která přiváděla na světlo světa autory, kteří před tím nemohli nikdy nikde publikovat nebo ty zase, kteří byli zakázaní, tam byli otištěni, a který by si ti mladí lidi nemohli volně přečíst.

No, já bych je odkázal na www.vons.cz, tam je ikona VOKNO a je tam naskenovaný všechno, co jsme za dobu totality v tom Voknu vydali. Je to tam udělaný tak, že tam jsou všechny čísla i všechny Voknoviny, které v té době vyšly. Když to sem i těžko hovoří o tom. To by měl spíš hovořit někdo, kdo to čte. Já nejsem ten, který je příjemcem. Já jsem tem výdejce.

Zmínil jste své spolupracovníky. Vy jste měli své přezdívky. Můžete říct, proč ty přezdívky vznikaly a jak vznikla třeba ta vaše? To je složitější problém, protože já jsem se svou přezdívkou Čuñas už do Undergroundu přišel. Ta přezdívka je starší než moje angažmá v Českém undergroundu. Já jsem k ní přišel díky filmu Výhodná koupě, což byl francouzský film a jeho česká transkripce byla šuňa, co je francouzsky kůň, myslím, jo? Ale to přeložili jako Čuñas, no. Takže česky se to jako nevešlo a nějak tam ta postava říká: „hele períno, půjč mi padesátku a já jsem byl ve druháku, a protože jsme byli chudí, tak jsem si půjčoval peníze od různých lidí a přes to půjčování jsem tak nějak přišel k tomu, že ten čuñas mi nějak zůstal a přezdívky... já nevím proč to tak je. Mě už se na to ptali lidi, ale rozhodně to nebyla nějaká krycí jména, kterými bychom se nějak

kryli před bezpečností. Ta bezpečnost naopak věděla lépe než my, která ta přezdívka patří ke kterému jménu a já jsem řadu lidí neznal vůbec podle příjmení a pak podle jmen, ale jenom podle přezdívek. Dokud jsem jim nepsal dopis, tak jsem to vůbec nepotřeboval. Myslím si, že lidi, kteří mají hodně přátel, kteří mají nějakou svou specifickou, dostávají nová jména. To je ta tvorba jmen. To příjmení sice zůstává, ale to vzniklo také patrně jako přezdívka. Někteří měli jenom jedno jméno. Potom teprve vznikala příjmení. Teď je doba, kdy vznikají ještě ta třetí jména. Nevím, no nevím čím to je, ale Magor, Ponty, ten si to vymyslel sám, ale já znám stovky lidí známých a kteří mají přezdívky a když jsem ke knize Baráky souostroví svobody, kterou jsme společně s Kostúrem napsali, dělal rejstřík, tak jsem se až divil, jak je zastoupená téměř celá zoologická zahrada Vorvaně až po Blechu a politické přezdívky, jako Čangaj, Šech a Lumumba a pak zase různé vlastnosti. Ty přezdívky mají spoustu okruhů.

Když se vrátíme úplně, tak skoro na počátek, do vašeho dětství, tak jestli si vzpomenete, určitě nějak tehdejší režim, který tady těch 40 let přetrvával, ovlivňoval vaše studium na základní škole, tak jestli si na ně co vzpomenete.

Ze základní školy? No, já si zejména vzpomínám na boje, které jsme vedli o dlouhé vlasy. To byl stálý boj ve škole, protože já nevím proč, asi že to bylo západní. Prostě to komunismus nesnášel a to nebyla doba normalizace. To byly šedesátá léta, o které se hovoří jako o liberálních, že byly jako ke konci liberální. Ještě v šedesátém šestém probíhaly pogromy proti dlouhým vlasům. Stříhali lidem násilně vlasy a ve školách taky. Já si pamatuji, že od šesté třídy, někdy od roku 64 jsme měli jako kluci tendenci nosit co možná nejdelší vlasy, jak to jen bylo možný. To bylo tenkrát mít vlasy do půlky uší nebo mít zakryté uši vlasama, to byly strašně dlouhé vlasy z tehdejšího hlediska a to nás prostě posílali k holiči a to na to ta autorita měla, třeba ředitel školy. Přesto nejel vlak. Jsme k tomu měli v osmé třídě ještě školní kapelu, protože jsme chtěli hrát rock'n'roll a chtěli jsme hrát bigbeat, protože kdo tenkrát nebyl blízko rock'n'rollu, nesbalil ani jednu holku, kdo neměl džíny nebo tak. To bylo povinné téměř, ale nám se hlavně líbila ta muzika, těch kapel. Jsme si pouštěli z rádia Luxemburg, kteří byli slyšet i na východě. Protože Svobodná Evropa, ta byla rušená. Tam byly sice hudební odpoledne, ale nedalo se to poslouchat. Ty rušičky to eliminovaly. A tak jsme měli školní kapelu, která hrála rock'n'roll a zahráli jsme tedy jako kapela, jako překvapení jsme udělali, aby se to nedověděl nikdo předem, tak jsem to zorganizoval jako překvapení na školní, tenkrát se to jmenovalo Jolka, dneska besídka. Tak jsme na besídce pro celou školu, která byla

v kulturním domě, zahráli asi tři skladby. Já jsem teda nehrál. Já neumím hrát na nic. Já jsem manager a to mi zůstalo, to jsem byl vždycky. Všichni byli nadšení a byli jsme hvězdami školy a honorář byl docela jednoduchý. Tohle to se odehrálo nějak v pátek a v pondělí přišel do třídy ředitel, ukázal takhle ty, ty, ty a ty, všichni co jsme tam byli, ostříhat. A vyhodil nás a vraťte se, až budete ostříhaní. Museli jsme se ostříhat. A tohle to byl ten typ boje o dlouhé vlasy. Myslím, že nás tak jako formovali, že jsme tu, aniž bychom to dovedli pojmenovat, tehdy. Ale ta svoboda vlastního vyjádření, tak ta byla v těch dlouhých vlasech.

Takže hrát rockenroll a mít dlouhé vlasy jste bral jako protest proti...

My jsme to brali jako něco našeho, co se nám snaží brát. V tom byl ten antagonismus.

Říká se, že jste neměl problém se dostat na střední školu a můžete teda zopakovat, jak jste to měl s vysokou školou a taky se zaměstnáním.

O té vejšce jsem říkal. Tam stačilo, aby střední škola řekla, nedoporučujeme a to platilo pro všechny vysoké školy. Já jsem se hlásil do Ostravy na hornickou Báňskou vysokou školu, kde v té době měli jen 36% uchazečů, takže oni zoufale hledali uchazeče, kteří by tam šli studovat, ale nevzali nikoho, kdo měl zákaz ze střední školy, protože tam ten posudek se mnou šel. To už byla tvrdá doba normalizace. Sedmdesátý třetí rok. To byl právě vrcholný rok normalizace. A co se týče zaměstnání, to jsem problém celkem neměl, protože v Metrostavu, tam jim celkem nešlo o délku vlasů. Kdo tam šel dělat, tak oni byli nadšení.

Jaký vztah měli vaši rodiče vůči totalitě.

Tak můj táta seděl v padesátých letech, takže ten vztah je asi jasný a ovšem já jsem ho teda zažil do svých osmi let, takže co o něm vím, tak jen od mámy. Moje máma byla věřící křesťan, byla katolička a tím, že jí sebrali statek nad hlavou, takže myslím, že to je z formulovaný už jednoznačně. Ten vztah k režimu. Tím, že seděl můj táta, seděl můj brácha, který už je mrtvý, ale byl o 20 let starší než já, tak zase byl mužem toho 68. roku. On byl v 68. roce velmi aktivní a seděl zase na začátku normalizace v 70. roce, takže když mě přivezli v 76. na domovní prohlídku, tak jí to nijak nepřekvapilo a ještě ona věděla, že všichni muži z té naší rodiny dřív či později půjdou do basy.

Na vaší výchově se to nějak projevovalo, říkali vám třeba tady bys měl mlčet, tohle se neříká...

Tohle jsem nikdy neslyšel, naopak moje máma mě spíše chápala, to co dělám. Věděla, že když to chci dělat, tak přes to nejede vlak. Že svoje názory budu stejně prezentovat, jak budu chtít a že budu dělat, co budu chtít. Nikdy se mi v tom nesnažila zabránit. Takovéto drž se při zdi a nic se Ti nestane, na to se v naší rodině nehrálo.

Když pomíneme dlouhé vlasy, tak kdy byl první moment, kdy s vámi měl stát nějaký problém?

Tak já si myslím, že to byl rok 68. To bylo, když přišli Rusáci, mě bylo 15/16 a jaksi začali jsme se bouřit a ne jenom ve škole, ale i obecně. Třeba v Teplicích byli demonstrace hlavně kolem toho hokejového utkání v 69. roce, kdy jsme porazili Rusáky dvakrát a vyvolalo to národní vzednutí pýchy, a když v Teplicích rozbili okna Ruský komandatuře a přijeli obrněné transportéry a začali nám střílet nad hlavama z kulometů, tak zlobili jsme už tehdy. Byli jsme mladí, politicky neangažovaní, ale angažovaní ve prospěch země. Měli jsme to poměrně jednoduché. To byly oni a my.

Vím, že je to otázka, na kterou by různí lidé řekli, proč se na to vůbec ptám, ale co se vám konkrétně nelíbilo na režimu, který tady byl.

Já si myslím, že je to dobrá otázka, protože ten vztah se vyvíjí. My jsme si trochu jako nadechli v tom 68. svobody. Takže jsme měli nějakou šanci něco srovnávat a když přicházela ta normalizace, když přicházel ten 70., tak nám všechno jenom brali. Přestaly hrát kapely, které jsme měli rádi. Nesměly se číst knížky, z knihoven vyřadili knihy, které jsme rádi četli, prostě najednou ta normalizace byla tím represivním momentem, který nám vzal, a cítili jsme prostě tu aroganci moci, jak na nás kašle. Je jedno, co chceme my, ale podstatný bylo, že moc to takhle rozhodla a to byl ten důvod, proč ta generace byla poměrně velmi kritická. Byla velmi opozičně naladěná. Samozřejmě, že se začalo z různých důvodů potom kolaborovat. To se vždycky najdou jedinci, i v té skupině mladých, to svoje proč. Proč to nemůžou dělat, proč se to nesmí, co jim to přinese, když ne a ten režim ty vábničky dával. To měl.. půjdeš na školu, dostaneš byt, až se oženíš, můžeš dělat něco, když něco. Začali tzv. přehrávky, já jsem to zejména sledoval kolem muziky, protože jsem se o tuto oblast velmi zajímal a byla to moje zájmová oblast a přehrávky, to znamenalo, že kapela, která nastoupila k přehrávkám. Musela přijít, podstatné bylo, aby neměla poanglický název, aby nehráli a nezpívali anglicky. Ten

rocknroll se hrál v anglosaských zemích. Nesměli mít, samozřejmě, dlouhý vlasy. Museli mít aspoň jednu skladbu v repertoáru, která byla od sovětských autorů a tak dál.. těch věcí co mohli a nesměli bylo několik a ještě k tomu museli mít tzv. politický přehled, kdy zkusili třeba toho kapelníka, kdo jak byl v komunistické straně. Jaké vztahy měli k sovětskému vztahu a takový a podle toho se posuzovalo, zda můžou nebo nemůžou hrát, ale oni ani nečekali, že by jim to lidi žrali. Jim stačila lojalita. Stačilo, když někdo předvedl, že to je ochoten říct. Ale stačilo, když se lámal v pase.

Zmínil jste rok 68, myslím, že to je právě dost důležitý rok a tento rok 2013, proběhla anketa, kde se mladých lidí ptali na to, co se vlastně v tehdejší době stalo a velmi ostudné je, že většina lidí to vůbec nevěděla. Myslíte si, že by se měl klást větší důsledek na to vzdělávání kolem věcí, které zde probíhaly?

Já si myslím, že moderní dějiny jsou docela podstatný se učit, protože moderní dějiny nejsou o tom, že budou vědět datum, kdy byl založen Řím nebo kdy byla bitva na Pijavě, ale moderní dějiny promlouvají do dneška. Co se stalo během posledních sto let, tak to má stále odraz v současné chvíli a podle toho se formují názory a politické postoje. Nejenom mladých lidí, ale taky protože se stýkají se staršími generacemi, tak také z toho můžou analyzovat, proč ty lidi mají takové a jaké postoje. Co oni zažili, co oni mají za sebou, co viděli na vlastní kůži a když to ti mladí vědí, tak je to pro ně výhoda a kdo říká, že to nepotřebujeme, tak to je špatné. To je omyl, ale jinak si skutečně myslím, že v edukativním procesu je tady mezera, protože jak se začne s výukou právě od prvobytně pospolných společností, tak ty moderní dějiny přicházejí na řadu až ke konci a to je někdy před maturitou, kdy už mají ty lidi na středních školách jiné starosti, kdy se snaží nabouchat si do hlavy vzorce z matematiky nebo něco, co je potřeba vědět a ta denní výuka dějepisu nebo společenských věd je docela už popelkou, takže si myslím, že výuka současných dějin by měla probíhat někdy mnohem dříve. Myslím si, že kdo se tomu sám od sebe nevěnuje nebo si to nechá ujít, tak o hodně přichází a je znevýhodněn.

Poté Charta 77. Mohl byste říct čtenářům této práce, co to vlastně je? A co to znamenalo být signatář Charty.

Tak Charta vyrostla právě na procesu proti skupině Plastic People, kdy do vězení se dostalo 22 lidí, včetně mě, kteří dělali nějakou svoji muziku a vůbec neměli zájem o politiku a o nějaký politický boj z dnešního pohledu nebo z toho úzce politického

hlediska, samozřejmě. To byli lidi svobodomyšlní, ale možná, že by těm komunistům nijak zvlášť neškodili. Protože, kdyby je nechali, tak by si dělali to svoje, ale ta totalitní moc chtěla mít vše pod kontrolou a něco, co se vymykalo z jejich kontroly, tak to raději kriminalizovala a to se právě stalo a měla obranu těchto mladých lidí. Vystoupila řada vnitřních tak i zahraničních činitelů, lidí, kteří byli z nějakého důvodu v opozici. Ať už to byli křesťansko-demokraticky naladěni občani, tak nebo i levicově naladěni, kteří byli v opozici právě kvůli tomu 68. roku a protože ti plastici neměli žádný politický nátěr, tak to byl takový společný jmenovatel, na čem se mohli všichni sjednotit a tohle sjednocení těch opozičních skupin podchytil vlastně Jiří Němec a Václav Havel, kteří řekli, že je škoda, aby se to potom procesu Plastiků rozešlo a tak dali dohromady několik lidí, kteří prostě přišli s neutrálním textem. V té době bylo zrovna po podpisu Helsinských dohod a do právního systému z toho důvodu museli vtělit tzv. Třetí koš, což byla lidská práva, svoboda shromažďování, svoboda spolčování a to vše bylo vtěleno do paragrafu vyhlášky 120. Ovšem komunistický režim si myslel, že to projde bez povšimnutí a že to tam bude papírově, aby to ukázali západu a najednou se tady objevila skupina lidí, kteří řekli tak to ne. My chceme, abyste to, co jste si uzákonili, aby se to dodržovalo, a my budeme ti, kteří budou hlídat, jestli se to dodržuje. A případy, kdy se to nedodržuje, tak budeme oznamovat světu a to byl pro ně prostě šok a nepříjemné, že občani nějakou iniciativu vyvíjeli a tak se tu Chartu snažili nejdříve takovým tím mediálním tlakem od občanů odtrhnout. Mluvili jako o samozvancích, zaprodancích západu a potom i soudně pochopitelně. Začaly procesy až do roku 89. De facto potom probíhali s větší či menší intenzitou procesy proti signatářům. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných vydal přes tisíc dokumentů, které popisovali stovky a stovky procesů proti signatářům Charty.

Dostaňme se nyní do těch 80. let, asi bych to uvedl otázkou ještě. Jak jste vnímal postoj Sovětského svazu vůči Československu.

No to je zrovna aktuální. Já jsem si zrovna přečetl, že se Remek stal velvyslancem v Rusku a já se domnívám, že by to mělo být opačně, že by Rusko mělo poslat Remka jako velvyslance do Česka, protože my jsme ho tenkrát považovali za Rusáka a on taky moc česky ani neuměl, když přečetl naučené české prohlášení, tak jsem se já upřímně styděl. To přečetl velice dobře, ale když vylezl z té rakety a zeptal se ho nějaký český redaktor a on říkal: *(něco v ruštině)* a my jsme se smáli a kolovaly vtipy a byla to chvíle,

kdy... já jsem se tedy ke státu moc nehlásil, ale to byla chvíle, kdy jsem se za ně styděl. Opravdu jsem se za ně styděl. Ukázalo se, že jsme na tom nejhůř ze všech těch socialistických států, že jsme nejvíce zaboření do řiti toho Sovětského svazu, když prvního kosmonauta, kterého s sebou vzali na palubu jako kufr, tak vzali právě Čecha, toho Remka. A to byl ten hlavní stav. My jsme tady byli o berlích. Bez Sovětského svazu se zde neodehrálo ani prd.

Ještě potom začala ta perestrojka v Rusku, jenomže najednou se ukázalo, že ty perestrojkové hesla, že se to až okatě blíží tomu, co se tady dělo v 68. roce, ale ti komunistický mocipáni, kteří byli v Československu u moci, tak tady byli proto, že ten 68. rok potlačili a teď oni nemohli říct: „My bereme tu perestrojku“, protože tím by zase úplně negovali svůj postoj. Protože oni ten 68. rok zdiskreditovali a teď najednou Gorbačov s tím přicházel. Ti tančili mezi vejci úplně neuvěřitelně a myslím, že ke konci ten Gorbačov jich měl plné zuby a už by se jen modlil, aby se jich zbavil.

Co vlastně, jak jste teda vnímal krůček po krůčku 80. léta a to, co se poté rozvinulo v Sametovou revoluci?

Ten mainstream společnosti, ten žádné krůčky společnosti nedělal. Ten se téměř spokojil s tím, co je. Tak jak jsou lidi pohodlní, tak pěkně se na ten socialismus adaptovali. Jezdili na ty svoje chaty. Akceptovali to, že když se něco stane, nic se jim nestane a že je nechají krást. Ono totiž druhý příjem bylo vždy to, co si kdo ukradl. A to byla taková společenská dohoda. Nechte nás vládnout – my vás necháme žít. Akorát tady byla skupina obyvatelstva, která tohle neakceptovala a ti dostávali po držce, pochopitelně, ať už přímo na demonstracích, které byly ke konci 80. let anebo za to, co psali, za to, co vyjadřovali, ale ta skupina nebyla zas tak velká. To že zvonili klíči pak docela masově... ono to také mělo ekonomický důvod. Oni už toho měli dost. Oni už věděli, že je čas vyměnit trabanty za mercedes.

A vy jako jeden z těch, kteří výrazně protestovali proti režimu, jak jste to vnímal?

Já jsem především seděl v tom 89. roce. Ten vývoj byl silně navázán na mezinárodní situaci. Prostě když se Gorbačov s Reaganem dohodli, že pustí střední Evropu, tak už nebylo o čem mluvit. Už padla Berlínská zeď, tak to by bylo, aby už i Češi se nerozhoupali.

A z vězení jste se dozvídal...

Tak ta informovanost v kriminále je pochopitelně silně filtrovaná a to, co jsem se dozvídal, bylo jenom ze sdělovacích prostředků, ale tím, že jsem uměl analyzovat ty sdělovací prostředky, tak jsem si četl hodně mezi řádky, to byl můj informační přístup. Fakt je ten, že když už bylo po 17. listopadu, týden po tom, tak jsem těm lidem, kteří tam seděli za opuštění republiky, paragraf 109, tak ti byli odsouzení za to, že se snažili dostat na západ a klidně se i prostřílet. Ti tam seděli a měli velké tresty a já jsem říkal: „Půjďte domů“ a oni mi to nevěřili, říkali: „Ses zbláznil. My máme ještě 6 let“ a potom, když viděli, že jsem byl propuštěn na prezidentskou amnestii, tak teprve tomu začali věřit, že už nějaký společenský pohyb nastal.

Tak a vy pracujete do dnes v Ústavu pro studii totalitních režimů. Čím jste se tam tenkrát zabývali?

Já tam pracuji teprve 5 let a ten ústav také 5 let existuje, ale toho v těch 90. letech – pochopitelně, že jsme hledali, jak se to stalo, ale pořád někteří hledali nějaký scénář toho, jak ta revoluce vznikla a kdo jí řídil a tak. Není takový scénář. Těch scénářů je X. A jak se prolnuly ty scénáře, jejich nějaký vektor, který je průměrem, tak to bylo to, co se stalo. Ale každý do toho mohl přispět, tlačit to tam. Nakonec se to stalo. V Ústředním výboru komunistické strany byla skupina, která se chtěla zbavit těch Stalinistů. Ti měli svůj scénář. Státní bezpečnost měla svůj scénář. KGB měla svůj scénář, ale to jsou jen věci, které se staly do té míry, jak se jim to povedlo. Pak už se to nedalo zabrzdit. Jak je to jednou rozjeté, tak už se to nedá zabrzdit.

Takže myslíte, že hlavní popud..

Hlavní popud je dle mého názoru geopolitický. Že jsme ve střední Evropě a kolem nás už nebylo téměř nikoho (Maďarsko, Polsko, Východní Německo), takže jsme chyběli už jen jako kamínek do mozaiky. ... Už se to rozdroilo. Ten socialismus. Těžko udrželi ten Stalinský model.

Díky Gorbačovovi?

Gorbačov se rozhodl, že udělá nějaké kroky, které k tomu vedly. Ale že by to bylo díky němu? Já myslím, že díky Reaganovi, protože on uzbrazil Sovětský svaz, on je nechal ekonomicky vykrvácet. Oni už neměli na to další kolo zbrojení. Reagan vyhrál studenou válku. To je jednoznačné. A tohle všechno, co se dělo, jsou jen atributy toho jeho vítězství.

Takže Gorbačov to neměl v plánu?

Já si myslím, že tak daleko to neměl soudruh Gorbačov. Chápej, to byl normálně aparátčík. Rozhodně to nebyl člověk, který měl v plánu vytvořit demokratickou společnost. Chtěl asi udržet socialismus nějakými ústupky. Ale jak je to jednou rozjeté, kdekoliv, tak už ta brzda nejde zatáhnout, protože kdo si čuchne svobody, tak už ji chce celou a ne kousek.

...

Mohu tento rozhovor použít při zpracování středoškolské odborné práce?

Ano, máš můj souhlas. Máš můj souhlas a dej mi ho přečíst, než to zveřejníš.

3.1.3 Rozhovor s paní Kepplovou

Dobry den, dnes je 8. 2. 2013 a nacházíme se v Ústí nad Orlicí. Mé jméno je Pavel Tomáš Řehák a jsem studentem gymnázia J. K. Tyla. Na téma pojetí komunismu a to hlavně v osmdesátých letech 20. století a Sametové revoluce si dnes budeme povídat s paní Jarmilou Kepplovou. Prosím o souhlas. Souhlasím.

Můžu Vás požádat, abyste se našim čtenářům představila? Můžete povídat již od vašeho dětství.

Jmenuji se Jarmila Kepplová. Narodila jsem se v Ústí nad Orlicí 11. 11. 1936, kde žiju doposud. Do školy jsem začala chodit do Ústí nad Orlicí v roce 1943 a po vychození základní školy jsem absolvovala střední průmyslovou školu textilní. Také v Ústí nad Orlicí, čtyřletou. Maturovala jsem v roce 1956 a tenkrát místo maturit byl takový experiment, asi na dva roky, byla jako diplomová práce. Vlastně jsme obdrželi diplom, ale normálně někdo potom později z toho měl i titul diplomovaný technik, ale to jsme my nic takového neměli. V těch 50. letech, v 52. roce, když jsem nastoupila do textilní školy. To byla ta nejhorší léta a třeba celé září a říjen jsme jezdili na brigády. Brambory, řepa a neučili jsme se. Chtěla jsem ještě říct, že když jsem vycházela z 9. třídy, tak jsem se dostala na školu normálně, ale spousta mých spolužaček, protože jsme chodily jenom děvčata. Zvlášť dívčí a zvlášť chlapecká škola. Takže moje spolužačky, i když se učily dobře, se na žádnou školu nedostaly a potom až za 10 let si mohly udělat školu. Rodiče třeba byli živnostníci nebo z náboženských důvodů a dost se jich nedostalo do školy a na textilní škole také někteří museli mít 2 roky praxi v továrně a pak se teprve dostali do školy anebo vím, že kluci také ve druháku dostali povolávací rozkaz na vojnu. Museli samozřejmě přerušit školu a pak už to nedochodili, protože pak už byli starší a bylo jim přes 20, tak už šli rovnou to práce a školu nedochodili.

Dál bych se zeptal na vaše rodiče, čím se živili?

Takže mám ještě sestru a takhle. Otec se vyučil jako prodavač a babička moje, otcova maminka, byla vdova, protože v 1. světové válce, její manžel, protože všichni museli na vojnu, tak se z války nevrátil a ani se neví, co se s ním stalo a vlastně byl nezvěstný a tak babička prodávala po vesnicích, byla taková podomní obchodnice, a když jí bylo asi 60, tak dostala trafikou a můj otec tam za ní prodával, protože už byla dost stará. No a máti. Máti byla tovární dělnice, ale potom, co jsem byla já a sestra, tak do práce nechodila, až pak ke konci těch 50. let, aby si dodělala penzi, tak dělala v Perle. Já jsem nastoupila, to

tenkrát byly umístěnky, když se vyšlo ze školy a do Ústí nebylo nic a tak jsem šla do Letohradu, chtěla jsem co nejbliž. Tam jsem dělala asi rok a čtvrt a tam jsem byla jako manipulátka, to znamená všechno možné, i výplaty a sklad a takové věci a chtěla jsem do Ústí a jak jsem dělala tu diplomku, to jsem měla v Perle 1 a jako konzultant tam byl vedoucí výroby a ten mi říkal, že kdybych něco někdy potřebovala, tak za ním můžu přijít. Tak jsem toho využila a šla jsem pracovat tam, jenže v kanceláři žádné místo nebylo, tak jsem asi rok dělala kontrolu na stavech a pak se uvolnilo místo, tak jsem tam dělala mzdovou účetní a to vlastně bylo, že jsem se v té době i vdala a šla jsem na první mateřskou. Chodilo se také hodně na brigádu, v té práci. To bylo kolem toho 60. roku. Všichni chodili pomáhat JZD

Zeptám se, co je Perla?

To je textilní závod. Teď již žádný neexistuje a tady v Ústí je to ve středu města a vlastně město si ho koupilo. Teď moc nevědí, co s tím, takže dali zadání architektům nebo mladým studentům, co by se vlastně mělo dělat, protože teď už vlastně žádná Perla vůbec neexistuje. Tady v Ústí už žádný textil není a ani ta škola není a teď je to nějakou umělecko-průmyslová škola, i když měla skoro sto let existence, tak teď už není.

Když se vrátíme do vašich školních let, vzpomenete si, jak tehdejší politická situace ovlivňovala vaše studium na základní škole, později i na střední?

Tak samozřejmě začínal pionýr. Já jsem nebyla, dlouho, až nějakou v té 9. třídě jsem se také přihlásila, ale ten rudý šátek jsem nikdy neměla, ale když jsem šla do práce, tak všichni svazáci, tak teda svazák jsem taky byla. Se mohlo být svazákem asi do těch 26 let. Takhle nějak to bylo a ROH (Revoluční odborové hnutí), to byl každý. To by se i divně dívali a potom také Svaz přátel Sovětského svazu a i do Svazu žen, tam na té jedničce nás do toho také někdo nacpal, abychom měli nějakou činnost a člověk nemohl couvnout. Ještě CO. To je Civilní obrana a do Červeného kříže, i když jsem nebyla moc ráda. Ale to jsem byla svobodná. Když jsem se vdala a měla děti, tak jsem po práci někde nemohla někam chodit.

Jaký vztah ke komunismu měli Vaši rodiče?

Otec ve 48 se přihlásil do KSČ. Přihlásil i máti, ale mamka naše nikdy na schůze nechodila, protože nechtěla a otec potom, když byl ten 68. rok a byly prověrky, tak on se

narodil 1900, tak mu bylo těch 67, 68, tak říkal, že už je starý, tak vystoupil a mamka taky a tím to ukončil. Pak byl živ do 74.

Omezila nějak vaše rodiče tato situace? Asi tím, že byli ve straně, tak měli i nějaké výhody, ne?

Výhody si myslím, že žádné. To si nemyslím, ale tenkrát vlastně lidi nějak tomu věřili a vstupovali do té strany.

No a jak na vás působila tato situace, tento režim? Jaké byly vaše postoje?

No, protože, vlastně, před tím byla válka, tak nevíš, jaké to je ve svobodném světě, tak nevím, brali jsme to, jak to přišlo, protože jsme si neuměli moc představit, třeba jako to je teď, když jsme byli mladí. V té textilce, tak jasně, že kluci, kteří měli tu praxi z továrny nebo byli starší, tak měli větší rozhled a mluvili proti režimu. To jo, to je jasně, ale to jsme se na to dívali jinak, abychom se všim souhlasili. Nikde se to nedalo vykřikovat, ale měli jsme názor jiný a i moje spolužačky, když máme sjezd, tak vím, jaký kdo měl tenkrát názor na všechno, to jo.

Co rok 68., jak na něj vzpomínáte?

To jsem ještě pracovala na té jedničce. My jsme vlastně večer ani nic nevěděli. Já jsem to zjistila, když byla moje dcera Romana malá, tak jsem jela s kočárkem do jeslí a zdálo se mi to divné, lidi byli nějak divní. Pak jsem nějak s někým mluvila, myslím cestou a zrovna jsem měla jít k zubařovi a vím, že tam ty sestry úplně brečely a byly z toho úplně vedle a já jsem tenkrát, protože jsem měla dvě děti, dcery. Jednu dvoutletou, Romanu a druhá pěti letá, Soňa, tak jsem tenkrát nedělala v kanceláři, dělala jsem v provozu, protože jsem s nimi byla často doma. Byl puštěný hodně rozhlas, moc se nepracovalo a každý poslouchal, co se děje a vím, že se podepisovaly nějaké petice, skoro každý den. Na ulici byla nějaká psaná hesla a KOVOSTAV měl naše vlajky s černou páskou. A z našich oken jsme viděli až k letišti a tam byly tanky. Bylo to období strachu. Bála jsem se. Připomínalo mi to konec války, protože jsem si to ještě pamatovala, i když mi bylo osm, ale i tanky a neklidná doba, tak mi to připadalo divné.

Stává se, že dnes se ve školách ani do těchto let moderní Československé historie důkladně nezachází a nestíhají se taková témata probrat. Měl by se podle Vás klást důraz na vzdělávání studentů v takovýchto věcech?

To jo, ale někdy si myslím, že třeba v televizi, když dávají například: Vyprávěj, tak mi to nepřipadá, že to je úplně autentické. Myslím si, že je něco zkreslené a myslím si, že jsou možná lepší starší filmy a tam spíš. Ty novodobé se mi nezdaří a třeba to Ucho nedávno dávali. Rozhodně jo a na těch filmech se dá něco získat.

A ve školství? Myslíte, že by se to mělo víc učit? Víím, že se to často nestíhá.

Ano, protože pak nikomu toto datum nic neříká.

Dostaňme se nyní do 80. let. To bych začal otázkou: „Jak jste vnímala vztah Sovětského svazu k tehdejšímu Československu?”

Nemohla jsem si myslet, že by se něco změnilo. Pořád mi to připadalo jako na furt. Bylo to takové... Ono i v práci. Stále nějaké posudky se každý rok psaly a i tak prověrka. Někde tady mám ty papíry od toho, protože jsem pak šla do důchodu, tak jsem si ty papíry vzala. Schůzovali pořád.

Jestli jste spíš vnímala nějaké politické spojení?

Pak ten Gorbačov. To se pak trochu uvolnilo. To je ta perestrojka. Nevím, stále to ještě nebylo ono.

Když jste si tedy říkala, že se to asi nezmění, tak jaký byl váš názor? Chtěla jste, aby ten režim byl pryč?

V tom 68. To jaro. To jsme úplně koukali jak blázni, když se psalo o něčem, co se před tím nemohlo a tak to bylo takové uvolněnější a něco jiného, ale zase to dopadlo špatně. Nevím. To je jasné, že nikdo nebyl rád, že ti Rusáci jsou tady.

No, ale že tu byl komunismus, to jste byla ráda?

No to jsem ráda nebyla, jenže... Třeba ty volby. Každý musel k volbám. Kdyby nešel, tak by na něj divně koukali, poznamenali. Na 1. máje do průvodu. Kdo nešel, tomu se nezaplátil svátek a podobné věci. Do těch škol, to už bylo uvolněnější. Víím, že se do škol už lépe dostávali. V tom 89. potom jsem ještě chodila do práce a docela mě překvapili lidi, se kterými jsem pracovala, že se všichni báli. Báli se nějak projevit. Byli ustrašení,

aspoň tady v Ústí. Pak jsme šli na generální stávku. Tak asi tomu Ti vedoucí v práci nevěřili a říkali: „Kdo půjde, ten půjde.“ Nakonec z toho žádný postih nebyl.

A váš názor? Byla jste tedy na stávce, a jak jste vnímala dál revoluci?

Tak samozřejmě jsem byla ráda a taková ta euforie, to je jasné.

...

Co revoluce změnila na vašem životě?

Tak nevím. Já jsem ještě chodila pak 3 roky do práce. Ale celková atmosféra daleko lepší. A poprvé jsme jeli do západního Německa a koukali jsme na to jak blázní. Jaké tam jsou obchody a to jsme si neuměli jako ani představit.

Vy jste vycestovala do zahraničí už před tím, můžete o tom něco říct?

No byli jsme v NDR, jak se jezdilo. Jak se jezdilo, na čtrnáct dní, ještě s manželem. Jsme byli ve Flecken Zechlin, to je asi 150 km od Berlína a tam taky mě překvapilo, to bylo 1973, najednou jdeme tam do toho městečka a byly tam tanky a Rusové tam totiž měli přehlídku. Pak jsem byla v Bulharsku, to bylo 1979 od práce. **Žádné problémy nebyly?** Ne, ale taky to cestování dřív. Napsat seznam všeho, co si vezete. Teďka, jestli to celníci nebudou prohlížet, jestli něco nevyhází nebo peníze také, jen určitá částka, která se mohla.

Mohu tento rozhovor použít při zpracování středoškolské odborné práce?

Můžete.

4 Bibliografie

Consultancy, ShanghaiRanking. 2013. Academic Ranking of World Universities 2013, Ranking. *Academic Ranking of World Universities*. [Online] 2013. [Citace: 28.. únor 2014.]

<http://www.shanghairanking.com/ARWU2013.html>.

Ešner, Jan. -. Helsinský proces a KBSE. *Studená válka*. [Online] -. [Citace: 28.. únor 2014.]

http://studena.valka.cz/helsinsky_proces_a_kbse.htm.

Hajduch, Ondřej. 2010. Zpracovatelský průmysl II ČR, Textilní a oděvní průmysl. *Geografický web*. [Online] 14. srpen 2010. [Citace: 3.. březen 2014.]

<http://www.hajduch.net/cesko/zpracovatelsky-prumysl-2>.

Lankašová, Taťána. 2012. Kandidátka č. 13 pro krajský volby - PhDr. Taťána LANKAŠOVÁ, CSc. *KSČM Hradec Králové*. [Online] 7.. srpen 2012. [Citace: 28.. únor 2014.]

<http://www.kscmhk.cz/view.php?cisloclanku=2012080003>.

Marjanko, Bedřich. 2013. Diskuse, Vedoucí úloha KSČ. *blog.iDNES.cz*. [Online] listopad 2013. [Citace: 28.. únor 2014.]

http://blog2.idnes.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A131129_382214_blogidnes&razeni=vlakno.

Národní knihovna ČR. 2012. Hledání nepřítele - politické procesy v Československu. *Politické vězni*. [Online] 15.. prosinec 2012. [Citace: 3.. březen 2014.]

<http://www.politictivezni.cz/politicke-procesy-v-ceskoslovensku.html>.

Neměc, Václav. 1997 - 2014. Východní blok v letech 1946 – 1956. *dejepis.com*. [Online] 1997 - 2014. [Citace: 3. březen 2014.] <http://www.dejepis.com/ucebnice/vychodni-blok-v-letech-1946-1956/>.

Pavel Zvěřina, Daniel Růžička. 1999 - 2014. kolektivizace, komunistické uspořádání zemědělské výroby. *Totalita*. [Online] 1999 - 2014. [Citace: 28.. únor 2014.]

<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kolektivizace.php>.

Ševčík, Ladislav. 2008. Hlava S: Poválečné Československo, Kapitola 3: 50. a 60. lét - Pražské jaro 1968. *Historie lidstva*. [Online] 2008. [Citace: 28.. únor 2014.] <http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/1703-povalecne-ceskoslovensko-padesata-a-sedesata-leta-prazske-jaro-1968.php>.

— . **2008 - 2011.** Hlava S: Poválečné Československo, Kapitola 4: „Normalizace“ 70. a 80. let. *Historie lidstva*. [Online] 2008 - 2011. [Citace: 3.. březen 2014.] <http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/1704-povalecne-ceskoslovensko-normalizace-sedmdesatych-a-osmdesatych-let.php>.

Šiklová, Jiřina. 2004. Šedá zóna Jiřiny Šiklové. *Novinky.cz*. [Online] 17. listopadu 2004. [Citace: 28.. únor 2014.] <http://www.novinky.cz/kultura/43752-seda-zona-jiriny-siklove.html>.

Tomek, Prokop. 1999 - 2014. 50. léta, Kdo byl pronásledován - zasedání ÚV KSČ 24. února 1950. *totalita*. [Online] 1999 - 2014. [Citace: 3.. březen 2014.]

http://www.totalita.cz/50/50_01_005.php.

— . **1999 - 2014.** 50. léta, počátky represe - masová nezákonnost. *totalita*. [Online] 1999 - 2014. [Citace: 3. březen 2014.] http://www.totalita.cz/50/50_01_001.php.

Universe, The Plastic People of the. 2009. Historie, souhrn. *The Plastic People of the Universe*. [Online] 2009. [Citace: 28.. únor 2014.] <http://www.plasticpeople.eu/historie.html>.

University, Lomonosov Moscow State. 1997-2014. History of Moscow University, Mocsiw University today. *Lomonosov Moscow State University*. [Online] 1997-2014. [Citace: 28.. Únor 2014.] <http://www.msu.ru/en/info/history5.html>.

unknown. -. 29.3.1. PRAŽSKÉ JARO 1968. *Dějepis - maturitní otázky*. [Online] -. [Citace: 28.. únor 2014.] <http://dejepis-maturitni-otazky.blogspot.cz/>.

Ústav pro studium totalitních režimů. 2008-2014. O nás, Organizační struktura, Odbor zkoumání totalitních režimů, Bc. František Stárek) * 1952). *Ústav pro studium totalitních režimů*. [Online] 2008-2014. [Citace: 28.. únor 2014.] <http://www.ustrcr.cz/cs/frantisek-starek>.

Vondrová, Jitka. 2008. Pražské jaro 1968. *Akademický bulletin - oficiální časopis Akademie věd ČR*. [Online] 25.. červen 2008. [Citace: 28.. únor 2014.] <http://abicko.avcr.cz/2008/4/04/prazske-jaro-1968.html>.

Zvěřina, Pavel a Růžička, Daniel. 1999 - 2014. kolektivizace, komunistické uspořádání zemědělské výroby. *totalita*. [Online] 1999 - 2014. [Citace: 3.. březen 2014.] <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kolektivizace.php>.

Tabulka 1 - Porovnání subjektů - časová přímka 42